

Карлос Кастанеда

Учението на Дон Хуан

Пътят на знанието на един яки

**КАРЛОС КАСТАНЕДА
УЧЕНИЕТО НА ДОН ХУАН
ПЪТЯТ НА ЗНАНИЕТО НА
ЕДИН ИНДИАНЕЦ ОТ
ПЛЕМЕТО ЯКИ**

Превод: Мира Антонова

chitanka.info

„Един изключителен духовен и психологически документ...
предопределен за слава.“

„Ню Йорк Таймс“

Дон Хуан е индианец от племето яки от Сонора, Мексико, човек около седемдесетте, познат като брухо — „церител, лечител, магьосник“.

Карлос Кастанеда е абсолвент по антропология в Университета на Калифорния, Лос Анджелис (УКЛА), събиращ информация за пейота и лечебните растения, използвани от индианците от тази територия.

„Учението на дон Хуан“ е разказ за петте години, които тези двама мъже прекарват заедно като учител и ученик — години, в които дон Хуан учи Кастанеда как се използват пейота, джимсъновата трева и други халюциногенни растения, за да отворят вратите на възприятията; посвещава го в пътищата за достигане на познание и власт в един свят на „необикновена реалност“, напълно извън понятията на Западната цивилизация, и го пуска в странното и страшно духовно пътуване, което човек трябва да предприеме, за да стане „човек на знанието“.

„Както Лазар, който се върна, за да каже на всички, авторът на тази книга разказва история, която е безпрецедентна в западната литература... една особено красива книга, която си е осигурила място в етиологичната литература... един жив документ за човешкия дух.“

Атли Арнолд,

„Сан Франциско ФМ и Изящни изкуства“

ВЪВЕДЕНИЕ

През лятото на 1960 година, когато бях студент по антропология в Университета на Калифорния, Лос Анджелис, направих няколко пътувания на югозапад, за да събера информация за лечебните растения, използвани от индианците в този район. Събитията, които описвам тук, започнаха по време на едно от пътуванията ми.

В един крайграничен град чаках автобуса на „Грейхаунд“ и говорех с приятеля си, който ми беше водач и помощник в проучването. Изведнъж той се наведе към мен и ми прошепна, че белокосият индианец, който седеше пред прозореца, е много голям познавач на растенията, особено на пейота. Помолих го да ме запознае с този човек.

Моят приятел го поздрави отдалеч, след това се приближи и стисна ръката му. Поговориха малко, после той ми направи знак да се присъединя към тях, но незабавно ме остави сам с възрастния човек, без дори да си направи труда да ни представи. Индианецът не беше смутен ни най-малко. Казак му името си, а той ми отговори, че се казва Хуан и е на моите услуги. Използваше испанската учтива форма на обръщение. Стиснахме си ръцете по моя инициатива и след това се умълчахме за известно време. Това не беше напрегнато мълчание, а тишина — естествена и отморяваща и за двамата ни. Бях поразен от гъвкавото му и мускулесто тяло, макар че вратът и тъмното му лице бяха покрити с бръчки, които издаваха възрастта му.

После казах на индианеца, че се интересувам от лечебни растения. Въпреки че в действителност бях почти напълно невеж относно пейота, открих, че се държа като голям познавач, който едва ли не намеква, че може би разговорът ще бъде от полза за другия събеседник. Докато си дрънках, той бавно кимаше и ме гледаше, но не казваше нищо. Отбягвах погледа му и накрая се оказахме потънали в гробно мълчание. Най-сетне, след една пауза, която ми се стори много дълга, дон Хуан стана и погледна през прозореца. Автобусът му беше дошъл. Той каза довиждане и напусна спирката.

Бях ядосан, че му говорих глупости, твърде прозрачни за проницателните му очи. Когато се върна, приятелят ми се опита да ме успокои за моя неуспех да науча нещо от дон Хуан. Започна да ми обяснява, че старецът често е безмълвен и непроницаем. Но за мен не беше така лесно да прогоня тревожния ефект от тази първа среща.

Постарах се да разбера къде живее дон Хуан и по-късно го посетих няколко пъти. При всяко посещение се опитвах да го насоча към разговор за пейота, но все безуспешно. Въпреки това, ние постепенно станавме добри приятели и моето научно изследване беше позабравено или поне преориентирано в посока, коренно противоположна на първоначалното ми намерение.

По-късно приятелят, който ме беше свързал с дон Хуан, ми обясни, че старецът не е от Аризона, където се срещнахме, а е индианец от племето яки в Сонора, Мексико.

Отначало виждах у дон Хуан просто един чудак, който знае много за пейота и говори испански забележително добре. Хората обаче, с които живееше, вярваха, че той притежава някакво „тайно знание“ и че е „брухо“. Испанската дума *брухо* означава церител, лечител, знахар, магьосник. По начало тя се използва за лице, което обладава изключителни, най-често зли сили.

Познавах дон Хуан вече от година, когато той ми се довери. Един ден ми обясни, че притежава известно знание, което е придобил от учител, или, както той го нарече, „благодетел“, който го е ръководил в нещо като чиракуване. На свой ред дон Хуан беше избрал мен за чирак, но ме предупреди, че поемам едно много сериозно задължение и че обучението е дълго и трудно.

Когато обрисуваше своя учител, дон Хуан използваше думата „диаблеро“. По-късно разбрах, че „диаблеро“ е термин, употребяван само от индианците в Сонора. Той се отнася до лице, обладаващо зли сили, което практикува черна магия и умее да се превръща в животно — птица, куче, койот или всякаква друга твар. При едно от моите посещения в Сонора имах странно преживяване, което илюстрира отношението на индианците към „диаблеро“.

Една нощ шофирах в компанията на двама приятели индианци, когато видях животно, приличащо на куче, да пресича шосето. Единият от спътниците ми каза, че това не е куче, а огромен койот. Намалих скоростта и спрях встрани от пътя, за да разгледам добре

животното. То остана няколко секунди в обсега на фаровете и след това избяга в чапарала. Без съмнение беше койот, но двойно по-голям от нормалното. Разговаряйки възбудено, моите приятели заключиха, че това е било твърде необикновено животно и единият допусна, че може да е бил дяблеро. Реших да използвам разказа за тази случка, за да разпитам индианците от района за суеверието, свързано с дяблеро. Говорих с много хора, на които разказах историята и зададох въпроси. Трите разговора, които следват, свидетелстват за тяхното отношение.

— Мислиш ли, че е бил койот, Чой? — попитах един млад човек, след като беше чул историята.

— Кой знае? Куче, без съмнение. Много е голямо за койот.

— Мислиш ли, че може да е бил дяблеро?

— Това са големи локуми. Няма такива неща. Защо смяташ така, Чой?

— Хората си въобразяват разни неща. Обзалагам се, че ако бяхте хванали това животно, щяхте да се убедите, че е куче. Веднъж имах работа в друг град. Станах преди разсъмване и оседлах коня. Тъкмо като тръгах, видях на пътя тъмна сянка като грамадно животно. Конят ми се изправи на задните си крака и ме хвърли от седлото. Бая се изплаших и аз, но се оказа, че сянката е жена, която отива в града.

— Значи искаш да кажеш, че не вярваш в дяблеро, Чой?

— Дяблеро! Какво е това дяблеро? Кажи ми какво е всъщност дяблеро?

— Не знам, Чой. Мануел, който пътуваше с мен онази нощ, каза, че койотът може да е бил дяблеро. Може би ти би могъл да ми кажеш какво е дяблеро?

— Казват, че дяблеро е брухо, който може да приеме каквато си иска форма. Всеки знае обаче, че това е чиста лъжа. Старите хора тук знаят много истории за дяблеро. Но няма да откриеш такова нещо сред нас, по-младите.

— Какво животно мислиш, че беше това, доня Лус? — попитах жена на средна възраст.

— Един Господ знае със сигурност, но аз мисля, че не е бил койот. Има неща, които на вид са като койоти, но всъщност не са. Тичаше ли койотът или ядеше?

— През по-голямата част от времето стоеше, но мисля, че когато го видях за пръв път, ядеше нещо.

- Сигурен ли си, че не държеше нещо в устата си?
- Навярно държеше, но кажи ми има ли това някакво значение?
- Да, има. Ако е държал нещо в устата си, не е бил койот.
- А какво тогава?
- Мъж или жена.
- Как наричате такива хора, доня Лус?

Тя не отговори. Продължих да я разпитвам още малко, но без успех. Накрая каза, че не знае. Попитах я дали такива хора ги наричат дяблеро и тя отговори, че дяблеро е едно от имената, с които ги наричат.

— Познаваш ли някой дяблеро? — попитах.

— Познавах една жена — отговори ми тя. — Нея я убиха. Това се случи, когато бях малко момиче. Говореше се, че жената се превръща в кучка. И ето една нощ в къщата на един бял човек влязло някакво куче да краде сирене. Белият човек убил кучето с ловджийска пушка и в същия момент, когато кучето умряло в неговата къща, жената умряла в своята колиба. Родата ѝ се събрала и отишла при белия човек да иска отплата. Той платил добри пари за убийството.

— Как са могли да искат отплата, след като той е убил само едно куче?

— Казаха, че белият човек е знаел че това не е куче, защото при него е имало и други хора и те всички видели как кучето се изправя на задните си крака като човек и се присяга към сиренето, което било в една тавичка, висеща от тавана. Те чакали крадеца, защото всяка нощ някой крадял сиренето на белия човек. Така той убил крадеца, знаейки, че не е куче.

— Има ли днес дяблеро, доня Лус?

— Това са много тайни неща. Говори се, че няма вече дяблеро, но аз се съмнявам, защото поне един член от неговото семейство трябва да научи това, което дяблеро знае. Дяблеро си имат свои собствени закони и един от тях е да предадат своите тайни на човек от семейството си.

— Какво мислиш, че е било животното, Хенаро? — попитах един много възрастен човек.

— Куче от някое ранчо в района. Какво друго?

— Може да е бил дяблеро!

— Дяблеро? Ти си луд! Няма дяблеро.

— Искаш да кажеш, че днес няма или че никога не е имало?

— Едно време имаше, така е. Това на всички е известно. Всеки го знае, но хората много се страхуваха от тях и ги избиха до един.

— Кой ги изби, Хенаро?

— Хората от племето. Последният дяблеро, за когото бях чувал, беше С. Той погуби десетки, а може би и стотици хора с магиите си. Не можехме повече да понасяме това и хората се събраха една нощ, изненадаха го и жив го изгориха.

— Преди колко време стана това, Хенаро?

— През 1942 година.

— Ти самият видя ли го?

— Не, но хората още говорят за това. Разправят, че не останала никаква пепел, макар кладата да била направена от сурови дърва. Всичко, което останало накрая, било една огромна локва мазнина.

Дон Хуан никога не спомена мястото, където беше придобил своето знание, нито назова учителя си, макар че окачествяваше своя благодетел като дяблеро. Всъщност дон Хуан твърде малко разбулваше своя личен живот. Всичко, което каза, е, че бил роден на югозапад през 1891 година; че прекарал почти целия си живот в Мексико; че през 1900 година семейството му било заточено от мексиканското правителство в централната част на страната заедно с хиляди други индианци от Сонора и че живял в централно и южно Мексико до 1940 година. Така че, доколкото дон Хуан беше пътувал твърде много, неговите знания можеше да са резултат от многобройни влияния. И макар да се смяташе за индианец от Сонора, аз не бях сигурен дали да поставя неговото знание напълно в контекста на културата на индианците от този край. Но целта ми тук не е да определям точно неговата културна среда.

Започнах своето чиракуване при дон Хуан през юни 1961 година. Преди това го бях виждал по различни поводи, но винаги в качеството ми на антрополог-изследовател. По време на тези ранни разговори скришом си водех бележки. По-късно възстановявах целия диалог, осланяйки се на паметта си. Този метод на записване обаче стана много труден, когато започнах своето чиракуване, защото нашите разговори засягаха различни теми и въпроси. После, макар и против волята си, дон Хуан ми позволи открито да записвам всичко казано.

Искаше ми се да направя и снимки, както и магнетофонни записи, но той нито веднъж не се съгласи.

Отначало чиракувах в Аризона, а след това в Сонора, защото по време на курса на моето обучение дон Хуан се премести в Мексико. Процедурата, която прилагам, беше да се срещам с него от време навреме за по няколко дни. През летните месеци на 1961, 1962, 1963 и 1964 година посещенията ми станаха по-чести и по-дълги. Сега, като погледна назад, мисля, че този метод на чиракуване пречеше на успешното ми обучение, защото забавяше пълното ми отдаване, което бе необходимо, за да стана магьосник. И все пак, според мен, методът беше полезен с това, че ми позволяваше мъничко да се дистанцирам, а това на свой ред подхранваше едно чувство за критическо изследване, което щеше да е невъзможно да постигна, ако участвах продължително, без прекъсване. През септември 1965 година аз доброволно преустанових чиракуването.

Няколко месеца след моето оттегляне за пръв път обмислих идеята да подредя в систематичен ред бележките си. Тъй като данните, които бях събрал, бяха твърде обемни и включваха много разнообразна информация, започнах с опит да установя една класификационна система. Разделих данните на групи от сродни идеи и похвати и ги подредих по важност според субективното им значение — т.е. според това как те поотделно ми бяха въздействали. По този начин стигнах до следната класификация — употреба на халюциногенни растения; процедури и формули, използвани в магьосничеството; придобиване и манипулиране на предмети на силата; използване на лечебни растения; песни и легенди.

Разсъждавайки върху явленията, които бях изпитал върху себе си, разбрах, че опитът ми за класификация не беше довел до нищо друго, освен до опис на категории; следователно всеки опит да изчистя своята схема би довел само до един по-пълнен опис. Но не това желях аз. През месеците, последвали оттеглянето ми от чиракуването, имах нужда да вникна в онова, което бях преживял, а то беше обучение в една съгласувана система от вярвания, посредством един прагматичен експериментален метод. Още от първия сеанс, в който участвах, за мен беше ясно, че учението на дон Хуан притежава вътрешна съгласуваност. Веднъж решил да ми предава своето знание, той

започна да излага своите обяснения в системен ред. Да разкрия този ред и да го разбера се оказа най-трудната ми задача.

Неспособността ми да стигна до разбиране, изглежда, можеше да се обясни с факта, че и след четири години чиракуване аз все още бях като начинаещ. Беше ясно, че знанията на дон Хуан и методът на предаването им бяха като тези на неговия благодетел; по този начин моите затруднения в разбирането на неговото учение сигурно са били аналогични на тези, с които се е сблъсквал самият той. Дон Хуан намекваше за нашето сходство като начинаещи чрез случайно вметнати коментари за неспособността си да разбира своя учител при собственото си чиракуване. Подобни забележки ме наведоха на мисълта, че за всеки начинаещ — индианец или не, знанието за магьосничеството се оказва неразбираемо поради чудатите особености на феномените, които той изпитва върху себе си. Лично аз като западняк намирах тези особености толкова странни, че практически беше почти невъзможно да ги обясня, от гледна точка на моя всекидневен живот и бях принуден да заключа, че всеки опит да класифицирам събраните от мен данни от моя собствена гледна точка би бил безуспешен.

Така за мене стана очевидно, че знанието на дон Хуан трябва да бъде изучавано от гледна точка на неговото собствено разбиране; само така то можеше да стане ясно и убедително. В опита си обаче да съгласувам своите собствени възгледи с тези на дон Хуан си дадох сметка, че винаги, когато се опитваше да ми обяснява своето знание, той използваше понятия, които бяха „понятни“ само за него. Тъй като тези понятия ми бяха чужди, опитът ми да разбера знанието му по начина, по който той го разбира, ме постави в друга беззащитна позиция. Следователно, първата ми задача беше да определя реда на неговите възприятия. Работейки в тази насока, разбрах, че самият дон Хуан наблюдаваше особено на една определена част от своето учение, по-точно на използването на халюциногенни растения. На базата на това просветление аз преразгледах собствената си схема на категоризация.

Дон Хуан използваше — самостоятелно и при различни случаи, три халюциногенни растения: пейот (*Lophophora Williamsii*), Джимсънова трева (*Datura Innoxia*) и една, гъба (обикновено *Psilocibe Mexicana*). Още преди контакта си с европейците американските индианци са познавали халюциногенните свойства на тези три

растения. Поради тези си свойства те са били широко употребявани за удоволствие, за лечение, за магьосничество и за достигане до състояние на екстаз. В специфичния контекст на своето учение дон Хуан свързваше използването на *Datura Inoxia* и *Psilocibe Mexicana* с придобиването на сила — сила, която той наричаше „съюзник“. Използването на *Lophophora williamsii* свързваше с постигането на мъдрост или знание за правилния начин на живот. Според дон Хуан важноста на растенията беше в тяхното свойство да пораждат у човешкото същество състояния на особени възприятия. Той ме направляваше как да изпитам серия от тези състояния с цел да разкрия и да удостоверя неговото познание. Нарекох ги „състояния на необикновена реалност“, имайки предвид една необичайна реалност, противопоставена на нормалната реалност на всекидневния живот. Разликата е основана на вътрешното значение на състоянията на необикновената действителност. В контекста на учението на дон Хуан те се разглеждат като реални, макар че тяхната реалност беше разграничена от обикновената действителност.

Дон Хуан вярваше, че състоянията на необикновена реалност са единствената форма на прагматично познание и единственият начин за придобиване на сила. Тази гледна точка проникваше в отношението на дон Хуан към всичко, което не е пряко свързано със състоянията на необикновена реалност. Из моите записки има бележки за това, което мислеше дон Хуан. В един разговор например той намекна, че някои предмети притежават известна сила. Макар самият той да не се отнасяше с уважение към предметите на силата, каза, че те често се използват като помощници от по-нисшите брухо. Често го разпитвах за такива предмети, но той показваше пълна незаинтересованост и не желаше да ги коментира. При друг случай обаче, когато този въпрос отново изникна, дон Хуан неохотно се съгласи да говори за тях.

— Има известни предмети, които са проникнати от сила — каза той. — Има множество такива предмети, които се владеят от силни хора с помощта на приятелски духове. Тези предмети са инструменти — но не обикновени, а инструменти на смъртта. Все пак те са само инструменти и нямат силата да обучават. По-точно казано, те са в сферата на оръжията, предназначени са за борба; създадени са, за да убиват, да бъдат заправани по някого.

— Що за предмети са това, дон Хуан?

- Те не са точно предмети, по-скоро са различни сили.
- Как човек може да се сдобие с тях, дон Хуан?
- Зависи точно какво ти трябва.
- Колко вида съществуват?
- Както вече казах, те са множество. Всяко нещо може да бъде предмет на силата.
- Добре, кои са най-мощните тогава?
- Силата на един предмет зависи от силата на неговия притежател, от това какъв човек е той. Предмет на силата, владян от нисш брухо, е просто смехотворен; от друга страна, един силен, могъщ брухо предава своята мощ на инструментите си.
- Тогава кои са най-разпространените предмети на силата? Кои са най-предпочитани от повечето брухо?
- Няма предпочитания. Те всички са предмети на силата по един и същ начин.
- Ти самият имаш ли такива предмети, дон Хуан? Той не отговори, само ме погледна и се засмя. Дълго остана безмълвен и аз помислих, че го отегчавам с моите въпроси.
- При тези предмети на силата има граници — продължи той.
- Но съм сигурен, че това сега е неразбираемо за тебе. На мен ми беше необходим почти цял един живот, за да разбере, че един съюзник сам може да разкрие всички тайни на по-нисшите сили, правейки ги да изглеждат твърде детински. Едно време, когато бях много млад, имах такива инструменти.
- Какви предмети на силата имаше ти?
- Maiz-pinto, кристали и пера.
- Какво е maiz-pinto, дон Хуан?
- Това е малка ядка от царевично зърно, която има в средата си червена жилка.
- Една-единствена ли?
- Не. Един брухо притежава 48 ядки.
- Какво правят те, дон Хуан?
- Всяка една от тях може да убие човек, като проникне в тялото му.
- Как влиза тя в човешкото тяло?
- Това е предмет на силата и неговата сила, освен всичко друго, се състои в това да влезе в човешкото тяло.

— Какво прави тя, след като влезе в тялото?

— Тя влиза дълбоко в него и спира в гърдите или червата. Човекът се разболява и ако брухото, който се грижи за него, не е посилен от магьосника, той ще умре до три месеца след влизането на ядката в неговото тяло.

— Има ли някакъв начин той да бъде излекуван?

— Единственият начин е да се изсмуче ядката, но много малко брухо биха посмели да направят това. Някой брухо може да съумее да изсмуче ядката, но ако не е достатъчно силен, за да я изхвърли, тя се загнездва в него и той самият става жертвата, тя него ще убие.

— Но как ядката успява да влезе в нечие тяло?

— За да ти обясня това, трябва да ти разкажа за магията със зърно, която е една от най-могъщите, които зная. Прави се с две зърна. Едното се слага в прясна пъпка на жълто цвете. След това цветето се поставя на такова място, че да влезе в контакт с жертвата — например пътя, по който минава всеки ден, или друго място, където тя обикновено ходи. Веднага щом като жертвата стъпи върху ядката или я докосне по друг начин, магията става. Ядката прониква в тялото.

— Какво става с нея, след като човекът я докосне?

— Цялата ѝ сила влиза в него и ядката става излишна. Тя просто става друга ядка. Може да остане на мястото на магията, може и да бъде захвърлена — това няма значение. По-добре е да бъде подритната към храсталака, където някоя птица би могла да я изяде.

— Може ли птица да я изкълве преди човекът да я докосне?

— Не. Някоя птица не е толкова глупава, уверявам те. Птиците се пазят от нея.

След това дон Жуан описа една много сложна процедура, чрез която могат да се добиват такива ядки на силата.

— Трябва да имаш предвид, че maiz-pinto е само инструмент, а не съюзник — каза той. — След като веднъж направиш тази разлика, няма да имаш проблем. Ако сметнеш обаче, че такива инструменти са най-висши, ще бъдещ глупак.

— Толкова силни ли са предметите на силата, колкото един съюзник?

Дон Жуан се засмя презрително преди да ми отговори. Изглежда, упорито се опитваше да бъде любезен с мен.

— Maiz-pinto, кристалите и перата са просто играчки в сравнение със съюзника — каза той. — Тези предмети на силата се употребяват само когато човек няма съюзник. Загуба на време е да се търсят, особено за тебе. Трябва да опиташ да се сдобиеш със съюзник; когато успееш, ще разбереш какво ти казвам сега. Предметите на силата са като детска играчка.

— Не ме разбирай погрешно, дон Хуан — възразих аз. — Искам да имам съюзник, но също така искам да знам всичко, което е възможно. Ти самият казваш, че знанието е сила.

— Не! — каза той категорично. — Силата зависи от вида знание, което човек притежава. Какъв е смисълът да знаеш безполезни неща?

1

УЧЕНИЕТО

Бележките ми от моята първа „сесия“ с дон Хуан носят дата 23 юни 1961 година. Това беше началото на моето обучение. Бях го виждал преди това няколко пъти само в качеството си на изследовател. При всяка възможност бях молил дон Хуан да ме обучава за пейота. Той всеки път пренебрегваше молбата ми, но никога не отхвърляше напълно темата и аз изтълкувах неговото колебание като възможност с повече придумване да склони да говори за своето знание.

В този случай специално той ми даде да разбере, че може да вземе предвид молбата ми, ако аз притежавам яснота на ума и цел във връзка с това, за което го бях помолил. Беше ми невъзможно да изпълня това условие, тъй като молбата му да ме обучава за пейота беше само начин за установяване на връзка за общуване с него. Мислех, че близостта му с предмета може да го предразположи да бъде по-откровен и словоохотлив и така да ме допусне да навляза в неговото знание за свойствата на растенията. Той обаче беше изтълкувал молбата ми буквално и се бе заел с моята цел, в желанието ми да уча за пейота.

ПЕТЪК, 23 ЮНИ 1961

— Ще ме учиш ли за пейота, дон Хуан?

— Защо искаш да предприемеш такова обучение?

— Наистина искам да знам за него. Желанието просто да знам не е ли добра причина?

— Не! Ти трябва да потърсиш в сърцето си и да разбереш защо млад човек като тебе иска да предприеме подобно действие, да учи.

— Защо ти самият си учил за него, дон Хуан?

— Защо питаш?

— Може би двамата имаме еднакви причини.

— Съмнявам се. Аз съм индианец. Ние нямаме еднакви пътища.

— Единствената причина, която имам, е, че *искам* да науча за него, просто да знам. Но те уверявам, дон Хуан, намеренията ми не са лоши.

— Вярвам ти. Аз те подуших.

— Моля?

— Сега това няма значение. Знам твоите намерения.

— Имаш предвид, че си ме прозрял?

— И така може да се каже.

— Тогава ще ме обучава ли?

— Не!

— Защото не съм индианец?

— Не. Защото не познаваш сърцето си. Важното е да знаеш точно защо искаш да въвлечеш себе си. Учението за „Мескалито“ е в най-голяма степен сериозен акт. Ако ти беше индианец, само твоето желание щеше да бъде достатъчно. Много малко индианци имат такова желание.

НЕДЕЛЯ, 25 ЮНИ 1961

Останах с Дон Хуан целия петъчен следобед. Щях да си тръгнавам към 7 вечерта. Седяхме на верандата пред неговата къща и аз реших още веднъж да го попитам за учението. Зададох въпроса почти по навик и очаквах отново да ми откаже, запитах го дали има начин, по който би могъл да приеме желанието ми да уча, сякаш съм индианец. Дълго не отговори. Бях принуден да стоя, защото изглеждаше, че се опитва да реши нещо.

Накрая ми каза, че има начин и продължи да говори по един конкретен проблем. Отбеляза, че съм много изморен от седенето на пода и че това, което трябва да направя, е да намеря „място“ (sitio) на пода, където бих могъл да седя, без да капвам от умора. Бях седнал с колене, притиснати до гърдите, и с ръце, обхванали прасците. Едва когато дон Хуан ми каза, че съм изморен, осъзнах, че гърбът ме боли и че съм твърде изтощен.

Чаках да ми обясни какво има предвид под „място“, но той не направи явен опит да осветли въпроса. Помислих, че може би смята за необходимо да сменя положението си, затова станах и седнах по-близо до него. Той възрази относно моето преместване и ясно подчерта, че „място“ означава такова място, където човек може да се чувства доволен, силен и щастлив от само себе си. Той потупа мястото, на което седеше, и каза, че това е неговото собствено местенце, като добави, че ми е задал гатанка, която аз сам трябва да разгадая без понататъшно обсъждане.

Това, което ми беше поставил като задача за решаване, наистина беше гатанка. Нямах представа как да започна или пък какво си беше наумил той. Няколко пъти помолих за указание или поне за намек как да действам при определянето на място където да се чувствам доволен, силен и щастлив. Настоявах и убеждавах дон Хуан, че нямам представа какво наистина има предвид, защото не можех да схвана задачата. Той ме посъветва да вървя из верандата, докато намеря мястото.

Станах и започнах да крача по пода. Чувствах се глупаво и седнах пред него.

Той ми се ядоса много и ме упрекна, че не го слушам, казвайки, че навярно не искам да уча. След малко се успокои и ми обясни, че не всяко място е добро за сядане, или изобщо да бъдеш на него, и че в пределите на верандата имало една част, която била единственото място, където съм щял да бъда в най-доброто си състояние. Моята задача била да го отлича от всички останали места. Главната особеност била, че трябваше да „почувствам“ всички възможни точки, които са достъпни, докато определя без колебание коя е точната.

Възразих, че макар и верандата да не е много голяма, броят на възможните места е съкрушително голям и ще ми отнеме много време да проверя всичките, а тъй като дон Хуан не определи големината на мястото, възможностите биха били безкрайни. Доводите ми бяха безполезни. Той стана и много сурово ме предупреди, че може да ми отнеме дни да го открия, но не реша ли задачата, мога да напусна къщата, защото той няма да има какво да ми каже. Изтъкна, че знае къде е моето място и че следователно не мога да го излъжа. Каза, че това е единственият начин той да приеме моето желание да науча за Мескалито като сериозна причина. Добави, че нищо на този свят не идва даром, че каквото и да има да се учи, то трябва да бъде научено по най-трудния начин.

Той заобиколи къщата към чапарала, за да уринира. Върна се, но през задния вход. Помислих, че задачата да намеря набеденото място на щастието е негов начин да ме отпрати, но станах и започнах да крача напред-назад. Небето беше ясно. Можех да видя всичко на верандата и близо до нея. Трябва да съм крачил час или повече, но не се случи нищо, което да ми подсказва мястото. Изморих се от ходене и седнах; след няколко минути се преместих, после седнах на друго място, докато накръстосах целия под почти систематично. Съзнателно се опитвах да „почувствам“ разлики между местата, но ми липсваше критерий за различаване. Имах чувството, че си губя времето, но останах. Разсъждавах, че бях изминал дълъг път просто само да видя дон Хуан и че наистина нямаше какво повече да правя тук.

Легнах по гръб и поставих ръцете си под главата като възглавница. После се претърколих и легнах за малко по корем. Повторих това търкаляне по целия под. За пръв път помислих, че съм попаднал на смътен критерий. Беше ми по-топло, когато лежах по гръб.

Претърколих се отново, този път в противоположна посока и пак изминах дължината на пода, лягайки по очи на всички места, където бях лежал по гръб по време на първия тур. Усетих същите топли и студени вълни в зависимост от положението си, но разлика между отделните места нямаше.

Тогава ми хрумна една идея, която ми се стори блестяща: мястото на дон Хуан! Седнах там, след, това легнах — първо по очи, после по гръб, но мястото беше съвсем като всички други. Станах. Много ми беше дошло. Искрах да кажа довиждане на дон Хуан, но ми беше неудобно да го събудя. Погледнах часовника си. Беше 2 часа сутринта! Бях се търкалял шест часа.

В този момент дон Хуан излезе и заобиколи къщата към чапарала. Върна се и застана на вратата. Почувствах се смазан и отхвърлен. Прииска ми се да му кажа нещо отвратително и да си тръгна. Разбрах обаче, че вината не е в него; че по мой собствен избор бях навлязъл в цялата тази нелепост. Казах му, че съм се провалил; бях се търкалял по пода като идиот цяла нощ и още не можех да намеря никакъв смисъл в неговата гатанка.

Той се засмя и каза, че това не го изненадва, защото не съм действал правилно. Не съм използвал очите си. Това беше вярно, но бях съвсем сигурен, че той каза да почувствам разликата. Повдигнах този въпрос, но той каза, че човек може да чувства с очите си, когато те не гледат право в нещата. Доколкото аз съм бил заинтересован, каза той, нямало друг начин да реша задачата, освен да използвам всичко, което имам и очите си.

Дон Хуан влезе вътре. Бях сигурен, че ме беше наблюдавал. Мислех, че няма друг начин да разбере, че не бях използвал очите си.

Започнах да се търкалям отново, защото това беше най-удобния похват. Този път обаче облягах брада на ръцете си и оглеждах всеки детайл.

След известно време тъмнината около мен се промени. Когато фокусирах точката право пред мен, цялата периферна зона на зрителното ми поле стана блестящо оцветена в хомогенно зеленикавожълто. Ефектът беше поразителен. Задържах погледа си фокусиран върху точката и започнах да пълзя косо стъпка по стъпка.

Изведнъж в една точка близо до средата на пода усетих друга промяна в цвета. На едно място от дясната ми страна, все още в

периферията на зрителното ми поле, зеленикавожълтото стана наситено пурпурно. Съсредоточих вниманието си върху него. Пурпурното избледня в светъл, но все още блестящ цвят, който остана стабилен за времето, в което задържах вниманието си върху него.

Отбелязах мястото със сакото си и извиках дон Хуан. Той излезе на верандата. Бях силно развълнуван. Действително бях видял промяната в цветовете. Дон Хуан не изглеждаше впечатлен, но ми каза да седна на мястото и да му предам какво усещане имам.

Седнах, а след това легнах по гръб. Той застана край мен и много пъти ме пита какво чувствам, но аз не чувствах нищо особено. Около 15 минути се опитвах да почувствам или да видя разлика, докато дон Хуан търпеливо стоеше до мен. Стана ми противно. Имах метален вкус в устата си. Изведнъж получих главоболие. Бях на път да се разболея. Мисълта за безсмислените ми усилия ме раздражни до бяс. Станах.

Дон Хуан сигурно беше забелязал моето дълбоко отчаяние. Той не се засмя, а много сериозно заяви, че трябва да бъда твърд със себе си, ако искам да науча. Каза, че пред мене има само две възможности: да зарежа всичко и да си отида вкъщи, в който случай никога няма да науча, или да реша гатанката.

Той отново влезе вътре. Исках да си тръгна незабавно, но бях твърде изморен, за да шофирам; освен това видението с цветовете беше така поразително, щото бях сигурен, че е един вид критерий и че навярно могат да бъдат открити и други промени. Така или иначе беше твърде късно да си тръгна. Затова седнах, изпънах крака назад и започнах всичко отначало.

И при тази обиколка се движех бързо през всяко място, минавайки и през това на дон Хуан, до края на пода, а след това се завъртях, за да покрия и външния край. Когато стигнах центъра, осъзнах, че се появява още една промяна в оцветяването, отново в края на зрителното ми поле. Еднородното бледозелено, което виждах из цялата зона, в една точка отдясно на мен стана наситено зелено. Задържа се за момент и след това внезапно се видоизмени в друг устойчив цвят, различен от този, който бях уловил по-рано. Събух обувките си, отбелязах мястото и продължих да се търкалям, докато покрия целия под във всички възможни посоки. Друга промяна в оцветяването не настъпи.

Върнах се на мястото, което бях отбелязал с обувката си и го разгледах. Беше разположено на пет-шест стъпки от това, отбелязано със сакото ми в югоизточна посока. До него имаше голям камък. Легнах там за известно време, опитвайки се да уловя някакви следи, като разглеждах всеки детайл, но не почувствах нищо особено.

Реших да опитам другото място. Бързо се завъртях на коленете си и тъкмо щях да легна на сакото, когато усетих необикновен страх. Приличаше повече на физическо усещане за нещо, което сякаш ме блъскаше по корема. Скочих и се отдръпнах за момент. Косата ми настръхна. Краката ми леко се огънаха. Тялото ми беше наведено напред. Ръцете ми стърчаха сковани — с пръсти, свити като клещи. Забелязах странната си поза и страхът ми нарасна.

Несъзнателно се върнах назад и седнах на камъка до обувката си. Оттам се смъкнах на пода. Опитах се да проумея какво се беше случило, че да ме доведе до такъв страх. Помислих, че трябва да е било изтощението, което изпитах. Почти беше съмнало. Почувствах се глупаво и неловко. Още нямах обяснение за това, което ме беше изплашило, нито пък бях проумял какво искаше дон Хуан.

Реших да направя последен опит. Станах и бавно се приближих до мястото, отбелязано със сакото ми, и отново усетих същия страх. Този път направих голямо усилие да се контролирам. Седнах, а след това и коленичих с намерение да легна по очи, но не можех, въпреки желанието си. Поставих ръце на пода пред себе си. Дишането ми се ускори, стомахът ми беше разстроен. Имах ясното усещане за паника и трябваше да се боря със себе си, за да не избягам. Помислих си, че може би дон Хуан ме гледа. Бавно пропълзях обратно до другото място и подпрях гърба си на камъка. Исках малко да си почина, за да организирам мислите си, но заспах.

Чух дон Хуан да говори и да се смее над главата ми. Събудих се.
— Ти намери мястото — каза той.

Отначало не го разбрах, но той отново ме увери, че там, където бях заспал, е мястото от загадката. Пак ме попита как се чувствам на него. Казах му, че наистина не забелязвам никаква разлика.

Помоли ме да сравня усещанията си в момента с тези, които бях изпитал докато лежах на другото място. За пръв път ми дойде на ум, че надали бих могъл да обясня страха си от предишната нощ. По един предизвикателен начин той ме накара да седна на другото място. По

някаква необяснима причина аз наистина се страхувах от него и не седнах там, Дон Хуан заяви, че само един глупак не би успял да види разликата.

Попитах го дали всяко от двете места има специално име. Той каза, че доброто се казва *sitio*, а лошото — враг; каза, че тези две места са ключът към доброто състояние на човека, особено на човека, търсещ знание. Самото действие на сядане на едното място създава по-голяма сила; от своя страна врагът отслабва човека и може дори да причини смъртта му. Каза, че с дрямката си на моето място съм възстановил енергията, която съм прахосал в изминалата нощ.

Той каза също така, че цветовете, които бях видял на всяко отделно място, имат същия общ ефект — да дават сила или да я намаляват.

Попитах го дали има други места, които могат да бъдат за мен като двете, които бях открил, и как да започна да ги намирам. Каза, че на света има много места, сравними с тези две, и че най-добрият начин да ги намеря, е като улавям съответните цветове. Не ми беше ясно дали бях решил задачата или не, а всъщност дори не бях и убеден, че е имало задача; не можех да се отърва от усещането, че цялото преживяване е било наложено и условно. Бях сигурен, че дон Хуан ме беше наблюдавал през цялата нощ и след това снизходително ми беше казал, че там, където бях заспал, е търсеното място. Все пак не можех да намеря логична причина за подобно действие, а и когато той ме покани да седна на другото място, не можах. Имаше странна пукнатина между моето прагматично изживяване на страх от „другото място“ и рационалните ми разсъждения за цялата случка.

Дон Хуан обаче беше съвсем сигурен, че съм успял, и в съответствие с моя успех ме уведоми, че ще ме учи за пейота.

— Ти помоли да те уча за Мескалитото — каза той. — Исках да знам дали имаш достатъчно силен гръбнак, за да се срещнеш с него лице в лице. Мескалитото не е нещо, с което можеш да се шегуваш. Трябва да имаш контрол над всички свои възможности. Сега знам, че мога да приема единствено желанието ти за добър довод да учиш.

— Наистина ли ще ме учиш за пейота?

— Предпочитам да го наричам Мескалитото. Прави го и ти.

— Кога ще започнеш?

— Не е толкова просто. Първо трябва да бъдеш готов.

— Мисля, че съм готов.

— Това не е шега. Трябва да чакаш, докато не остане никакво колебание, и тогава ще го срещнеш.

— Трябва ли да се подготвям?

— Не. Просто трябва да чакаш. Може след време да зарежеш цялата идея. Лесно се изморяваш. Снощи беше готов да се махнеш в момента, в който стана трудно. Мескалото изисква много сериозно намерение.

2

ПОНЕДЕЛНИК, 7 АВГУСТ 1961

Пристигнах в къщата на дон Хуан в Аризона около 7 часа вечерта в петък. На верандата с него седяха петима други индианци. Поздравих и седнах в очакване да кажат нещо. След обичайното кратко мълчание един от тях стана, приближи се до мен и каза „Buenas noches“. Станах и му отговорих — „Buenas noches“. Тогава другите станаха, дойдоха при мен, смънкаха „Buenas noches“ и си стиснахме ръцете — с едни едва докосвайки върховете на пръстите си, с други — задържайки ръце за миг, преди да ги пуснем.

Седнахме отново. Изглеждаха доста плахи — не, намираха думи, макар че всички говореха испански. Дълго време никой нищо не каза.

Трябва да беше към седем и половина, когато изведнъж станаха и тръгнаха към гърба на къщата. Дон Хуан ми даде знак да ги последвам и всички се качихме на един стар пикап, паркиран там. Седнах отзад с дон Хуан и двама по-млади мъже. Нямаше седалки или пейки и металният под беше болезнено твърд, особено след като напуснахме шосето и поехме по черен път. Дон Хуан прошепна, че отиваме в къщата на един от неговите приятели, който има седем мескалито за мен. Попитах го:

— Нямаш ли ти самият такива, дон Хуан?

— Имам, но не мога да ти ги предложа. Разбираш ли, някой друг трябва да го направи.

— Можеш ли да ми кажеш защо?

— Ти може да си неподходящ за „него“ и „той“ да не те хареса, а след това никога няма да можеш да „го“ опознаеш с обич, както трябва, и нашето приятелство ще бъде разрушено.

— Защо да не ме хареса? Никога нищо не съм му направил.

— Не трябва да правиш нещо, за да бъдеш харесан или не. Той или те приема, или те отхвърля.

— Но ако не ме приеме, няма ли нещо, което мога да направя, за да го накарам да ме хареса?

Другите двама мъже, изглежда, бяха дочули въпроса ми и се засмяха.

— Не! Не мисля, че нещо може да бъде направено — каза дон Хуан.

Той ме загърби наполовина и повече не можех да говоря с него.

Трябва да бяхме пътували поне час, когато спряхме пред малка къща. Беше твърде късно и когато човекът изключи фаровете можех да различа само неясния контур на сградата.

Млада жена мексиканка, съдейки по говора ѝ, крещеше на кучето, за да го накара да спре да лае. Излязохме от камиона и тръгнахме към къщата. Мъжете промърмориха „*Vuenas noches*“, минавайки край жената. Тя отговори и продължи да се кара на кучето.

Стаята беше голяма и отрупана с многобройни предмети. Мъждукащата светлина от много слабата електрическа крушка правеше сцената твърде мрачна. До стените имаше доста столове със счупени крака и хлътнали седалки. Трима от мъжете седнаха на кушетката, която беше единствения голям мебел в стаята. Беше много стара и провиснала чак до пода; на мъждукащата светлина изглеждаше червена и мръсна. Останалите седнахме на столове. Дълго седяхме в мълчание. Един от мъжете изведнъж стана и влезе в другата стая. Беше навярно около петдесетте — тъмен, висок и плещест. След минута се върна с каничка за кафе. Отвори похлупака и ми я подаде. Вътре имаше седем чудновати късчета. Бяха различни по размер и консистенция. Някои от тях бяха почти кръгли, други — удължени. На пипане бяха като орехови ядки или като повърхността на корк. Кафеникавият им цвят ги правеше да изглеждат като твърди сухи фъстъчени черупки. Подържах ги, потривайки повърхността им.

— Това е за дъвчене. (*Esto se masca*) — прошепна ми дон Хуан.

Не бях разбрал, че е седнал до мен, докато не проговори. Погледнах останалите мъже, но никой не ме гледаше. Те много тихо разговаряха помежду си. Това беше момент на силна нерешителност и страх. Почувствах се почти неспособен да се владея.

— Трябва да отида в банята — казах му аз. — Ще изляза навън да се поразходя.

Той ми подаде каната и аз сложих пейотените пъпки в нея. Когато излизах от стаята, мъжът, който ми беше дал каната, стана, приближи се до мен и каза, че има тоалетно гърне в другата стая. То беше почти срещу вратата. Допряно до него имаше огромно легло, което заемаше повече от половината стая. Жената спеше на него.

Останах за малко неподвижен до вратата, след което се върнах в стаята при другите мъже.

Мъжът, чиято беше къщата, ме заговори на английски:

— Дон Хуан казва, че си от Южна Америка. Има ли там мескал?

Казах му, че не съм чувал такова нещо. Те изглежда се интересуваха от Южна Америка и поговорихме малко за индианците. След това един от мъжете ме попита защо искам да дъвча пейот. Казах му, че искам да знам какъв е той. Всички се засмяха плахо. Дон Хуан меко ме подкани:

— Дъвчи го, дъвчи го. (Masca, masca).

Ръцете ми бяха влажни, а стомахът ми свит. Каната с пейотените пъпки беше до стола на пода. Наведох се, взех една наслуки и я сложих в устата си. Имаше вкус на киснало. Разделих я на две и започнах да дъвча едното от парчетата. Почувствах силна, остра горчивина. За миг цялата ми уста се вцепени. Горчивината се увеличаваше с дъвченето, предизвиквайки невероятно прииждане на слюнка. Усещането по венците и вътрешността на устата ми беше като че ли съм ял солено месо или риба, което сякаш кара човек да дъвче още. След малко сдъвках и другото парче и устата ми беше така втвърдена, че вече не можех да усетя горчивината. Пейотената пъпка беше грозд от късчета като влакнестата част на портокал или като захарна тръстика и аз не знаех дали да я глътна или да я изплюя. В този момент собственикът на къщата стана и покани всички да излязат на верандата.

Излязох и седнах в тъмнината. Навън беше доста приятно, а домакинът донесе бутилка текила. Мъжете бяха седнали в редица с гърбове към стената. Аз бях последният вдясно. Дон Хуан, който беше до мен, постави каната с пейотените пъпки между краката ми. След това ми подаде бутилката, която се предаваше по редицата, и ми каза да пийна малко текила, за да отмия горчилката.

Изплюх късчетата от първата пъпка и сръбнах. Той ми каза да не гълтам, а просто да изплакна устата си, за да спра слюнката. Не помогна много за слюнката, но действително помогна да се премахне част от горчилката.

Дон Хуан ми даде парче сушена кайсия или може би това беше сушена смокиня — нито можех да я видя в тъмнината, нито да усетя вкуса ѝ, и ми каза да я дъвча старателно и бавно, без да бързам. Трудно я преглътнах сякаш не можеше да премине надолу.

След кратка пауза бутилката отново започна да обикаля. Дон Хуан ми подаде парче хрупкаво сушено месо. Казах му, че не ми се яде.

— Това не е ядене — каза той строго.

Този цикъл се повтори шест пъти. Помня, че бях сдъвкал шест пъпки пейот, когато разговорът стана много оживен; макар че не можех да различа на какъв език се говори, предметът на разговора, в който участваха всички, беше много интересен и аз опитах да слушам внимателно, за да взема участие. Когато се опитах да говоря обаче, разбрах, че не мога, думите безсилно се въртяха в ума ми. Седнах, подпрян с гръб на стената, и заслушах какво говорят мъжете. Те говореха на италиански и повтаряха отново и отново една фраза за глупостта на акулите. Помислих, че това е логична, понятна тема. Порано бях казал на дон Хуан, че река Колорадо в Аризона е била наречена от ранните заселници испанци „el río de los tizones“ (реката на овъглените дървета), а някой произнесъл или написал погрешно „el río de los tiburones“ (река на акулите). Бях сигурен, че говорят за тази история, но не ми дойде наум, че никой от тях не може да говори италиански.

Имах много силно желание да повърна, но не си спомням самото действие. Помолих някой да ми даде малко вода. Изпитвах непоносима жажда.

Дон Хуан ми донесе голяма тенджерата. Постави я на пода до стената. Донесе и малка чаша или канче. Загреба от тенджерата, подаде ми я и ми каза, че не бива да пия, а трябва само да освежа устата си.

Водата изглеждаше странно блестяща, лъскава като гъст лак. Исках да попитам дон Хуан за нея и направих мъчително усилие да произнеса мислите си на английски, но си спомних, че той не говори английски. За момент бях много объркан и осъзнах, че макар да имах в ума си ясна мисъл, не мога да говоря. Исках да коментирам странното качество на водата, но това, което последва, не беше говор. Беше усещането за моите безгласни мисли, излизащи от устата ми в някаква течна форма. Това беше усещане за повръщане без усилие, без контракции в диафрагмата. Беше приятен изблик на втечнени думи.

Пих. И чувството, че повръщам изчезна. Всички шумове вече бяха заглъхнали и аз разбрах, че ми е трудно да фокусирам погледа си.

Потърсих дон Хуан и като обърнах главата си открих, че зрителното ми поле се е смалило до една кръгла зона пред очите ми. Това усещане не беше нито плашещо, нито мъчително — беше само нещо ново. Можех буквално да претърся с поглед земята, фокусирайки само върху едно петно, а след това да преместя глава в друга посока. Когато излязох за пръв път на верандата, бях забелязал, че навсякъде е тъмно, като изключим далечното блещукане на градските светлини. В кръглата зона на моето полезрение сега обаче всичко беше ясно. Забравих за отношенията си с дон Хуан и с останалите мъже и напълно се отдадох на проучване на земята с моето смалено колкото главичка на карфица полезрение. Видях линията на съединяване на пода на верандата и стената. Бавно обърнах главата си надясно, следвайки стената, и видях дон Хуан, който седеше срещу нея. Преместих глава наляво, за да фокусирам водата. Видях дъното на тенджерата. Леко повдигнах глава и видях да се приближава средно по размер черно куче. Видях го да идва към водата. Кучето започна да пие. Повдигнах ръка, за да го отстраня от моята вода; фокусирах стесненото си полезрение върху кучето, за да продължа движението и изведнъж видях, че то става прозрачно. Водата беше блестяща гъста течност. Видях как слиза през гърлото към тялото на кучето. Видях я да плува равномерно по цялата му дължина, а след това да излиза през всеки един от космите му. Видях дъгоцветната течност да се движи по дължината на всеки косъм и след това да се подава навън от козината, оформяйки дълга бяла копринена грива.

В този момент усетих силни конвулсии и за някакви секунди около мене се оформи тунел, много нисък и тесен, твърд и особено студен. На пипане беше като стена от здрав станиол. Оказах се седнал на пода на тунела. Опитах се да стана, но ударих главата си в металния покрив, а тунелът се стесняваше, докато започна да ме задушаваше. Спомням си, че трябваше да пълзя към някаква кръгла точка, където тунелът свършваше. Когато накрая пристигнах, ако изобщо го сторих, бях забравил напълно за кучето, дон Хуан и себе си. Бях изтощен. Дрехите ми бяха просмукани от студена лепкава течност. Претърколих се назад-напред, за да намеря поза, в която да почина, поза, в която сърцето ми няма да бие толкова силно. При едно от тези премествания отново видях кучето.

Всички спомени се върнаха внезапно и съзнанието ми се проясни. Обърнах се, за да потърся дон Хуан, но не можех да различа нищо и никого. Всичко, което бях в състояние да видя, беше кучето, ставащо дъгоцветно; от неговото тяло се излъчваше силна светлина. Отново видях водата — плуваше през него и го възпламеняваше като фойерверк. Добрах се до водата, потопих лице в тенджерата и пих с него. Ръцете ми бяха пред мен на земята и докато пиех, видях течността да потича през вените ми, оцветена в жълто и зелено. Пих още и още. Пих, докато целият станах огън; целият бях светлина. Пих, докато течността излезе от тялото ми през всяка пора, като се превърна в нишки от коприна, и аз също придобих дълга лъскава дъгоцветна грива. Погледнах кучето — неговата грива беше като моята. Върховно щастие изпълни цялото ми тяло и ние затичахме заедно към нещо като жълта топлина, която идваше от някакво неопределено място. И там играхме. Играхме и се боричкахме, докато аз разбрах неговите желания, а то — моите. Сменяхме си ролите, манипулирайки се един друг, като в куклено шоу. Можех да го накарам да движи краката си чрез въртене на пръстите на моите крака, а всеки път, когато то кимваше с глава, аз чувствах непреодолим импулс да скоча. Но най-палавото му действие беше да ме накара да чеша главата си с крак, докато седя; правеше го като клатеше уши насам-натам. Това действие беше извънредно, непоносимо смешно. „Такава лека изящност и ирония, такова майсторство“, мислех си аз. Еуфорията, която ме обзе, беше неопикуема. Смях се, докато ми стана почти невъзможно да дишам.

Имах ясното усещане, че ми е невъзможно да отворя очите си. Гледах през резервоар с вода. Беше дълго и болезнено състояние, изпълнено с безпокойство от това, че не мога да се събудя и че въпреки това съм буден. След това светът бавно стана ясен и фокусиран. Зрителното ми поле отново стана много кръгло и обширно и с това дойде един естествен съзнателен акт, а именно, да се обърна наоколо и да потърся това великолепно създание. В този момент се изправих пред най-трудната промяна. Преходът от моето нормално състояние беше станал почти без да го разбера. Бях в съзнание. Моите мисли и чувства бяха естествен резултат от това осъзнаване и преходът беше плавен и ясен. Но втората промяна, събуждането и връщането към сериозно, трезво съзнание, беше действително шокираща. Бях

забравил, че съм човек! Мъката от тази несъвместима ситуация беше толкова силна, че заплаках.

СЪБОТА, 5 АВГУСТ 1961

По-късно сутринта, след закуската, аз, собственикът на къщата и дон Хуан се върнахме у дон Хуан. Бях много изморен, но не можах да заспя в камиона. Едва след като мъжът си тръгна, заспах на верандата.

Когато се събудих, беше тъмно. Дон Хуан ме беше завил с одеяло. Потърсих го, но той не беше в къщата. Дойде по-късно с тенджерата пържен боб и куп тортили. Бях извънредно гладен.

След като се нахранихме, докато си почивахме, той ме помоли да му кажа всичко, което ми се беше случило предишната нощ. Разказах преживяването си с пълни подробности и възможно най-точно. Когато свърших, той поклати глава и каза:

— Мисля, че си добре. Сега ми е трудно да ти обясня как и защо. Мисля обаче, че всичко е минало чудесно за тебе. Знаеш ли, понякога той е игрив като дете; в други случаи е ужасен, страшен. Той или лудува, или е ужасно сериозен. Невъзможно е да се знае предварително какъв ще бъде той с друг човек. Възможно е, обаче, когато го познаваш добре. Снощи ти игра с него. Ти си единственият човек, когото познавам, имал такава среща.

— По какъв начин моето преживяване се различава от това на другите?

— Ти не си индианец. Следователно за мен е трудно да разбере кое кое е. Все пак той или приема хората, или ги отхвърля, независимо дали са индианци или не. Това знам. Виждал съм много такива. Също знам, че той лудува, кара някои да се смеят, но никога не съм го виждал да играе с някого.

— Можеш ли да ми кажеш сега, дон Хуан, как пейотът закриля... Той не ми позволи да довърша. Енергично хвана рамото ми.

— Никога не го наричай така. Още не си видял достатъчно от него, за да го опознаеш.

— Как Мескалито закриля хората?

— Той съветва. Отговаря, каквито и въпроси да му поставиш.

— Тогава Мескалито е реален? Искам да кажа — нещо, което може да се види?

Той изглеждаше слисан от моя въпрос. Погледна ме с някак празно изражение.

— Исках да кажа, дали Мескалито.

— Чух какво каза. Не го ли видя снощи?

Исках да кажа, че бях видял само едно куче, но забелязах озадачения му поглед.

— Значи смяташ, че това, което видях снощи, е бил той?

Погледна ме с презрение. Цъкна с език, поклати глава, сякаш не може да повярва, и с много войнствен тон добави:

— А росо crees que era tu — mamá?

Той направи пауза пред думата „mamá“, защото всъщност искаше да каже „Tu chingada madre“ — идиом, използван като неуважителен намек към майката на другата страна. Думата „mamá“ беше толкова неуместна, че и двамата дълго се смяхме.

След това разбрах, че беше заспал, без да отговори на въпроса ми.

НЕДЕЛЯ, 6 АВГУСТ 1961

Закарах дон Хуан в къщата, където бях взел пейота. По пътя той ми каза, че името на човека, който ми беше „предложил Мескалито“, е Джон. Когато стигнахме до къщата, заварихме Джон да седи на верандата си с двама млади мъже. Всички бяха изключително оживени. Смееха се и говореха много непринудено. И тримата говореха перфектно английски. Казах на Джон, че съм дошъл, за да му благодаря за помощта.

Исках да видя техния поглед върху моето държане по време на халюциногенното преживяване и им казах, че съм опитвал да мисля върху това, което съм направил в тази нощ, но че не мога да си спомня. Те се засмяха и показаха неохота да говорят за това. Изглежда се въздържаха заради дон Хуан. Всички отпавиха поглед към него, сякаш чакаха утвърдителен знак, за да започнат. Дон Хуан изглежда им бе дал знак, макар че аз нищо не забелязах, защото изведнъж Джон започна да ми разказва какво бях правил през онази нощ.

Каза, че разбрал, че съм „приет“, когато ме чул да повръщам. Считаше, че трябва да съм повърнал трийсет пъти. Дон Хуан го поправи и каза, че били само десет пъти.

Джон продължи:

— Тогава всички се приближихме до тебе. Ти беше вцепенен и имаше конвулсии. Дълго време, докато лежеше по гръб, движеше устата си, сякаш говориш. После започна да удряш главата си в пода, а дон Хуан ти сложи една стара шапка и ти спря. Трепери и скимтя часове, лежейки на пода. Мисля, че тогава всички заспаха, но в съня си аз те чувах да пухтиш и да стенеш. След това чух да крещиш и се събудих. Видях, че скачаш високо във въздуха, крещейки. Втурна се към водата, преобърна тенджерата и започна да плуваш в локвата.

— Дон Хуан ти донесе още вода. Ти седна спокойно пред тенджерата. След това скочи и свали всичките си дрехи. Беше коленичил пред водата и пиеше на големи глътки. После просто седна и се втренчи в пространството. Помислихме, че ще останеш там завинаги. Почти всички бяха заспали, включително дон Хуан, когато ти

ненадейно отново скочи и, виейки, се втурна след кучето. То се изплаши, започна също да вие и избяга зад къщата. Тогава всички се събудиха.

— Всички станахме. Ти се появи от другата страна на къщата, все още преследвайки кучето. То тичаше пред тебе, лаеше и виеше. Мисля, че ти трябва да беше обиколил двайсет пъти къщата, тичайки в кръгове, виейки и лаейки като куче. Страхувах се, че хората ще започнат да любопитстват. Наблизо няма съседи, но твоят вой беше така силен, че можеше да се чуе на мили отгук.

Един от младите мъже добави:

— Ти настигна кучето и на ръце го донесе до верандата.

Джон продължи:

— Тогава ти започна да играеш с кучето. Бореше се с него, ти и кучето се хапехте един друг и играехте. Помислих си, че това е смешно. Моето куче обикновено не играе, но този път ти и кучето се търкаляхте заедно.

— После ти изтича към водата и кучето пи с тебе — каза младият мъж. — Ти изтича пет или шест пъти с кучето до водата.

— Колко дълго продължи това? — попитах.

— Часове — каза дон Хуан. — По едно време ви загубихме от поглед. Мисля, че ти беше изтичал отзад. Само те чувахме да лаеш и стенеш. Звучите, издавани от теб, така много приличаха на кучешки, че трудно можехме да ви различим.

— Може би това е било само кучето — казах аз. Те се засмяха, а Джон каза:

— Ти лаеше там, момче!

— Какво стана после?

Тримата мъже се спогледаха и сякаш им беше трудно да кажат какво е станало после. Накрая младият човек, който още не беше казал нищо, проговори:

— Той се задави — каза той, гледайки Джон.

— Да, ти наистина се задави. Започна да плачеш много особено, а след това падна на земята. Помислихме, че хапеш езика си. Дон Хуан разтвори челюстите ти и поля лицето ти с вода. Тогава ти отново започна да трепериш и да се гърчиш целия. После дълго остана неподвижен. Дон Хуан каза, че всичко е свършило. Вече беше сутрин, тъй че те завихме с одеяло и те оставихме да спиш на верандата.

Тук той спря и погледна другите мъже, които явно трудно сдържаха смеха си. Обърна се към дон Хуан и го попита нещо. Дон Хуан се усмихна и отговори на въпроса, Джон се обърна към мен и каза:

— Оставихме те на верандата, защото се страхувахме, че ще напикаеш навсякъде по стайте.

Всички се засмяха високо.

— Какво ми беше? Нима аз...

— Нима ти? — изимитира ме Джон. — Нямахте да го споменем, но дон Хуан каза, че няма нищо. Ти напика цялото куче.

— Какво направих?

— Не смятам, че кучето бягаше, защото го беше страх от тебе, нали? Кучето бягаше, защото ти пикаеше върху него.

В този момент избухна всеобщ смях. Опитах се да задам въпрос на един от младите мъже, но те всички се смееха и той не ме чу.

— Кучето ми обаче си го върна. То също пика върху тебе!

Това изявление очевидно беше извънредно смешно, защото всички се заляха от смях, включително и дон Хуан. Когато утихнаха, попитах с цялата си сериозност:

— Това вярно ли е наистина? Наистина ли се случи?

Все още смеейки се, Джон отговори:

— Кълна се, че кучето ми наистина пика върху тебе. По пътя обратно към дома на дон Хуан го попитах:

— Всичко това наистина ли се случи, дон Хуан?

— Да — каза той, — но те не знаят какво си видял. Те не разбират, че ти си играл с „него“. Затова не те прекъснах.

— А вярна ли е тази работа с мене и кучето, пикаещи един върху друг?

— Това не беше куче! Колко пъти трябва да ти казвам? Това е единственият начин да го разбереш. Единственият начин! „Той“ беше, който игра с тебе.

— Ти знаеше ли, че всичко това става, преди да ти разкажа за него?

Той се подвоуми за миг, преди да отговори.

— Не. След като ти ми разказа, си спомних особения начин, по който изглеждаше. Само допусках, че ти е добре, защото не изглеждаше изплашен.

— Кучето наистина ли игра с мене, както те казват?
— По дяволите! Не беше куче!

ЧЕТВЪРТЪК, 17 АВГУСТ 1961

Казах на дон Хуан какво смятам за преживяването си. От гледна точка на планираната от мен работа това беше пагубно събитие. Казах, че не ми се иска друга подобна „среща“ с Мескалито. Бях съгласен, че всичко, което се беше случило с мен, е повече от интересно, но добавих, че нищо в него не може да ме накара да го потърся отново. Сериозно вярвах, че не съм устроен за такъв вид усилие. Пейотът беше извикал у мен като последствие, особен вид физически дискомфорт. Това беше неопределен страх или нещастие; някакъв вид меланхолия, която не можех точно да определя. И ни най-малко не намирах това състояние за прекрасно.

Дон Хуан се засмя и каза:

— Ти започваш да учиш.

— Този вид учение не е за мене. Не съм създаден за него, дон Хуан.

— Ти винаги преувеличаваш.

— Това не е преувеличение.

— Преувеличение е. Единственият проблем е, че преувеличаваш само лошите моменти.

— Що се отнася до мен, добри моменти няма. Всичко, което знам, е, че това ме плаши.

— Няма нищо лошо в това, да те е страх. Когато се страхуваш, виждаш нещата по различен начин.

— Но аз не желая да виждам нещата по различен начин, дон Хуан. Мисля, че ще зарежа учението за Мескалито. Не мога да се справя, дон Хуан. Това за мен наистина е една лоша ситуация.

— Разбира се, че е лоша — дори за мен. Ти не си единственият объркан.

— Защо ще си объркан ти, дон Хуан?

— Мислех за онова, което видях онази нощ. Мескалито наистина игра с тебе. Това ме обърка, защото беше „поличба“.

— Що за знак, дон Хуан?

— Мескалито те сочеше на мене.

— Защо?

— Тогава не ми беше ясно, но вече ми е. Той искаше да каже, че си „избраният“ (escogido). Мескалито те посочи на мен и по този начин ми каза, че ти си избраният.

— Искаш да кажеш, че съм избран сред останалите за някаква задача или за нещо такова?

— Не. Това, което искам да кажа, е, че Мескалито ми каза, че ти можеш да бъдеш човекът, когото търся.

— Кога той ти каза това, дон Хуан?

— Играейки с тебе, той ми каза това. То те прави избраният човек за мене.

— Какво означава да бъдеш избраният?

— Има някои тайни, които знам (Tengo secretos). Имам тайни, които не мога да разкрия, ако не намеря своя избран човек. Когато те видях да играеш с Мескалито онази нощ, за мен стана ясно, че ти си този човек. Но ти не си индианец. Колко объркващо!

— Но какво означава това за мен, дон Хуан? Какво трябва да правя?

— Аз реших и ще те обучавам в тайните, които изграждат съдбата на един човек на знанието.

— Имаш предвид тайните за Мескалито?

— Да, но това не са всички тайни, които знам. Има други, от различен вид, които бих искал да предам на някого. Аз самият имах учител, моя благодетел, и също станах неговия избран с извършване на истински подвиг. Той ме научи на всичко, което знам.

Отново го попитах какво ще изисква от мен новата ми роля. Той каза, че тя включва само учене; учене в смисъла на това, което бях преживял в двата сеанса с него.

Начинът, по който се развиваше ситуацията, беше твърде странен. Бях решил да му кажа, че се отказвам от идеята да уча за пейота, но преди да мога наистина да изложа мисълта си, дон Хуан ми предложи да ме учи на своето „знание“. Не знаех какво има предвид с това, но усетих, че този внезапен обрат е много сериозен. Възразих, че нямам подготовка за такава задача, тъй като тя изисква рядък кураж, какъвто аз нямам. Казах му, че е склонност на моя характер да говоря за действия, които други извършват. Искях да чуя неговите възгледи и

мнения за всичко. Казах му, че бих бил щастлив, ако можех да седя там и да го слушам да говори дни наред. За мен това би било учене.

Той ме изслуша, без да ме прекъсне. Говорих дълго. Тогава той каза:

— Всичко това лесно може да се разбере. Страхът е първият естествен враг, който човек трябва да преодолее по пътя си към знанието. Освен това ти си любознателен. Това изравнява резултата. И ти ще учиш, въпреки своето „аз“. Това е правилото.

Възразявах още малко, опитвайки се да го разубедея. Той обаче изглеждаше убеден, че не ми остава нищо друго, освен да уча.

— Ти не мислиш в правилния ред — каза той. — Мескалито наистина игра с тебе. Това е, върху което трябва да мислиш. Защо не се спреш на него, вместо на страха си?

— Толкова необичайно ли беше?

— Ти си единствения човек, когото някога съм виждал да играе с него. Ти не си свикнал с такъв начин на живот, следователно знаците (поличбите) би трябвало да те пренебрегват. Макар да си сериозен човек, твоята сериозност е свързана с това, което правиш, а не с това, което става вътре в тебе. Ти твърде много обръщаш внимание на себе си. Това е проблемът. А това води до ужасно изтощение.

— Но какво друго може да направи човек, дон Хуан?

— Търси и виж чудесата около теб. Ще се умориш да се вглеждаш само в себе си и това изтощение ще те направи глух и сляп за всичко друго.

— Ти имаш цел, дон Хуан, а как мога аз да се променя?

— Мисли за чудото, че Мескалито игра с тебе. Не мисли за нищо друго. Останалото ще дойде от само себе си.

НЕДЕЛЯ, 20 АВГУСТ 1961

Снощи дон Хуан продължи да ме въвежда в царството на своето знание. Седяхме в тъмнината пред къщата му. След дълго мълчание той изведнъж започна да говори. Каза, че ще ме съветва със същите думи, които неговият благодетел използвал в първия ден, в който го приел за свой чирак. Очевидно дон Хуан беше запаметил думите, защото ги повтори няколко пъти, за да се увери, че не пропуска някоя:

— Човек тръгва към знанието, както тръгва на война — нащрек, със страх, с респект и с абсолютна сигурност. Да тръгнеш към знанието или да тръгнеш на война по какъвто и да е друг начин е грешка и който я направи, ще доживее до разкаяние за постъпките си.

Попитах го защо е така и той каза, че когато човек отговаря на тези четири изисквания, няма да допусне грешки, за които ще трябва да отговаря; при това условие неговите действия губят погрешността, характерна за действията на глупака. Ако такъв човек не успее или понесе поражение, той ще е загубил само една битка и няма болезнено да съжалява за това.

След това каза, че възнамерява да ме учи за „съюзника“ по съвсем същия начин, по който неговият благодетел го беше учил. Той силно подчерта думите „съвсем същия начин“, повтаряйки фразата няколко пъти.

Каза, че „съюзник“ е сила, която човек може да въведе в живота си, за да му помага, да го съветва, да му дава необходимата сила да извършва действия — големи или малки, верни или грешни. Този съюзник е необходим, за да подобри живота на човека, да направлява постъпките му и да развива неговото знание. Всъщност съюзникът е незаменим като помощник в знанието. Дон Хуан каза това с голяма убедителност и сила. Изглежда, внимателно подбираше думите си. Той повтори следното изречение четири пъти: „Един съюзник ще те накара да видиш и разбереш неща, за които никое човешко същество не би могло да те просвети.“

— Съюзникът като дух-пазител ли е?

— Той не е нито дух, нито пазител. Той е помощник.

— Мескалито ли е твоя съюзник?

— Не! Мескалито е друг вид сила. Уникална сила! Закрилник, учител.

— Кое отличава Мескалито от един съюзник?

— Той не може да бъде опитомен и използван, както един съюзник бива опитомен и използван. Мескалито е извън човека. Той предпочита да показва себе си в много форми на този, който застане пред него, независимо от това дали този човек е брухо или селско момче.

Дон Хуан говори много разпалено за Мескалито като учител за правилен начин на живот. Попитах го как Мескалито учи на „правилен начин на живот“, а дон Хуан отговори, че Мескалито показва как да се живее.

— Как го показва?

— Той има много начини да го покаже. Понякога на ръката си, по скалите или дърветата, или просто пред теб.

— Това пред тебе като картина ли е?

— Не. Това е обучение пред теб.

— Мескалито говори ли на човека?

— Да, но не с думи.

— Какво говори тогава?

— Говори различно на всеки човек.

Усетих, че моите въпроси го ядосват. Не питах повече. Той продължи да обяснява, че няма точни стъпки към опознаването на Мескалито, следователно никой не може да обучава за него, освен самия Мескалито. Това му качество го правело уникална сила. Той не бил еднакъв за всеки човек.

От друга страна, каза дон Хуан, придобиването на съюзник изисквало най-прецизно обучение и следване на степени или стъпки, без каквото и да е отклонение. Каза, че в света имало много такива съюзнически сили, но той бил близък само с две от тях. Щял да ме води към тях и към техните тайни, но от мен зависело да избира едната, тъй като съм можел да имам само една. Съюзникът на неговия благодетел бил в uebra del diablo (дяволска трева), но той лично не го харесвал, въпреки че благодетелят му го научил на неговите тайни. Каза, че неговият съюзник бил в humito (малкият дим), но не даде подробности за естеството на дима.

Заразпитвах го за това. Той замълча. След дълга пауза попитах:

— Какъв вид сила е един съюзник?

— Той е помощник. Вече ти казах.

— Как помага той?

— Съюзникът е сила, способна да пренесе човек извън пределите на самия него. Ето така съюзникът може да разкрие неща, които никое човешко същество не би могло.

— Но Мескалото също те изважда от твоите собствени граници. Това не го ли прави съюзник?

— Не. Мескалото те изважда от самия тебе, за да те учи. Съюзникът те изважда, за да ти даде сила.

Помолих го да ми обясни тези моменти по-подробно или да разкрие съществената разлика между двете. Той дълго ме гледа и се смя. Каза, че ученето чрез разговор е не само загуба, но и глупост, защото ученето е най-трудната работа, която човек може да предприеме. Помоли ме да си припомня момента, когато се опитвах да намеря своето място и как исках да го намеря, без да свърша никаква работа, защото очаквах той да ми даде цялата информация. Каза, че ако беше направил това, никога нямало да науча. Ако съм знаел обаче колко е трудно да намеря своето място и особено пък ако съм знаел, че то съществува, би ми дало уникално чувство на увереност. Каза, че когато стоя вкоренен на своето „добро място“, нищо не може да ми причини телесна вреда, защото имам сигурността, че в това специално място съм в най-доброто си състояние. Имам силата да отблъсна всичко, което може да ми напаости. Ако обаче той ми беше казал къде е то, аз никога нямаше да имам необходимата увереност да твърдя, че е вярно знание. По този начин знанието наистина е сила.

След това дон Хуан каза, че всеки път, когато човек се захваща да учи, трябва да работи така усилено, както аз, когато намерих това място, а границите на неговото учене се определят от собствената му природа. Така дон Хуан не виждаше смисъл да се говори за знанието. Каза, че определени видове знание са твърде мощни и говоренето за тях би ми донесло само вреда. Изглежда той реши, че няма друго, което иска да ми каже. Стана и тръгна към къщата си. Казах му, че ситуацията ме съкрушава. Не е това, което си представях или исках да бъде.

Той каза, че страховете ми са естествени, че всички ги изпитваме и че нищо не може да се направи. Но от друга страна, независимо колко плашещо е ученето, по-ужасно е да мислиш за човека без съюзник или без знание.

3

През двете години, изминали от момента, когато дон Хуан реши да ме учи за силите на съюзника, до вземането на решение, че съм готов да уча за тях в прагматичната форма на участие, която считаше за учене, той постоянно определяше основните черти на двата въпросни съюзника. Той ме подготвяше за задължителната последица от всички вербализации и затвърдяването на всички уроци — състоянието на необикновена реалност.

Отначало той говореше за силите на съюзника инцидентно. Първите бележки в моите записки са разпръснати между други теми на разговор.

СРЯДА, 23 АВГУСТ 1961

— Дяволската трева (Джимсънова трева) беше съюзникът на моя благодетел. Можеше да бъде и мой, но аз не я харесах.

— Защо не хареса дяволската трева, дон Хуан?

— Тя има сериозен недостатък.

— Тя по-долу ли стои от другите съюзнически сили?

— Не. Не ме разбирай погрешно. Тя е така силна, както най-добрите съюзници, но в нея има нещо, което аз лично не харесвам.

— Можеш ли да ми кажеш какво е то?

— Тя извращава хората. Дава им възможност да вкусят силата твърде скоро, без да укрепят техните сърца, и ги прави деспотични и непредсказуеми. Прави ги слаби въпреки тяхната голяма сила.

— Няма ли някакъв начин това да се избегне?

— Има начин да се преодолее, но не и да се избегне. Който стане съюзник на тревата, трябва да плати тази цена.

— Как може човек да преодолее този ефект, дон Хуан?

— Дяволската трева има четири части, начала: коренът, стъблото и листата, цветовете, семената. Всяко от тях е различно и който стане неин съюзник трябва да ги изучи в този ред. Най-важното начало е в корените. Силата на дяволската трева се завоюва чрез нейните корени. Стъблото и листата са началото, което лекува болести. Правилно използвано, това начало е дар за човечеството. Третото начало е в цветовете и се използва, за да подлудява хората; да ги подчинява или да ги убива. Човекът, чийто съюзник е тревата, никога не поглъща цветовете, нито пък стъблото и листата, освен в случаи, когато той самият е болен. Корените и семената, обаче, винаги се поглъщат, особено семената. Те са четвъртото и най-мощно начало на дяволската трева.

— Моят благодетел казваше, че семената са трезвото начало — единствената част, която може да укрепят сърцето на човека. Дяволската трева е сурова към своите протежета, казваше той, защото цели бързо да ги убие — нещо, което тя обикновено постига, преди те да могат да достигнат до тайните на „трезвото начало“. Все пак има

приказки за хора, които са разгадали тайните на трезвото начало. Какво предизвикателство за един човек на знанието!

— Твоят благодетел разгада ли тези тайни?

— Не.

— Срещал ли си някой, който го е сторил?

— Не, но те са се опитвали във време, когато това знание е било важно.

— Познаваш ли някой, който е срещал такъв човек?

— Не.

— Твоят благодетел познаваше ли такъв?

— Познаваше.

— Защо той не достигна до тайните на трезвото начало?

— Опитомяването на дяволската трева като съюзник е една от най-трудните задачи, които знам. За мен например тя никога не стана такава, може би защото никога не я обикнах.

— Все пак можеш ли да я използваш като съюзник, въпреки че не я обичаш?

— Мога, но предпочитам да не го правя. Може би за теб ще бъде различно.

— Защо е наречена дяволска трева?

Дон Хуан направи жест на безразличие, сви рамене и остана безмълвен известно време. Накрая каза, че „дяволска трева“ е нейно временно име (*su pombre de leche*). Каза също, че има други имена за дяволската трева, но те не бива да се използват, защото назоваването на едно име е сериозно нещо, особено ако човек се учи да опитомява съюзническа сила. Попитах го защо назоваването на едно име е толкова сериозно нещо. Той каза, че имената са предназначени да се използват само когато човек вика за помощ, в моменти на голям стрес и нужда, и ме увери, че такива моменти рано или късно настъпват в живота на този, който търси знание.

НЕДЕЛЯ, 3 СЕПТЕМВРИ 1961

Днес следобед дон Хуан набра две растения *Datura* от полето.

Твърде неочаквано той въведе темата за дяволската трева в нашия разговор, а след това ме помоли да отида с него на хълмовете, за да я потърсим.

Отидохме с колата до близките планини. Извадих лопатка от сандъка и влязохме в един от каньоните. Повървахме малко, газейки през чапарала, гъсто израснал върху меката пясъчлива почва. Той спря до малко растение с тъмнозелени листа и големи белезникави камбановидни цветове.

— Това — каза дон Хуан.

Незабавно започна да копае. Опитах да му помогна, но той ми отказа със силно поклащане на глава и продължи да копае кръгла дупка около растението — дупка във формата на конус, дълбока към външния край и издигаща се в купчинка в средата на кръга. Когато спря да копае, коленичи близо до стъблото и с пръсти изчисти прясната пръст около него, разкривайки около четири инча от голям грудков корен, чиято ширина подчертано контрастираше с ширината на стъблото, което в сравнение с него беше като тръстика.

Дон Хуан ме погледна и каза, че растението е „мъжко“, защото коренът се разклонява точно от мястото, в което се съединява със стъблото. След това стана и започна да върви, търсейки нещо.

— Какво търсиш, дон Хуан?

— Искам да намеря пръчка.

— Какво ще правиш сега с корена?

— Ще го отрежа. Ти трябва да ме оставиш. Иди да намериш друго растение и чакай, докато те извикам.

— Не искаш ли да ти помогна?

— Можеш да ми помагаш, само ако те помоля!

Отдалечих се и започнах да търся друго растение, за да потисна силното желание да се прокрадна наоколо и да го наблюдавам. След известно време той ме настигна.

— Сега да потърся „женско“ — каза.

— Как ги различаваш?

— Женското е по-високо и расте над земята, така че наистина изглежда като малко дърво. Мъжкото е голямо, простира се по земята и повече прилича на дебел храст. Когато изкопаем женското, ще видиш, че то има единичен корен, който продължава доста, преди да се разклони. Мъжкото, от своя страна, има разклонен корен, свързан със стъблото.

Ние заедно огледахме полето с растения *Datura*. После той посочи към едно и каза:

— Това е женско.

И започна да го разкопава, както преди малко другото. Когато изчисти корена, можах да видя, че той отговаря на неговото описание. Отново се отдалечих, когато трябваше да го отреже.

Когато се прибрахме в къщата му, той разтвори вързопа, в който беше сложил растенията *Datura*. Първо извади по-голямото, мъжкото, и го изми в голямо метално корито. Много внимателно смъкна цялата пръст от корена, стъблото и листата. След педантично почистване отдели стъблото от корена, правейки повърхностен разрез с къс назъбен нож около мястото, в което те се свързват, след което ги разчупи. Взе стъблото и отдели всяка негова част, като направи отделни купчинки от листата, цветовете и бодливите семенници. Изхвърли всичко изсъхнало или опустошено от червеи и остави само тези части, които бяха цели. Завърза двете разклонения на корена заедно с връв на две места, направи разрез в мястото на разклоняването и получи две парчета корен с еднакъв размер.

След това взе един парцал от зебло и постави в него първо двете завързани парчета корен. Върху тях сложи листата в стегната китка, след това цветовете, семенниците и стъблото. Сгъна зеблото и завърза краищата му на възел.

Той повтори точно същите действия с другото растение — женското, с изключение на това, че когато стигна до корена, вместо да го разреже, остави непокътнато разклонението, което приличаше на обърната буква Y. След това от всички части направи друг вързоп. Когато свърши, беше почти тъмно.

СРЯДА, 6 СЕПТЕМВРИ 1961

— Днес късно следобед се върнахме към темата за дяволската трева.

— Мисля отново да започнем с тази трева — каза дон Хуан изведнъж.

След учтиво мълчание го попитах:

— Какво ще правиш с растенията?

— Растенията, които изкопах, са мои — каза той. — Това е, като че те са самия аз; с тях ще те уча как да опитомиш дяволската трева.

— Как ще направиш това?

— Дяволската трева се разделя на части (partes). Всяка една от тези части е различна. Всяка има своята уникална цел и предназначение.

Той разтвори лявата си ръка и отмери на пода разстоянието от върха на палеца до върха на безименния си пръст.

— Това е моята част. Ти ще измериш своята с ръката си. Сега, за да установиш власт над дяволската трева, трябва да започнеш, като усвоиш първата част от корена. Но тъй като аз ти я донесох, ти трябва да вземеш първата част от корена на *мое* растение. Аз я измерих за тебе, така че наистина *моята* част е, която трябва да вземеш в началото.

Той влезе в къщата и изнесе един от вързопите. Седна и го разтвори. Видях, че беше мъжкото растение. Забелязах също, че там имаше едно парче от корена. Той извади парчето, което беше лявата част на корена, и го поднесе към лицето ми.

— Това е твоята първа доза — каза той. — Давам ти я. Аз самият я отрязвах за тебе. Отмерих я като своя. Сега ти я давам.

За момент през ума ми пробягна мисълта, че трябва да я сдъвча като морков, но той я сложи в малка памучна торбичка.

Дон Хуан отиде зад къщата. Седна на настилката с кръстосани крака и започна да мачка корена, както си е в торбичката, с едно кръгло тапо. Правеше това върху плоча, която използваше като хаван. От

време навреме измиваше двата камъка и събираше водата в малка плитка дървена гаванка.

Докато стриваше, той тананикаше неразбираемо, песнопение, много нежно и монотонно. След като смачка корена в торбичката до мека каша, той я сложи в гаванката. Постави плочата-хаван и чукалото в гаванката, напълни я с вода и я отнесе в нещо като копаня за прасе, закрепена до задната ограда.

Каза, че коренът трябва да кисне цяла нощ и да остане извън къщата, така че да може да хване нощния въздух (el sereno).

— Ако утре е слънчев, горещ ден, това ще е отлична поличба — каза той.

НЕДЕЛЯ, 10 СЕПТЕМВРИ 1961

Четвъртък, 7 септември, беше много ясен и горещ ден. Дон Хуан изглеждаше много доволен от добрата поличба и няколко пъти повтори, че навярно дяволската трева ме е харесала. Коренът беше киснал цяла нощ и към 10 часа сутринта ние отидохме зад къщата. Той извади гаванката от копанята, постави я на земята и седна до нея. Взе торбичката и я разтърка в дъното на гаванката. Поддържа я няколко инча над водата и изстиска съдържанието ѝ, след това отново я потопи. Той повтори това още три пъти, след това хвърли торбичката в копанята и остави гаванката на слънцето.

След два часа се върнахме при нея. Дон Хуан носеше със себе си средно голям чайник с кипяща жълтеникава вода. Наклони гаванката много внимателно и изцеди водата, пазейки гъстата утайка, която се беше събрала на дъното. Изля кипящата вода върху утайката и отново постави гаванката на слънце.

Тази процедура беше повторена три пъти на интервали повече от час. Накрая той изля от гаванката повечето от водата, наклони я под ъгъл, за да улови късното следобедно слънце, и я остави.

Когато часове по-късно се върнахме, беше тъмно. На дъното на гаванката имаше слой смолиста субстанция. Тя приличаше на недоварено нишесте, белезникаво или светлосиво. Беше може би колкото една чаена лъжичка от него. Той внесе гаванката в къщата и докато слагаше малко вода да кипне, аз извадих парченцата пръст, които вятърът беше навял върху утайката. Той ми се присмя:

— Малко пръст няма да навреди никому.

Когато водата кипна, дон Хуан наля около една чаша в гаванката. Това беше като жълтеникавата вода, каквато беше използвал преди. Тя разтвори утайката и по този начин се получи един вид млечна субстанция.

— Каква е тази вода, дон Хуан?

— Отвара от плодове и цветя от каньона.

Той изля съдържанието на гаванката в глинена чаша, която приличаше на саксия. Течността беше още много гореща и той задуха,

за да я охлади. Сръбна една глътка и ми подаде чашата.

— Пий сега! — каза той.

Аз я поех автоматично и без колебание изпих всичката вода. На вкус беше някак горчива, макар и едва забележимо. Това, което се открояваше, беше острата миризма на водата. Миришеше на хлебарки.

Почти незабавно почнах да се потя. Стана ми много топло и кръвта нахлу в ушите ми. Пред очите си видях червено петно, а мускулите на стомаха ми започнаха да се свиват в болезнени спазми. След малко, макар да не чувствах вече болка, започна да ми става студено, а същевременно буквално плунах в пот.

Дон Хуан ме попита дали виждам чернота или отделни черни петна пред очите си. Казах му, че виждам всичко в червено. Зъбите ми тракаха поради неконтролируемата нервност, която ме обхващаше на вълни, сякаш излъчваща се от средата на гръдния ми кош.

Тогава той ме попита дали се страхувам. Въпросите му нищо не ми говореха. Казах му, че явно ме е страх, но той отново ме попита дали ме е страх от нея. Не знаех какво има предвид и казах „да“. Той се засмя и каза, че в действителност не ме е страх. Попита дали още виждам червено. Всичко, което виждах, беше огромно червено петно пред очите ми.

След малко се почувствах по-добре. Постепенно нервните спазми изчезнаха, оставяйки една болезнена приятна умора, едно силно желание за сън. Не бях в състояние да държа очите си отворени, но все още можех да чувам гласа на дон Хуан. Заспах. Обаче чувството ми за потапяне в тъмночервено остана цяла нощ. Дори сънувах в червено.

Събудих се в събота около три часа следобед. Бях спал почти два дни. Имах леко главоболие, разстроен стомах и много остри пресекливи болки в червата. Като изключим това, всичко останало беше като при обикновено събуждане. Намерих дон Хуан седнал пред къщата си, задрямал. Той ми се усмихна.

— Всичко мина чудесно онази нощ — каза той. — Ти виждаше червено, а това единствено е важното.

— Какво щеше да стане, ако не бях видял червено?

— Щеше да видиш черно, а това е лош знак.

— Защо е лош?

— Когато човек вижда черно, това означава, че не е създаден за дяволската трева и той повръща вътрешностите си, целите зелени и черни.

— Ще умре ли той?

— Не мисля, че някой ще умре, но дълго време ще бъде болен.

— Какво става с тези, които виждат червено?

— Те не повръщат, а коренът им доставя удоволствие, което значи, че са силни и буйни натури — нещо, което тревата обича. Това е начинът, по който тя съблазнява. Единственият неприятен момент е, че хората свършват като роби на дяволската трева, в замяна на силата, която тя им дава. Но това са неща, над които ние нямаме контрол. Човек живее, за да учи. И ако той учи, това е защото такава е естества на неговата съдба, за добро или зло.

— Какво да правя по-нататък, дон Хуан?

— Следващото, което трябва да направиш, е да посадиш една пъпка (brote), която съм отрязал от другата половина на първата част от корена. Ти взе половината онази нощ, а сега другата половина трябва да бъде заровена в земята. Тя трябва да порасне и да даде семе, преди да можеш да се захванеш с реалната задача да опитомис растението.

— Как ще я опитомя?

— Дяволската трева се опитомява чрез корена. Постепенно и упорито ти трябва да изучиш тайните на всяка част от корена. Трябва да ги поглъщаш, за да научиш тайните и да завладееш силата.

— Всички части ли се приготвят по начина, по който ти приготви първата?

— Не, всяка част е различна.

— Какви са специфичните въздействия на всяка част?

— Вече казах — всяка учи на различна форма на сила. Това, което взе онази нощ, още не е нищо. Всеки може да го направи. Само един брухо обаче може да използва частите от по-голяма дълбочина. Не мога да ти кажа какво вършат те, защото още не знам дали тя ще те приеме. Трябва да чакаме.

— А кога ще ми кажеш?

— Когато растението порасне и даде семе.

— След като първата част може да бъде взета от всекиго, за какво се използва тя?

— В разрежено състояние тя е добра за всичко около мъжествеността — за стари хора, които са загубили енергичността си, или за млади хора, които търсят приключения, или дори жени, които искат страст.

— Ти каза, че коренът се използва само за сила, но разбирам, че се използва и за други неща, освен сила. Прав ли съм?

Той ме гледа дълго, с втрепен поглед, който ме смуги. Почувствах, че въпросът ми го е разсърдил, но не можех да разбера защо.

— Тревата се използва само за сила — каза той накрая със сух, суров тон. — Мъжът, който иска да си възвърне енергичността, младите хора, които се стремят да издържат на умора и глад, човекът, който иска да убие друг човек, жената, която иска да бъде възбудена — те всички желаят сила! Имаш ли чувството, че я харесваш? — попита той след пауза.

— Усещам странна енергичност — казах аз и бях точен.

Бях я установил още при събуждането, усещах я и в момента. Това беше много особено усещане за дискомфорт, за фрустрация. Цялото ми тяло се движеше и разтягаше с необикновена лекота и сила. Ръцете и краката ме сърбяха. Раменете ми като че ли нарастваха, мускулите на гърба и врата ми ме караха да се чувствам така, сякаш ми се ще да изтръгвам и стривам на прах дървета. Имах чувството, че мога да съборя стена с един удар.

Повече не говорихме. Поседяхме малко на верандата. Забелязах, че дон Хуан заспива. Той кльмна няколко пъти, след това просто опъна краката си, легна на пода с ръце зад главата си и заспа. Аз станах и отидох зад къщата, където изразходвах моята излишна енергия, разчиствайки боклуците. Спомних си как той спомена, че би искал да му помогна да почисти зад къщата.

По-късно, когато дон Хуан се събуди, и дойде отзад, бях поотпуснат.

Седнахме да ядем и по време на храненето той три пъти ме попита как се чувствам. Тъй като това беше рядкост, накрая го попитах:

— Защо си се загрижил как се чувствам, дон Хуан? Очакваш ли да имам лоша реакция от пиенето на сока.

Той се засмя. Помислих си, че се държи като непослушно момче, което е предприело лудория и отвреме навреме проверява резултати. Все още смеейки се, той каза:

— Ти не изглеждаш болен. Дори преди малко говори грубо с мен.

— Не съм, дон Хуан — възразих. — Аз дори не си спомням да съм говорил така.

Бях много сериозен по този въпрос, защото не си спомних дори да съм му бил ядосан.

— Ти излезе в нейна защита.

— В чия защита?

— Ти защитаваше дяволската трева. Ти говореше вече като любовник.

Понечих да възразя на това дори и по-енергично, но се спрях.

— Аз наистина не разбирах, че я защитавам.

— Естествено, че не разбираше. Ти дори не помниш какво каза, нали?

— Не, не помня. Трябва да призная.

— Разбери! Дяволската трева е такава. Тя се прокрадва около тебе като жена. Ти дори не знаеш за това. Всичко, което те интересува, е, че тя те кара да се чувстваш добре и силен: мускулите — издуващи се от енергия, юмруците — сърбящи, ходилата на краката — изгарящи да настигнат някого. Когато човек я опознае, той наистина се изпълва с непреодолими желания. Моят благодетел казваше, че дяволската трева пази хората, които искат сила, и се отървава от онези, които не могат да я управляват. Но тогава силата е била по-разпространена, била е търсена по-жадно. Моят благодетел беше силен човек и според това, което ми е казал, неговият благодетел, на свой ред, е бил дори поотдаден на стремежа към силата. В онези времена обаче е имало важни основания да бъдеш силен.

— Мислиш ли, че сега няма основания да търсиш сила?

— Сега силата ти идва добре. Ти си млад. Не си индианец. Може би дяволската трева ще бъде добра в твоите ръце. Ти, изглежда, я харесваш. Тя те накара да се чувстваш силен. Аз самият почувствах това. И все пак аз самият не я харесвам.

— Можеш ли да ми кажеш защо, дон Хуан?

— Не харесвам нейната сила! Тя не е нужна повече. В други времена, като тези, за които ми е разказвал моят благодетел, е имало основания да търсиш сила. Хората, извършили феноменални дела, са били обожавани за силата си, предизвиквали са страх и са били уважавани за знанието си. Моят благодетел ми е разказвал истории за истински феноменални дела, извършени преди много, много време. Но сега ние, индианците, вече не търсим тази сила. Днес индианците използват тревата да се натриват. Те използват листата и цветовете за други неща. Казват дори, че тя лекувала циреите им. Те обаче не търсят нейната сила — силата, която действа като магнит, толкова помогъща и опасна за манипулиране, колкото по-дълго прониква коренът в земята. Когато някой стигне до дълбочина от 4 ярда, а се говори, че някои хора са я достигнали — човек намира извора на постоянна сила, сила без край. Много малко хора са направили това в миналото и никой не го е направил днес. Казвам ти, силата на дяволската трева вече не се търси от нас, индианците. Това не стана изведнъж. Мисля, че сме загубили интерес и сега вече силата няма значение. Аз самият не я търся, но едно време, когато бях на твоята възраст, аз също усещах как тя се надига и нараства в мен. Чувствах се по начина, по който ти се чувстваш днес, само че петстотин пъти по-силно. Аз убих човек с един-единствен удар на ръката. Можех да хвърлям каменни блокове, огромни блокове, които дори двайсет мъже не могат да помръднат. Веднъж подскочих толкова високо, че откъснах връхните листа на най-високите дървета. Но всичко беше напразно! Всичко, което правех, беше да плаша индианци, само индианци. Останалите, които не знаеха нищо за това, не го вярваха. Те виждаха или луд индианец, или нещо, което се движи по върховете на дърветата.

Дълго мълчахме. Имах нужда да кажа нещо.

— Беше друго, когато на света имаше хора — продължи той, — хора, които знаеха, че човек може да стане планински лъв или птица, или че може просто да си лети. Затова аз вече не използвам дяволската трева. За какво? За да плаша индианците? (Para que? Para asustar los indios?)

Видях, че е тъжен и ме изпълни дълбоко съчувствие. Искях да му кажа нещо, па макар и банално.

— Може би, дон Хуан, това е ориста на всички, които искат да знаят.

— Може би — каза той тихо.

ЧЕТВЪРТЪК, 23 НОЕМВРИ 1961

Когато пристигнах с колата, не видях дон Хуан да седи на верандата. Стори ми се странно. Извиках го високо, но от къщата излезе неговата снаха.

— Той е вътре — каза тя.

Разбрах, че преди няколко седмици си изкълчил глезена. Той направил своя си отливка от ивици плат, напоени в каша, получена от кактус и стрит кокал. Ивиците, увити плътно около глезена, бяха изсъхнали в лека, добре оформена отливка. Тя имаше твърдостта на гипс, но не и неговата масивност.

— Как стана това? — попитах. Снаха му, мексиканка от Юкатан, която се грижеше за него, ми отговори:

— Било е злополука. Паднал и едва не си счупил крака.

Дон Хуан се засмя и изчака жената да излезе от къщи, преди да отговори.

— Злополука, виж ми окото! Имам враг наблизко. Жена. Каталина. Тя ме блъсна в момент на слабост и аз паднах.

— Защо го направи тя?

— Искаше да ме убие, ето защо?

— Тя беше ли тук с тебе?

— Да!

— Защо я пусна вътре?

— Не съм я пускал. Тя долетя вътре.

— Моля?

— Тя е кос (*chanate*). И толкова сполучлив. Бях хванат ненадейно. Тя се опитва да ме довърши от доста време. Този път едва не успя.

— Ти каза, че тя е кос? Искам да кажа, тя птица ли е?

— Ето те пак с твоите въпроси. Тя е кос! Толкова, колкото аз съм врана. Аз човек ли съм или птица? Аз съм човек, който знае как да стане птица. Но да се върнем на Каталина. Тя е пъклена вещица! Нейното намерение да ме убие е толкова силно, че едва мога да я

отблъсквам. Косът измина целия път до моята къща и аз не можах да го спра.

— Можеш ли да станеш птица, дон Хуан?

— Да! Но това е нещо, към което ще се върнем по-късно.

— Защо тя иска да те убие?

— О, между нас има стар проблем. Той излезе от контрол и сега изглежда аз трябва да я довърша, преди тя да довърши мен.

— Ще използваш ли магьосничество? — попитах в голямо очакване.

— Не бъди глупав. Никакво магьосничество не ще й въздейства някога. Имам други планове! Някой ден ще ти ги кажа.

— Можели твоят съюзник да те предпазва от нея?

— Не! Малкият дим само ми казва какво да правя. След това аз трябва да предпазвам себе си.

— А Мескалитото? Може ли той да те предпази от нея?

— Не! Мескалитото е учител, а не сила, която да се използва за лични нужди.

— Ами дяволската трева?

— Вече ти казах, че аз трябва да предпазвам себе си, следвайки указанията на моя съюзник — дима. А доколкото знам, димът може да направи всичко. Ако искаш да научиш за каквото и да било неизвестно, димът ще ти го каже. И ще ти даде не само знание, но и начините за действие. Това е най-великолепният съюзник, който човек може да има.

— За всекиго ли димът е най-добрия съюзник?

— Той не е еднакъв за всекиго. Мнозина се страхуват от него и не биха го докоснали, дори доближили. Димът е като всичко друго. Той не е създаден за всички нас.

— Какъв е този дим, дон Хуан?

— Димът на ясновидците!

Имаше едно забележимо благоговение в неговия глас — настроение, което не бях улавял никога преди.

— Ще започна, като ти разкажа точно какво ми каза моят благодетел, когато започна да ме учи за него. Макар че по онова време, както и ти сега, сигурно не съм можел да разбера: „Дяволската трева е за онези, които предлагат цена за сила. Димът е за онези, които искат да гледат и да виждат. И по мое мнение, димът е несравним. Ако

веднъж човек навлезе в сферата на неговото действие, всяка друга сила му е подвластна. Това е великолепно! Разбира се, отнема целия живот. Отнема години само да се запознаеш с двете негови съществени части: лулата и сместа за пушене. Лулата ми беше дадена от моя благодетел и след много години милване стана моя. Тя порасна в ръцете ми. Да я предам в твоите ръце, например, ще бъде истинско изпитание за мен. И огромно постижение за теб — ако успеем! Лулата ще усети напрежението да бъде използвана от някой друг; и ако някой от нас направи грешка, няма да има никакъв начин да предотвратим разчупването на лулата от собствената ѝ сила или бягството ѝ от нашите ръце, за да се разбие, дори ако падне върху купа сено. Ако това се случи някога, то ще означава края и на двамата ни. Особено на мен. Димът ще се обърне срещу мен по невероятен начин.“

— Как може да се обърне срещу теб, щом е твой съюзник?

Въпросът ми сякаш промени посоката на мислите му. Той дълго не проговори.

— Сложността на съставките — внезапно продължи той — прави сместа за пушене една от най-опасните субстанции, които знам. Никой не може да я приготви, без да е трениран. Тя е смъртоносно отровна за всеки, освен за протежето на дима. Към лулата и сместа трябва да се отнасяме с внимание и нежна грижа. А човекът, опитващ да учи, трябва да подготви себе си, водейки суров, скромнен живот. Въздействието на дима е така страховито, че само един много силен човек може да устои на най-малкото дръпване. В началото всичко е ужасяващо и объркващо, но всяко ново дръпване прави нещата по-определени. И изведнъж светът се разтваря наново. Невъобразимо! Когато това се случи, значи димът е станал съюзник на човека и ще разреши всеки въпрос, допускайки го да навлезе в невероятни светове.

Това е най-голямото качество на дима, неговият най-голям дар. И той изпълнява своето предназначение, без ни най-малко да наранява. Аз наричам дима истински съюзник!

Седяхме, както обикновено, пред неговата къща, където пръстената настилка винаги е чиста, твърдо утъпкана. Изведнъж дон Хуан стана и влезе в къщата. След малко се върна със здраво стегнат вързоп и отново седна.

— Това е моята лула — каза той.

Наведе се към мен и ми показа лула, която извади от калъф, направен от зелен брезент. Беше дълга може би девет или десет инча. Тръбицата беше направена от червеникаво дърво, беше обикновена, без орнаментация. Огнището също изглеждаше направено от дърво, но в сравнение с тънката тръбица беше обемисто. Имаше лъскав край и беше тъмносиво, почти като въглен.

Той държеше лулата пред лицето ми. Помислих, че ми я подава. Протегнах ръка да я взема, но той бързо я отдръпна.

— Тази лула ми беше дадена от моя благодетел — каза той. — На свой ред аз ще я предам на тебе, но първо трябва да я опознаеш. Всеки път, когато идваш, аз ще ти я давам. Започни, като я докосваш. Отначало я дръж много кратко, докато ти и лулата свикнете един с друг. След това я сложи о джоба или може би под ризата си. И накрая я сложи в устата си. Всичко това трябва да бъде направено малко по малко, бавно и внимателно. Когато връзката е установена (*la amistad esta hecha*), ти ще пушиш от нея. Ако следваш съветите ми и не се втурваш, димът може да стане и твоят предпочитан съюзник.

Дон Хуан ми подаде лулата, но без да я пуска. Протегнах дясната си ръка към нея.

— С двете ръце — каза той.

Докоснах лулата с двете си ръце за много кратко време. Той не беше я протегнал достатъчно, за да я хвана, а тъкмо толкова, че само да я докосна. После я дръпна назад.

— Първата стъпка е да харесаш лулата. Това отнема време!

— Може ли лулата да не ме хареса?

— Не. Лулата не може да не те хареса, но ти трябва да се научиш да я харесваш, така че когато времето за пушене настъпи, лулата да ти помогне да бъдеш безстрашен.

— Какво пушиш, дон Хуан?

— Това.

Той отвори яката си и изложи на показ малка торбичка, която държеше под ризата, окачена през врата му като медальон. Той я извади, развърза я много внимателно и изсипа малко от съдържанието ѝ на дланта си.

Доколкото можех да преценя, сместа приличаше на фино нарязани листенца чай, вариращи на цвят от тъмнокафяво до светлозелено с малко яркожълти зрънца.

Той върна сместа в торбичката, завърза я с кожена връв и отново я прибра под ризата си.

— Каква е тази смес?

— В нея има много неща. Да намериш всички съставки е много трудна работа. Човек трябва да пътува надалече. Малките гъби (los honguitos), които са необходими за приготвяне на сместа, растат само в определено време на годината и само на определени места.

— Имаш ли различна смес за всеки вид помощ, от която се нуждаеш?

— Не! Димът е един и друг като него няма.

Той посочи торбичката, висяща на гърдите му, и вдигна лулата, която лежеше между краката му.

— Тези двете са едно! Едното не може без другото. Тази лула и тайната на тази смес принадлежаха на моя благодетел. Те са му били предадени по същия начин, по който той ги предаде на мен. Сместа, макар да се приготвя трудно, е възможно да се набавя отново. Тайната ѝ е в нейните съставки и в начина, по който те са приготвени и смесени. Лулата, от друга страна, е нещо до живот. За нея трябва да се полагат грижи с безкрайно внимание. Тя е твърда и здрава, но никога не трябва да бъде удряна или блъскана. Трябва да се пипа със сухи ръце, никога, когато те са потни, и трябва да бъде използвана само когато човек е сам. И никой, абсолютно никой не трябва някога да я вижда, освен ако не искаш да я предадеш на някого. Това е, на което ме научи моят благодетел, и това е начинът, по който съм общувал с лулата през целия си живот.

— Какво ще стане, ако загубиш или счупиш лулата?

Той много бавно поклати глава и ме погледна:

— Ще умра.

— Всички лули на магьосници ли са като твоята?

— Не всички имат лули като моята. Познавам обаче няколко души, които имат.

— Можеш ли ти самият да направиш лула като тази, дон Хуан?

— настоях аз. — Да предположим, че я нямаш, как би ми дал такава, ако желаеш да направиш това?

— Ако нямах лулата, нямаше да мога, нито щях да искам да ти я дам. Щях да ти дам нещо друго.

Изглеждаше така, сякаш ми е сърдит. Постави лулата много внимателно в калъфа, който навярно беше обшит с мека материя, защото лулата, която му прилягаше точно, се плъзна много плавно. Той влезе в къщата, за да я прибере.

— Сърдиш ли ми се, дон Хуан? — попитах, когато той се върна. Изглеждаше изненадан от моя въпрос.

— Не! Аз никога на никого не се сърдя. Никое човешко същество не може да направи нещо достатъчно важно за такова нещо. Сърдиш се на хората, когато смяташ, че постъпките им са важни. Аз вече не смятам така.

ВТОРНИК, 26 ДЕКЕМВРИ 1961

Точното време за засаждане на „израстъка“, както дон Хуан нарече корена, не беше фиксирано, макар че трябваше да бъде следващата стъпка в опитомяването на силата на растението.

Пристигнах у дон Хуан в събота, 23 декември, рано следобед. Поседяхме в мълчание известно време, както обикновено. Денят беше топъл и облачен. Бяха изминали месеци, откакто той ми даде първата част.

— Време е да върнем тревата на земята — каза той внезапно. — Но първо ще ти направя един пазител. Ти ще го пазиш и съхраняваш и само ти ще го виждаш. Тъй като аз ще го направя, аз също ще го видя. Това не е хубаво, тъй като, както ти казах, аз не обичам дяволската трева. Ние не сме едно. Но моята памет няма да живее дълго. Аз съм твърде стар. Трябва обаче да го пазиш от погледа на другите, защото докато трае тяхната памет за това, че са го видели, силата на пазителя ще е накърнена.

Той влезе в стаята си и извади изпод стара сламена рогозка три вързопа от зебло. Върна се на верандата и седна.

След дълго мълчание отвори единия вързоп. Беше женската *Datura*, която беше намерил с мен. Всички листа, цветове и семенници, които беше подредил преди, бяха сухи. Той взе дългото парче корен, оформено като буквата Y, и отново завърза вързопа.

Коренът беше изсъхнал и съсухрен, а разстоянието между отделните му разклонения, който бяха станали по-изкривени, се беше увеличило. Той сложи корена в скута си, отвори кожената си кесия и извади ножа си. Поднесе сухия корен към мен.

— Тази част е за главата — каза той и направи първата рязка на опашката на буквата Y, която, обърната наопаки, наподобяваше човек, разтворил крака.

— Това е за сърцето — каза той и резна близо до основата на разклонението на буквата Y. След това отсече връхчетата на корена, оставяйки около три инча от всеки клон на буквата. После бавно и търпеливо задяла формата на човек.

Коренът беше сух и влакнест. За да го издяла, дон Хуан направи два разреза и обели влакната между тях до дълбочината на разрезите. Когато стигна до детайлите, той издяла дървото, както и когато оформяше ръцете и дланите. Окончателният резултат беше жилава фигурка на човек с ръце, скръстени на гърдите, и събрани длани.

Дон Хуан стана и отиде до една синя агава, растяща пред къщата му, до верандата. Той хвана твърдия шип на едно от централните меки листа, наведе го и го завъртя три или четири пъти. Кръговото движение почти го отдели от листа и той увисна свободно, Дон Хуан го захапа или по-скоро го сложи между зъбите си и го изтръгна. Шипът излезе от пулпата заедно със сноп дълги влакнести жилки, закрепени за твърдата му част като бяла опашка, дълга два фута. Държейки шипа между зъбите си, дон Хуан усука жилките между дланите си и направи връв, която уви около краката на фигурката, за да ги събере. Той опасва долната част на тялото, използвайки цялата връв. След това много умело вмъкна шипа като шило в предната част на тялото под скръстените ръце, докато острият връх изплува, сякаш подаващ се от ръцете на фигурката. Той отново използва зъбите си и с леко дръпване извади навън почти целия шип. Изглеждаше като дълго копие, стърчащо от гърдите ѝ. Без да я гледа повече, дон Хуан постави фигурката в кожената си кесия. Изглеждаше изтощен от усилието. Легна на пода и заспа.

Когато се събуди, беше вече тъмно. Хапнахме от продуктите, които му бях донесъл, и поседяхме още малко на верандата. След това дон Хуан отиде зад къщата, носейки трите вързопа. Той нарязва вейки и сухи клони и запали огън. Седнахме удобно пред него, а той отвори и трите вързопа. Освен този, който съдържаеше сухите части от женското растение, имаше друг с всичко, което беше останало от мъжкото растение, и трети, обемист, съдържащ зелени, свежи части на *Datura*.

Дон Хуан отиде до копанята за прасета и се върна с много дълбок каменен хаван, който повече приличаше на тенджерата, чието дъно завършва с лека извивка. Той направи дупка в земята и здраво закрепил хавана. Сложи още вейки в огъня, после взе двата вързопа със сухите парчета от мъжкото и женското растение и ги изсипа заедно в хавана.

Той изтърси зеблото, за да се увери, че всичко е попаднало вътре. От третия вързоп извади две свежи парчета корен от *Datura*.

— Аз ще ги приготвя за тебе — каза той.

— Каква е тази подготовка, дон Хуан?

— Едната от тези части е от мъжко растение, другата — от женско. Това е единственият случай, когато двете растения се поставят заедно. Частите са от дълбочина един ярд.

Той започна да ги стрива в хавана с ритмични удари на чукалото. Докато го правеше, пееше с тих глас, който звучеше като неритмично монотонно бръмчене. Думите бяха неразбираеми за мен. Беше погълнат от работата си.

Когато корените бяха напълно стрити, той взе от вързопа няколко листа *Datura*. Те бяха чисти, прясно отрязани и всичките бяха цели, без дупки от червеи или порязвания. Пусна ги в хавана едно по едно. Взе шепа цветове, пусна и тях по същия бавен начин. Изброих по четиринайсет от всяко. После той взе китка свежи зелени семенници, които бяха с всичките си класове и не бяха разтворени. Не можах да ги преброя, защото той ги пусна в хавана наведнъж, но допуснах, че и те са четиринайсет. Добави три стъбла *Datura* без никакви листа по тях. Те бяха тъмночервени, чисти и изглежда бяха от големи растения, ако се съдеше по многобройните им разклонения.

След като сложи в хавана всички тези съставки, той ги стри до каша със същите ритмични удари. В един момент преобърна хавана и с ръката си изгреба сместа в старо гърне. Протегна ръка към мен и аз помислих, че иска да я подсуша. Той обаче хвана лявата ми ръка и с много бързо движение раздалечи средния и безименния пръст колкото може повече. След това с върха на ножа си ме прониза точно между двата пръста и цепна кожата надолу по безименния пръст. Действаше с толкова голямо умение и бързина, че когато отдръпнах ръката си, тя беше дълбоко порязана и кръвта течеше обилно. Той отново сграбчи ръката ми, притегли я над гърнето и я стисна, за да изтече повече кръв.

Ръката ми се вцепени. Бях в състояние на шок — странно студен и вкочанен, с тягостно усещане в гърдите и ушите си. Усетих, че се плъзгам от стола си. Припаднах! Той пусна ръката ми и разбърка съдържанието в гърнето. Когато се съвзех от шока, бях му страшно сърдит. Трябваше ми доста време, за да си върна самообладанието.

Той нареди три камъка около огъня и постави гърнето върху тях. Към всичките съставки добави нещо, което според мен беше голям къс дърводелски туткал, една кана вода и остави всичко това да ври.

Растенията *Datura* имат сами по себе си много особен мирис. Комбинирани с дърводелския туткал, който при завирането на сместа изпусна силна миризма, те отделиха толкова остри изпарения, че трябваше да полагам усилия, за да не повърна.

Сместа вря дълго, докато ние седяхме неподвижно пред нея. Отвреме навреме, когато вятърът издухваше парата към мен, смрадта ме обвиваше и аз задържах дъха си, за да я избегна.

Дон Хуан отвори кожената си кесия и извади фигурката. Внимателно ми я подаде и ми каза да я сложа в гърнето, без да си изгарям ръцете. Плъзнах я леко в кипящата каша. Той извади ножа си и за миг помислих, че отново ще ме пореже, но той бутна фигурката с върха му и я потопи.

Той гледа врящата каша още малко, а след това започна да почиства хавана. Помогнах му. Когато свършихме, той постави хавана и чукалото до оградата. Влязохме в къщата, а гърнето остана върху камъните цялата нощ.

Следващата сутрин на разсъмване дон Хуан ми нареди да извадя фигурката от туткала и да я окача на покрива, с поглед на изток, за да изсъхне на слънцето. По обед тя беше твърда като желязо. Горещината беше запекла туткала, а зеленият цвят на листата се беше смесил с него. Фигурката имаше лъскаво зловещо покритие.

Дон Хуан ме помоли да я сваля. После ми подаде кожена кесия, която беше направил от едно старо чортово яке, което му бях донесъл преди време. Кесията изглеждаше като неговата собствена. Единствената разлика беше, че неговата беше от мека кафява кожа.

— Сложи своя „образ“ в кесията и я затвори — каза той.

Той не ме гледаше, а нарочно държеше главата си обърната. След като фигурката беше в кесията, той ми подаде една мрежа и ми каза да сложа глиненото гърне в нея.

Отидохме до колата, той взе мрежата от ръцете ми и я завърза за отворения капак на „жабката“.

— Ела с мен — каза той.

Последвах го. Той обиколи къщата, правейки пълен кръг по посока на часовниковата стрелка. Спря край верандата и отново обиколи къщата, този път в обратната посока и пак се върна на верандата. За малко застана неподвижно, а после седна.

Бях настроен да мисля, че всичко, което прави, има някакъв смисъл. Чудех се за значението на обикалянето на къщата, когато той каза:

— Хей! Забравих къде съм го сложил.

Попитах го какво търси. Каза, че е забравил къде е сложил израстъка, който трябваше да пресадя. Обиколихме къщата още веднъж, преди да си спомни къде е.

Той ми показа малък стъклен буркан върху дъска, закована на стената под покрива. В него беше другата половина от първата част на корена *Datura*.

В горния край на корена бяха започнали да се подават листенца. В буркана имаше малко количество вода, но нямаше пръст.

— Защо няма никаква пръст? — попитах.

— Всяка почва е различна, а дяволската трева трябва да познава само почвата, на която ще живее и расте. А сега е време да я върнем в земята, преди червеите да я повредят.

— Може ли да я посадим тук, близо до къщата? — попитах аз.

— Не! Не! Не наблизо. Тя трябва да бъде върната на място по твой вкус.

— Но къде мога да намеря място по мой вкус?

— Не зная това. Можеш да я засадиш, където си искаш, но тя трябва да бъде обграждана с грижи, защото, за да имаш силата, от която се нуждаеш, тя трябва да живее. Ако тя умре, това ще значи, че не те иска и ти повече не трябва да я безпокоиш. Това значи, че нямаш власт над нея. Следователно ти трябва да се грижиш за нея, да я гледаш така, че да порасне. Но не трябва да я глезиш.

— Защо?

— Защото ако тя самата не желае да порасне, няма смисъл да я съблазняваш. Но, от друга страна, трябва да докажеш, че те е грижа. Отстранявай червеите, давай ѝ вода, когато я посещаваш. Това трябва да бъде правено редовно, докато тя даде семена. След като се родят първите семена, ще бъдем сигурни, че тя те иска.

— Но, дон Хуан, невъзможно ми е да се грижа за корена така, както желаяш.

— Ако искаш нейната сила, трябва да го правиш. Няма друг начин.

— Можеш ли ти да се грижиш за нея, когато не съм тук, дон Хуан?

— Не! Не аз! Не мога да направя това. Всеки сам трябва да отглежда собственото си растение. Аз имах свое. Сега ти трябва да имаш свое. И както ти казах, докато тя не даде семена, няма да можеш да считаш себе си за готов за учене.

— Къде смяташ, че трябва да я засадя?

— Това ти сам трябва да решиш. И никой не трябва да знае мястото, дори аз. Това е начинът, по който трябва да бъде направено засаждането. Никой, наистина никой, не бива да знае къде е твоето растение. Ако непознат те проследи или те види, вземи израстъка и бягай на друго място. Той би могъл да ти причини невъобразима злина, манипулирайки го. Би могъл да те осакати или убие. Ето защо дори и аз не трябва да знам къде е твоето растение.

Той ми подаде малкия буркан с корена.

— Сега го вземи.

Взех го. След това той почти ме завлече до колата.

— Сега трябва да тръгваш. Иди и избери мястото, където да засадиш корена. Изкопай дълбока дупка в мека почва, близо до вода. Запомни — тя трябва да бъде близо до вода, за да порасне. Изкопай дупката само с ръце, дори ако те кървят. Постави корена в центъра на дупката и направи купчинка (pilon) около него. След това го полей с вода. Когато водата попие, запълни дупката с пръст. След това избери място на две крачки от корена в тази посока (той посочи на югоизток). Изкопай там друга дълбока дупка също с ръце и изхвърли в нея това, което е останало в гърнето. После строши гърнето и го закопай дълбоко на друго място, далече от това, на което е засаден коренът. След като закопаеш гърнето, върни се при корена и го полей още веднъж. После извади своя „образ“, хвани го между пръстите си, където е прясната рана, застани на мястото, където си закопал туткала, леко докосни корена с остра игла. Обиколи корена четири пъти, като всеки път спираш на същото място, за да го докоснеш.

— Трябва ли да следвам определена посока, когато обикалям?

— Може във всяка посока. Но трябва *винаги да помниш* в каква посока си закопал туткала и коя посока си поел, когато си обикалял корена. Всеки път докосвай леко корена с иглата, освен последния път, когато трябва да я забиеш дълбоко. Но направи това внимателно;

коленичи, за да бъде ръката ти по-стабилна, защото не трябва да счупиш иглата вътре в него. Ако я счупиш, свършен си. Коренът няма да ти бъде полезен.

— Трябва ли да казвам някакви думи, докато обикалям?

— Не, аз ще направя това вместо тебе.

СЪБОТА, 27 ЯНУАРИ 1962

Тази сутрин, веднага щом пристигнах в къщата му, дон Хуан ми каза, че ще ми покаже как се приготвя сместа за пушене. Отидохме на хълмовете и доста повървахме в един от каньоните. Той спря до висок, строен храст, чийто цвят забележимо контрастираше с този на околната растителност. Чапаралът около храста беше жълтеникав, а храстът — ярко зелен.

— От това малко дърво трябва да вземеш листата и цветовете — каза той. — Най-доброто време да ги откъснеш е на Задушница (el día de los animas).

Той извади ножа си и отсече края на един тънък клон. Подбра друг подобен клон и отсече и неговия връх. Повтаряше това действие, докато събра шепа връхчета от клони. После седна на земята.

— Виж тук — каза той. — Отрязах всички клони над разклонението, получено от две или повече листа и стъблото. Виждаш ли? Те всички са еднакви. Използвах само върха на всеки клон, където листата са свежи и крехки. Сега трябва да потърсим сенчесто място.

Вървахме, докато той явно намери това, което търсеше. Извади дълга връв от джоба си и я завърза за ствола и по-ниските клони на два храста, правейки нещо като простор, на който окачи връхчетата на клоните, обърнати надолу. Подреди ги много спретнато. Окачени за чаталчетата между листата и стъблото, те наподобяваха дълга редица зелени конници.

— Човек трябва да се погрижи листата да изсъхнат в сянката — каза той. — Мястото трябва да бъде уединено и трудно достъпно. По този начин листата биват предпазвани. Те трябва да бъдат оставени да съхнат на място, където е почти невъзможно да бъдат открити. След като изсъхнат, трябва да бъдат увити и здраво стегнати във вързоп.

Той събра листата от връвта и ги хвърли в близките шубраци. Очевидно беше имал намерение само да ми покаже процедурата.

Продължихме да вървим и той откъсна три различни цветя, казвайки, че са част от съставките и трябва да бъдат събрани по същото време. Цветята обаче трябва да бъдат сложени в отделни

глинени гърнета и изсушени на тъмно; на всяко гърне трябва да бъде поставен похлупак, така че те да плесенясат в съда. Той каза, че предназначението на листата и цветята е да изпълнят с благоухание сместа за пушене.

Ние излязохме от каньона и тръгнахме към коритото на реката. След дълъг обход се върнахме в неговата къща. Късно вечерта седнахме в неговата собствена стая, нещо, което той рядко ми позволяваше, и ми разказа за последната съставка на сместа — гъбите.

— Истинската тайна на сместа е в гъбите — каза той. — Те са съставката, която най-трудно се събира. Пътешествието до мястото, където те растат, е дълго и опасно, а да се подбере точната разновидност, е дори още по-рисковано. Наоколо растат други гъби, които са безполезни. Те ще развалят добрите, ако бъдат изсушени заедно. Нужно е време да опознаеш добре гъбите, за да не направиш грешка. Използването на погрешен вид ще доведе до сериозна вреда — вреда и за човека, и за лулата. Знам хора, които са паднали мъртви, защото са използвали нечист дим.

Веднага след като гъбите са набрани, те се слагат в кратуна, тъй че няма начин да бъдат проверени отново. Разбираш ли, те трябва да бъдат накъсани на парченца, за да могат да минат през тясното гърло на кратуната.

— Как човек може да избегне грешка?

— Като бъде внимателен и като знае как да избира. Казах ти, че това е трудно. Не всеки може да опитоми дима, повечето хора дори не правят опит.

— Колко дълго държиш гъбите в кратуната?

— Една година. Всички останали съставки също са затворени за една година. След това от тях се отмерват равни части и се стриват отделно до много фин прах. Малките гъби не трябва да се стриват, защото те от само себе си стават на много фин прах. Всичко, което човек трябва да направи, е да смачка големите късове. Четири части от гъбите се добавят към една част от всички останали съставки заедно. После всички те се смесват и слагат в торбичка като моята — той посочи малката кесия, висяща под ризата му. — По-късно всички съставки се събират от новата реколта и чак след като се сложат да се сушат, ти вече можеш да пушиш сместа, която току-що си приготвил. Специално в твоя случай, ти ще пушиш догодина. А по догодина

сместа ще бъде изцяло твоя, защото ти ще си я събрал сам. Първия път, когато пушиш, аз ще ти запаля лулата. Ти ще изпушиш цялата смес от огнището на лулата и ще чакаш. Димът ще дойде. Ти ще го почувстваш. Той ще ти даде свобода да видиш всичко, което искаш да видиш. В действителност това е несравним съюзник. Но който го търси, трябва да има безупречна цел и непоклатима воля. Той се нуждае от тях, за да може да отстои своето желание за завръщане, иначе димът няма да му позволи да се върне. Второ, той трябва да има желание и воля да запомни всичко, което димът му позволи да види, иначе това няма да бъде нищо повече от малко мъгла в съзнанието му.

СЪБОТА, 8 АПРИЛ 1962

В нашите разговори дон Хуан често си служеше с израза „човек на знанието“, но никога не обясняваше какво има предвид. Попитах го.

— Човек на знанието е онзи, който добросъвестно е следвал изпитанията на ученето — каза той. — Човек, който без втурване или пък колебание, е стигнал докрай в разкриването на тайните на силата и знанието.

— Може ли всеки да бъде човек на знанието?

— Не, не всеки.

— Какво трябва да прави човек, за да стане човек на знанието?

— Той трябва да срещне и да победи своите четирима естествени врагове.

— Ще бъде ли той човек на знанието, след като победи своите четирима естествени врагове?

— Да. Един човек може да се нарече човек на знанието, само ако е способен да срази и четиримата.

— В такъв случай може ли всеки, който е сразил тези врагове, да стане човек на знанието?

— Всеки, който ги победи, става човек на знанието.

— Има ли някакви специални условия, на които човек трябва да отговаря, преди да влезе в бой с тези врагове?

— Не. Всеки може да опита да стане човек на знанието. Твърде малко са хората, които наистина успяват, но това е съвсем естествено. Враговете, които човек среща по пътя на ученето, за да стане човек на знанието, действително са страшни. Повечето хора им се предават.

— Какви са тези врагове, дон Хуан?

Той отказа да говори за враговете. Каза, че ще мине дълго време, преди тези неща да добият някакъв смисъл за мен. Опитах се да поддържам темата и го попитах мисли ли, че аз мога да стана човек на знанието. Той отговори, че никой не може да каже със сигурност. Но аз настоях да узная, може ли по нещо да познае имам ли някакви шансове да стана човек на знанието или не. Той отговори, че това ще зависи само от моята битка срещу четиримата врагове — дали аз ще ги победя

или ще бъда победен от тях, — но не било възможно да се предскаже изходът от тази битка.

Попитах го дали може да използва магия или гадаене, за да види изхода от борбата. Той решително заяви, че резултатът от битката не може да бъде предсказан с никакви средства, защото да станеш човек на знанието е нещо мимолетно. Когато го помолих да обясни това, той отговори:

— Да бъдеш човек на знанието не е нещо постоянно. Човек никога не е такъв в истинския смисъл. По-скоро той може да стане човек на знанието за съвсем кратък срок, след като победи четиримата си естествени врагове.

— Трябва да ми кажеш, дон Хуан, какви са тези врагове?

Той не отговори. Отново настоях, но той смени темата и заговори за нещо друго.

НЕДЕЛЯ, 16 АПРИЛ 1962

Като се приготвих да си тръгна, реших да го попитам още веднъж за враговете на човека на знанието. Убеждавах го, че тъй като няма да се връщам известно време, би било добре да запиша това, което ще ми каже, за да мисля върху него, докато ме няма. Той се поколеба за момент, но после започна да говори:

— Когато човек започва да учи, той никога няма ясна представа за крайните резултати. Неговите цели са неточни, намеренията му са мъгляви. Надява се на възнаграждения, които никога няма да се материализират, защото още не знае нищо за трудностите на ученето.

Той бавно започва да учи — в началото трошица по трошица, а след това на големи зальци. И в съзнанието му скоро настъпва конфликт. Онова, което научава, никога не е това, което си е представял или е предвиждал. И той започва постепенно да се плаши. Ученето никога не е това, което някой би могъл да очаква. Всяка стъпка в ученето е нова задача и страхът, който човек изпитва, започва да се наслоява безжалостно, неумолимо. Неговата цел става бойно поле. Ето, че вече се е натъкнал на първия от естествените си врагове; Страхът! Ужасен враг — лукав и труден за побеждаване. Той се спотайва зад всеки завой на пътя, дебне, изчаква. И ако човек, изплашен от близостта му, побегне, тогава неговият враг ще е сложил край на търсенията му.

— Какво ще стане с човека, ако избяга от страх?

— Нищо няма да му стане, освен че никога няма да научи. Никога не ще стане човек на знанието. Може най-много да бъде кавгаджия или свит, изплашен човек, но във всички случаи той ще е победен човек. Неговият враг ще сложи край на копнежите му.

— А какво трябва да стори, за да победи страха?

— Отговорът е много прост. Не бива да бяга. Трябва да се бори със своя страх и въпреки него да предприеме следващата стъпка в ученето и всички следващи стъпки. Той може да е съвсем уплашен и въпреки това не трябва да спира. Това е правилото. И ще дойде момент, в който първият му враг ще отстъпи. Човек започва да се

чувства сигурен в себе си. Неговото намерение става по-силно. Ученето вече не го ужасява.

Когато настъпи този радостен миг, човекът може вече без колебание да каже, че е победил първия си естествен враг.

— Това изведнъж ли става, дон Хуан, или малко по малко?

— Това става малко по малко, но страхът изчезва изведнъж и изцяло.

— Нямали човек пак да се изплаши, ако му се случи нещо ново?

— Не. След като веднъж човек е изгонил страха, той е свободен от него до края на живота си, защото вместо страх той придобива яснота — яснота на ума, която заличава страха. Оттук нататък човек познава своите желания. Той знае как да ги удовлетворява. Той може да предвижда новите стъпки на учението и за него всичко е озарено от ведра яснота. Човек чувства, че за него няма нищо скрито.

И така той се сблъсква с втория си враг: Яснотата! Тази яснота на ума, която толкова трудно се постига, разсейва страха, но и заслепява. Тя кара човека никога да не се съмнява в себе си. Тя му дава увереността, че той може да направи всичко, каквото поиска, понеже вижда ясно всичко. И той става смел, защото е наясно, не се спира пред нищо, защото всичко му е ясно. Но това е заблуда; то е като нещо незавършено. Ако човек се предаде на тази измамна сила, той ще се поддаде на своя втори враг и само ще се върти из учението. Той ще се втурва, когато трябва да бъде търпелив, и ще бъде търпелив, когато трябва да се втурне. И ще се лута из учението, докато загуби способността си да направи нещо повече.

— Какво ще стане с човека, който е победен по този начин, дон Хуан? Ще умре ли той в резултат на това?

— Не, няма да умре. Неговият втори враг просто ще го е спрял в опитите му да стане човек на знанието. Вместо това човек може да се превърне в смел воин или в клоун. Неговата така скъпо платена яснота никога няма да се превърне отново в тъмнина и страх. Пред него ще бъде ясно, колкото и дълго да живее, но той няма да научи повече, нито ще копнее за нещо.

— Но какво трябва да направи, за да избегне поражението?

— Трябва да прави онова, което е правил със страха: трябва да се бори със своята яснота и да я използва, само за да вижда; да изчаква търпеливо и внимателно да преценява, преди да предприеме нови

стъпки; трябва преди всичко да мисли, че неговата яснота е по-скоро грешка. Ще дойде момент, в който ще прозре, че неговата яснота е била само точка пред очите му. Така той ще е надвил втория си естествен враг и ще стигне до положение вече нищо да не може да му причини зло. Тогава тази увереност няма повече да бъде грешка. Няма да бъде и само точка пред очите му. Ще бъде истинска сила.

От този момент той ще знае, че силата, която е преследвал толкова дълго, най-сетне е негова. Човек може да прави с нея каквото поиска. Неговият съюзник е под негово разпореждане. Правилото е неговата воля. Той вижда ясно всичко, което е около него, но същевременно се е изправил срещу третия си враг: Силата!

Силата е най-могъщият от всички врагове. И естествено най-лесното нещо е да ѝ се отдадеш, а и защо не, щом като си непобедим. Такъв човек командва. Отначало поема пресметнати рискове, а накрая сам определя правилата, защото е господар.

На този стадий човек почти не забелязва своя трети враг, който настъпва към него. И изведнъж, без сам да знае как, той ще е загубил битката. Неговият враг ще го е превърнал в жесток, своенравен човек.

— Ще загуби ли той силата си?

— Не, той никога не може да загуби нито яснотата, нито силата си.

— Тогава какво го разграничава от човека на знанието?

— Човек, победен от силата, умира, без да е узнал всъщност как да я управлява. Силата само обременява неговата съдба. Такъв човек няма власт над себе си, не знае нито кога, нито как да използва силата си.

— Поражението, нанесено от някой от тези врагове, окончателно ли е?

— Разбира се, че е окончателно. След като веднъж един от тези врагове надвие човека, той не може нищо повече да стори.

— Възможно ли е например човек, победен от силата, да осъзнае своята грешка и да поправи начина си на действие?

— Не, щом веднъж се е предал, той е свършен.

— Но ако временно е заслепен от силата, а след това я отхвърли?

— Това значи, че неговата битка още продължава. Значи, че този човек още се опитва да остане човек на знанието. Човек е победен, само когато спре да опитва и се предаде.

— Но, от друга страна, дон Хуан, възможно ли е някой да се поддава на страха с години, но накрая да го превъзмогне?

— Не, това не може да бъде. Ако отстъпи пред страха, никога не ще го превъзмогне. Защото ще е занемарил ученето и няма да опита отново. Но ако въпреки страха си продължи да прави опити години наред, той може в края на краищата да спечели, защото в действителност никога не му се е предавал.

— Как той може да срази третия си враг, дон Хуан?

— Трябва съзнателно да му се противопостави. Трябва да осъзнае, че силата, която на пръв поглед е спечелил, не е негова. Човек трябва да бъде в готовност през цялото време, боравейки грижливо и добросъвестно с всичко, което е научил. Ако съумее да прозре, че без неговия самоконтрол яснотата и силата стават по-лоши и от грешка, ще достигне точката, в която всичко е в негова власт. Тогава ще знае къде и как да използва силата си. Така ще е победил и третия си враг.

Дотогава човек ще е стигнал края на своя път на учение и почти изневиделица ще се изправи срещу последния си враг: Старостта! Този враг е най-жестокият от всички, затова никой не може да го победи напълно, но може да го отблъсне.

Това е времето, когато човек няма повече страхове, не го пришпорва яснотата на ума. Това е времето, когато цялата му сила е под негова власт, но и когато изпитва непреодолимо желание да почива. Ако се поддаде изцяло на желанието си да се отпусне и да забрави, ако се успокои в умората си, ще е загубил последния рунд и неговият враг ще го превърне в немощно старо същество. Неговото желание да мине в отстъпление ще вземе връх над цялата му яснота, над силата му и над неговото знание.

Но ако човек се отърси от умората и изпълни своето предопределение, той може да бъде наречен човек на знанието, макар и само заради онзи кратък миг, в който успее да отблъсне своя последен, непобедим враг. Този миг на яснота, сила и знание е достатъчен.

4

Дон Хуан рядко говореше открито за Мескалито. Всеки път, когато го питах по въпроса, той отказваше да говори, но винаги казваше достатъчно, за да създаде все пак едно впечатление за Мескалито — впечатление, което винаги беше антропоморфно. Мескалито беше мъж — не само заради задължителното граматично правило, което дава на думата мъжки род, но и заради неговите неизменни качества да бъде закрилник и учител. Дон Хуан потвърждаваше тези характеристики в разнообразни форми всеки път, когато говорехме.

НЕДЕЛЯ, 24 ДЕКЕМВРИ 1961

— Дяволската трева никога никого не е закриляла. Тя служи само за да дава сила. Мескалито, от друга страна, е нежен като бебе.

— Но ти каза, че понякога Мескалито е ужасяващ.

— Разбира се, че е ужасяващ, но когато веднъж го опознаеш, той е нежен и добър.

— Как показва той своята доброта?

— Той е закрилник и учител.

— Как закриля той?

— Можеш винаги да го държиш у себе си и той ще се грижи нищо лошо да не ти се случи.

— Как можеш винаги да го държиш у себе си?

— В малка торбичка, завързана с връв под рамото ти или около врата.

— Ти носиш ли го със себе си?

— Не, защото имам съюзник. Други хора обаче го носят.

— На какво учи той?

— Той те учи да живееш правилно.

— Как учи той?

— Той показва неща и казва кое какво е (enze na las cosas y te dice lo que son).

— Как?

— Трябва сам да разбереш.

ВТОРНИК, 30 ЯНУАРИ 1962

— Какво виждаш, когато Мескалито те взема със себе си, дон Хуан?

— Такива неща не са за обикновен разговор. Не мога да ти кажа това.

— Ще ти се случи ли нещо лошо, ако кажеш?

— Мескалито е закрилник — добър, нежен закрилник. Но това не означава, че можеш да се шегуваш с него. Както е добър закрилник, той може да бъде и самият ужас за тези, които не харесва.

— Нямам намерение да си правя шега с него. Просто искам да знам какво кара той другите хора да правят и да виждат. Аз ти описях всичко, което с помощта на Мескалито можах да видя, дон Хуан.

— С тебе е различно, може би защото не знаеш неговите методи. Трябва да бъдеш учен на методите му така, както едно дете бива учено да ходи.

— Още колко ще трябва да бъда обучаван?

— Докато той самият започне да има значение за теб.

— И после?

— После ти сам ще разбереш. Няма да е нужно да ми казваш нищо повече.

— Можеш ли просто да ми кажеш къде те води Мескалито?

— Не мога да говоря за това.

— Всичко, което искам да знам, е дали има друг свят, в който той води хората?

— Има.

— Това небесата ли са?

— Той те превежда през небето (cielo).

— Искам да кажа, това ли са небесата (cielo), където е Бог?

— Сега говориш глупости. Аз не знам къде е Бог.

— Е ли Мескалито Бог — единственият Бог? Или един от боговете?

— Той е просто закрилник и учител. Той е сила.

— Той сила вътре в нас ли е?

— Не. Мескалито няма нищо общо с нас. Той е извън нас.

— Тогава всеки, който взима Мескалито, трябва да го вижда в една и съща форма.

— Не, не всеки. Той не е еднакъв за всички.

ЧЕТВЪРТЪК, 12 АПРИЛ 1962

— Защо не ми кажеш повече за Мескалито, дон Хуан?

— Няма нищо за казване.

— Сигурно има хиляди неща, които трябва да знам, преди отново да се срещна с него.

— Не. Може би за тебе няма нищо, което трябва да знаеш. Както вече ти казах, той не е еднакъв за всички.

— Знам, но все пак искам да узная как го усещат другите.

— Мнението на онези, които обичат да говорят за него, не струва много. Тепърва ще разбереш. Може би ще говориш за него до един определен момент, а от него насетне никога няма да го обсъждаш.

— Можеш ли да ми кажеш за твоите собствени първи преживявания?

— За какво ти е?

— За да знам как да се държа с Мескалито.

— Ти вече знаеш повече от мене. Ти наистина игра с него. Някой ден ще разбереш колко добър беше закрилникът с тебе. Този пръв път, сигурен съм, той ти каза много, много неща, но ти беше глух и сляп.

СЪБОТА, 14 АПРИЛ 1962

— Всякаква форма ли приема Мескалито, когато показва себе си?

— Да, всякаква форма?

— Тогава кои са най-обичайните форми, които ти знаеш?

— Няма обичайни форми.

— Искаш да кажеш, дон Хуан, че той се появява във всякаква форма, дори на хората, които го познават добре?

— Не, той се появява във всякаква форма на тези, които само малко го познават, а за онези, които го познават добре, той винаги е постоянен.

— По какъв начин е постоянен?

— Той или се появява понякога като човек, като нас, или като светлина.

— Променя ли някога Мескалито своята постоянна форма за тези, които го познават добре?

— Не, доколкото ми е известно.

ПЕТЪК, 6 ЮЛИ 1962

Късно следобедна в събота на 23 юни дон Хуан и аз се отправихме на пътешествие. Той каза, че отиваме да търсим honguitos (гъби) в щата Чиуауа. Каза, че ще бъде дълго, тежко пътуване. Оказа се прав. Пристигнахме в малък миньорски град в северна Чиуауа вечерта в 10 часа на 27 юни, сряда. От мястото, където паркирах колата, отидохме пеша до покрайнините на града, до къщата на негови приятели — индианец от племето тарахумара и съпругата му. Спахме там. На сутринта мъжът ни събуди към 5 часа. Донесе ни каша и боб. Седна и докато ядахме, поговори с дон Хуан, но не каза нищо, което да засяга нашето пътуване.

След закуска мъжът напълни манерката ми с вода и сложи две сладки кифли в раницата ми. Дон Хуан ми подаде манерката, завърза с връв раницата на раменете си, поблагодари на мъжа за любезността му и, обръщайки се към мене, каза:

— Време е да вървим.

Вървахме около миля по черен път. Оттам поехме през полето и след два часа бяхме в подножието на хълмовете, южно от града. Изкачихме леките скатове в югозападна посока. Когато стигнахме постръмните склонове, дон Хуан промени посоката и тръгнахме по една висока долина на изток. Въпреки напредналата си възраст, дон Хуан поддържаше такъв невероятно бърз ход, че около пладне аз бях напълно изтощен. Седнахме и той отвори раницата.

— Можеш да изядеш всичко, ако искаш — каза той.

— А ти?

— Не съм гладен, а по-късно няма да имаме нужда от тази храна.

Бях много изморен и гладен и приех предложението му. Реших, че моментът е подходящ да поговорим за целта на нашето пътуване и твърде небрежно попитах:

— Смяташ ли да останем тук дълго?

— Тук сме, за да съберем малко Мескалито. Ще останем до утре.

— Къде е Мескалито?

— Навсякъде около нас.

Кактуси от различни видове растяха в изобилие по цялата местност, но сред тях не можех да различа пейот. Отново започнахме да скитаме и към 3 часа стигнахме до дълга тясна долина между стръмни хълмове. Усещах се особено развълнуван при мисълта да намеря пейот, който никога не бях виждал в естествената му среда. Влязохме в долината и трябва да бяхме вървели около четиристотин фута, когато изведнъж съзрях три растения, които несъмнено бяха пейот. Те бяха в грозд три инча над земята пред мен, вляво от пътеката. Изглеждаха като кръгли напъпили зелени рози. Изтичах към тях, сочейки ги на дон Хуан.

Той не ми обърна внимание и нарочно отмина с обърнат гръб. Разбрах, че съм направил грешка и останалата част от следобеда вървахме в мълчание, движейки се бавно по равното дъно на долината, покрито с малки заострени камъни. Движехме се сред кактуси, като обезпокоявахме тълпи гущери, а понякога и някоя самотна птица. И аз отминах много пейот без да кажа дума.

В 6 часа бяхме в подножието на планините, които бележеха края на долината. Изкачихме се до една тераса. Дон Хуан остави раницата си и седна.

Отново бях гладен, но не ни беше останала храна. Предложих да наберем Мескалито и да се отправим обратно към града. Той изглеждаше ядосан и звучно млясна. Каза, че ще прекараме нощта тук.

Седяхме тихо. Отляво имаше скална стена, а отдясно беше долината, която бяхме прекосили. Тя се простираше на доста голямо разстояние и изглеждаше по-широка и не така равна, както си бях помислил. Гледана от мястото, на което седях, тя беше пълна с малки хълмчета и възвишения.

— Утре ще тръгнем обратно — каза дон Хуан, без да ме гледа, сочейки долината. — Ще се върнем и ще го берем, докато прекосяваме полето. Това значи, че ще го берем само когато е на пътя ни. Той ще ни намери, а не обратното. Той ще ни намери, ако пожелае.

Дон Хуан облегна гръб на скалната стена и с глава, обърната настрани, продължи да говори, като че до мен има друг човек.

— Още нещо. Само аз мога да го бера. Ти може би ще носиш торбата или ще вървиш пред мен — още не знам. Но утре няма да го сочиш, както направи днес.

— Съжалявам, дон Хуан.

— Няма нищо. Ти не знаеше.

— Твоят благодетел ли те научи на всичко това за Мескалито?

— Не! Никой не ме е учил за него. Самият закрилник беше мой учител.

— Тогава Мескалито е като човек, с когото можеш да говориш.

— Не, не е.

— Как учи той тогава?

Той замълча за малко.

— Помниш ли, когато игра с него? Ти разбра какво искаше да каже той, нали?

— Разбрах!

— Това е начинът, по който той учи. Тогава ти не знаеше това, но ако му беше обърнал внимание, Мескалито щеше да ти говори.

— Кога?

— Когато го видя за пръв път.

Той изглеждаше много раздразнен от моите въпроси. Казах му, че трябва да задам всички тези въпроси, защото искам да разбера всичко, което мога.

— Не питай мене! — той се усмихна злобно. — Попитай него. Следващия път, като го видиш, попитай го за всичко, което искаш да знаеш.

— Значи Мескалито е като човек, с който можеш да говориш...

Не ме остави да довърша. Обърна се, вдигна манерката, слезе от терасата и изчезна зад скалата. Не исках да остана сам и макар че не беше ми казал да вървя с него, аз го последвах. Вървахме около петстотин фута до малка рекичка. Той изми ръцете и лицето си и напълни манерката. Написка вода около устата си, но не пи. Аз загребах малко вода в шепи и пих, но той ме спря и каза, че не е необходимо да пия.

Той ми подаде манерката и тръгна обратно към терасата. Когато стигнахме там, седнахме отново с лице към долината и с гръб към скалната стена. Попитах дали може да накладем огън. Той реагира така, сякаш беше немислимо да се задава подобен въпрос. Каза, че тази нощ сме гости на Мескалито и той ще ни топли.

Здрачаваше се. Дон Хуан издърпа от раницата две тънки памучни одеяла, хвърли едното в скута ми, седна с кръстосани крака и метна

другото върху раменете си. Под нас долината вече тъмнееше, с краища, които се губеха в мъглявината.

Дон Хуан стоеше неподвижен, с лице към пейотеното поле. Постоянен вятър духаше в лицето ми.

— Здрачът е процепът между световете — каза той тихо, без да ме гледа.

Не попитах какво иска да каже. Очите ми бяха изморени. Изведнъж се почувствах щастлив. Имах странно, непреодолимо желание да плача!

Легнах по корем. Камънакът беше твърд и неудобен и трябваше да сменям позата си на всеки няколко минути. Накрая седнах и кръстосах крака, слагайки одеялото върху раменете си. За мое удивление, тази поза беше изключително удобна и аз заспах.

Когато се събудих, чух дон Хуан да ми говори. Беше много тъмно. Не можех да го видя добре. Не разбирах какво казва, но го последвах, когато започна да слиза от терасата. Движехме се внимателно или поне аз се движех така заради тъмнината. Спряхме в подножието на скалната стена. Дон Хуан седна и ми даде знак да седна от лявата му страна. Той разкопча ризата си и извади кожена кесия, която отвори и постави на земята пред себе си. Тя съдържаше няколко изсушени пейотени пъпки.

След дълга пауза той вдигна една от пъпките. Подържа я в дясната си ръка, разтривайки я няколко пъти между палеца и показалеца, като пееше тихо. Изведнъж нададе страхотен вик.

— Аййй!

Беше свръхестествен, неочакван. Ужаси ме. Смътно видях как сложи пейотената пъпка в устата си и започна да дъвче. След миг той вдигна кесията, наведе я към мен и шепнешком ми каза да я взема, да избира един Мескалито, да сложа кесията отново пред нас, а след това да направя точно същото като него.

Избрах една пейотена пъпка и я разтрих като него. Междувременно той пееше, люлеейки се напред-назад. Няколко пъти се опитах да сложа пъпката в устата си, но ми беше трудно да извикам. И тогава, като насън, от мен излезе невероятен писък: „Аййй!“ За миг помислих, че е някой друг. Отново почувствах ефекта на нервен шок в стомаха си. Падах назад. Припадах. Сложих пейота в устата си и го съдвках. След малко дон Хуан взе друга пъпка от кесията. Олекна ми

като видях да я слага в устата си, след кратко песнопение. Той ми подаде кесията и след като взех една пъпка, аз отново я сложих пред нас. Този цикъл се повтори пет пъти, преди да усетя някаква жажда. Вдигнах манерката, за да пия, но дон Хуан ми каза само да си изплакна устата и да не пия, за да не повърна.

Няколко пъти намокрих устата си. В един момент изкушението да пия беше страшно и аз глътнах малко вода. Незабавно стомахът ми започна да се свива. Очаквах да имам безболезнено и леко изтичане на течност от устата, както беше станало при първия ми опит с пейота, но за моя изненада имах само обикновено усещане за повръщане. Все пак то не продължи дълго.

Дон Хуан взе друга пъпка и пак ми подаде кесията. Повтаряхме цикъла докато сдъвках четиринайсет пъпки. Дотогава всичките ми пораншни усещания за жажда, студ и неудобство бяха изчезнали. Вместо тях започнах да изпитвам непознато усещане за топлина и възбуда. Взех манерката, за да освежа устата си, но тя беше празна.

— Може ли да отидем до рекичката, дон Хуан?

Звукът на моя глас не се материализира, а удари покрива на небцето ми, отскочи назад в гърлото ми и проехтя напред-назад между тях. Ехото беше нежно и мелодично и сякаш имаше крила, които пляскаха в гърлото ми. Тяхното докосване беше ласкаво. Следвах движението им напред-назад, докато то изчезна.

Повторих въпроса. Гласът ми прозвуча така, сякаш говоря в гробница.

Дон Хуан не отговори. Станах и тръгнах по посока на рекичката. Погледнах го, за да видя дали идва, но той изглеждаше сякаш внимателно слуша нещо.

Той направи повелителен жест с ръка да мълча.

— Абухтол(?) е вече тук! — каза той.

Никога преди не бях чувал тази дума и се чудех дали да го попитам за нея, когато улових шум, който сякаш бръмчеше в ушите ми. Звукът постепенно се усилваше, докато стана като вибрация, причинена от чудовищен биволски рев. Той трая кратко и постепенно заглъхна, докато всичко отново стана тихо. Силата и интензивността на шума ме ужасиха. Треперех толкова много, че едва се държах изправен, макар че бях напълно с разума си. Ако преди няколко минути бях сънлив, то сега това усещане напълно беше изчезнало, давайки път

на изключителна яснота. Шумът ми напомняше научно-фантастичен филм, в който гигантска пчела бръмчи с крила, излизайки от атомна радиационна зона. Засмях се на тази мисъл. Видях дон Хуан да се отпуска назад в своята поза за почивка. И изведнъж образът на гигантската пчела отново ми заговори. Беше по-реален от обикновени мисли. Стоеше сама, обградена от необикновена яснота. Всичко останало беше изтласкано от ума ми. Това състояние на умствена яснота, което никога не бях изпитвал, предизвика още един момент на ужас.

Започнах да се потя. Наведох се към дон Хуан, за да му кажа, че ме е страх. Неговото лице беше на няколко инча от моето. Той ме гледаше, но очите му бяха очи на пчела. Изглеждаха като кръгли стъкла, които в тъмното излъчваха собствена светлина. Устните му бяха издадени напред и от тях идваше дърдорещ глас: „Пи-тъ, пи-тъ, пи-тъ...“ Скочих назад, при което едва не се блъснах в скалната стена. Стори ми се безкрайно времето, в което изпитвах непоносим страх. Задъхвах се и стенех. Потта ми беше замръзнала върху кожата, причинявайки ми мъчителна скованост. Тогава чух гласа на дон Хуан да казва:

— Стани! Движи се! Стани!

Образът изчезна и аз отново можех да видя неговото познато лице.

— Ще донеса малко вода — казах след още един безкраен миг.

Гласът ми секна. Едва можех да артикулирам думите. Дон Хуан кимна в съгласие. Докато се отдалечавах, разбрах, че страхът ми си беше отишъл така бързо и така тайнствено, както беше дошъл.

Наближавайки рекичката, забелязах, че мога да видя всеки обект по пътя. Спомних си, че току-що ясно бях видял дон Хуан, докато порано едва можех да различа контурите на неговата фигура. Спрях, погледнах в далечината и можах да видя чак другата страна на долината, където даже камъните станаха напълно видими. Помислих, че трябва да е ранно утро, но ми хрумна, че навярно съм загубил представа за времето. Погледнах часовника си. Беше единадесет и десет. Проверих дали часовникът работи. Не можеше да бъде пладне; трябваше да е полунощ! Искаше ми се да изтичам към водата и да се върна на скалите, но видях дон Хуан да слиза и го изчаках. Казах му, че виждам в тъмното.

Той дълго ме гледа втренчено, без да каже дума; ако говореше, навярно нямаше да го чуя, тъй като се концентрирах върху своята нова уникална способност да виждам в тъмното. Можех да различа най-дребните песъчинки. В някои моменти всичко беше така ясно, сякаш беше рано сутрин или здрач. После ставаше тъмно, сетне отново се проясняваше. Скоро разбрах, че яркостта отговаря на моята сърдечна диастола, а тъмнината — на сърдечната ми систола. Светът се променяше от светло към тъмно и отново към светло с всеки удар на сърцето ми. Бях погълнат от това откритие, когато долових същия странен звук, който бях чул преди. Мускулите ми се стегнаха.

— Ануктал (така чух думата този път) е тук — каза дон Хуан.

Намерих тътена така оглушителен, така изумителен, че нищо друго нямаше значение. Когато той заглъхна, долових внезапно увеличаване в обема на водата. Рекичката, която преди минута беше не по-широка от един фут, се разрасна до огромно езеро. Светлината, която сякаш идваше отгоре, докосваше повърхността, като че светеше през гъст листак. От време навреме водата проблясваше за секунда — златна и черна. После оставаше тъмна, неосветена, почти невидима, но въпреки това странно присъстваща.

Не си спомням колко дълго стоях там, просто гледайки, клекнал на брега на черното езеро. Междувременно тътенът трябва да беше заглъхнал, защото това, което ме върна назад (към реалността?), беше отново ужасяващото бръмчене. Огледах се наоколо да потърся дон Хуан. Видях го как се изкачва и изчезва зад каменната тераса. Но чувството, че съм сам, ни най-малко не ме безпокоеше. Клецах там в състояние на абсолютна сигурност и отдаване. Тътенът отново стана доловим. Той беше много звучен, като шум от силен вятър. Като го слушах възможно най-внимателно, можех да доловя определена мелодия. Беше композиция от високи звуци, като човешки гласове, в акомпанимент на тъпан. Съсредоточих цялото си внимание върху мелодията и отново забелязах, че систолата и диастолата на сърцето ми съвпадат със звука на тъпана и със стила на музиката.

Изправих се и музиката спря. Опитах да се вслушам в сърдечния си ритъм, но той беше неуловим. Клекнах отново, мислейки, че навярно позата на моето тяло е предизвикала звуците! Но нищо не стана! Нито звук! Дори от сърцето ми! Реших, че това ми е достатъчно, но като станах, за да тръгна, усетих земен трус. Земята под краката ми

се люлееше. Губех равновесие. Паднах назад и останах по гръб, докато земята силно се тресеше. Опитах се да сграбча камък или растение, но под мен нещо се плъзгаше. Скочих, задържах се прав за момент и отново паднах. Земята, на която седях, се движеше, плъзгайки се към водата като сал. Останах неподвижен, зашеметен от ужас, който, както и всичко останало, беше уникален, непрестанен и абсолютен.

Движех се през водите на черното езеро, седнал върху парче земя, което приличаше на дънер. Имах чувството, че се движа в южна посока, носен от течението. Можех да видя как водата се движи и върти наоколо. На пипане тя беше студена и необичайно тежка. Представях си я като жива.

Не можеше да се различат брегове или нещо друго и аз не мога да си припомня мислите и чувствата, които навярно са ми дошли по време на това пътуване. След часове плаване, както ми се стори, моят сал направи завой под прав ъгъл наляво, на изток. Той продължи да се плъзга по водата още съвсем малко и неочаквано се блъсна в нещо. Ударът ме изхвърли напред. Затворих очи и когато паднах на коленете и ръцете си върху земята, почувствах остра болка. След миг погледнах нагоре. Лежах на земята. Сякаш дънерът се беше слял със сушата. Седнах и се огледах. Водата се оттегляше! Тя се движеше назад като обратна вълна, докато изчезна.

Дълго седях там, опитвайки се да събера мислите си и да анализирам случилото се в разбираема последователност. Цялото ми тяло ме болеше. Усещах гърлото си като отворена язва; бях прехапал устните си, когато се „приземих“. Станах. Вятърът ме накара да разбера, че ми е студено. Дрехите ми бяха мокри. Ръцете, челюстите и коленете ми трепереха така силно, че трябваше отново да легна. Капки пот се търкулнаха в очите ми и започнаха да ги горят, докато извиках от болка.

След малко си възвърнах известна стабилност и станах. В тъмния здрач сцената беше много ясна. Направих няколко стъпки. До мен дойде отчетлив звук от много човешки гласове. Те сякаш говореха високо. Последвах звука. Вървах около петдесет ярда и изведнъж спрях. Бях стигнал до задънена улица. Мястото, на което стоях, беше ограда, направена от каменни блокове. Отначало можах да различа един ред, след това още един и още един, докато се сляха в отвесна

планина. Измежду тях сякаш извираше най-изящна музика. Това беше един непрестанен, мистериозен поток от втечнени звуци.

В подножието на един каменен блок видях мъж, седнал на земята, с лице почти в профил. Доближих го до разстояние от може би десет фута. Тогава той се обърна и ме погледна. Спрях — неговите очи бяха водата, която току-що бях видял! Те имаха същия огромен обем, искреното в златно и черно. Главата му беше заострена като ягода; кожата му беше зелена, осеяна с безброй брадавици. С изключение на заострената форма, главата му беше точно като повърхността на растението пейот. Застанах пред него втренчен. Не можех да отместя очи от него. Усетих, че той преднамерено притиска гърдите ми с тежестта на очите си. Задушавях се. Загубих равновесие и паднах на земята. Очите му се отместиха. Чух, че ми говори. Отначало неговият глас беше като нежно шумолене на нощен бриз. След това го чух като музика, като мелодия от гласове и аз „узнах“, че той казва: „Какво искаш?“

Коленичих пред него и заговорих за своя живот, след това заплаках. Той отново ме погледна. Усетих как очите му здраво ме притеглят и помислих, че този миг ще бъде мигът на моята смърт. Той ми даде знак да се приближа. Подвоумих се за миг, преди да направя крачка напред. Когато се приближих, той извърна очи от мен и ми показа опакото на ръката си. Мелодията каза: „Виж.“ В средата на ръката му имаше кръгла дупка. „Виж.“ — каза отново мелодията. Погледнах в дупката и видях себе си. Бях много стар и немощен и тичах приведен, а около мен летяха ярки искри. След това три от искрите ме удариха — две в главата и една в лявото рамо. Моята фигура в дупката се изправи, остана напълно вертикална за момент, а след това изчезна заедно с дупката.

Мескалито отново обърна очи към мен. Те бяха толкова близо до мене, че ги „чух“ да бръмчат тихо с този особен звук, който бях чувал толкова много пъти тази нощ. Те постепенно придобиваха едно спокойствие, докато заприличаха на тихо езерце, леко развълнувано от златни и черни проблясъци.

Той отново отвърна очи и подскочи като топка за крикет на около петдесет ярда. Подскочи отново и отново, докато изчезна.

Следващото нещо, което помня, е, че започнах да вървя. Съвсем рационално се опитвах да разпознавам ориентирите, като например

планините в далечината, за да се ориентирам. През цялото си преживяване имах съзнанието за четирите посоки на света и смятах, че север трябва да ми бъде отляво. Повървах малко в тази посока преди да осъзная, че е ден и че вече не използвам своето „нощно зрение“. Спомних си, че имам часовник и го погледнах. Беше 8 часа.

Когато стигнах до терасата, където бяхме миналата нощ, беше около 10 часа. Дон Хуан лежеше на земята, където беше спал.

— Къде беше? — попита той.

Седнах да си поема дъх. След дълга пауза той отново попита:

— Видя ли го?

Започнах да му разказвам последователно своите преживявания от самото начало, но той ме прекъсна, казвайки, че единственото, което има значение, е дали съм го видял или не. Попита ме колко близо беше Мескалото до мен. Казах му, че едва не го докосвах. Тази част от разказа ми го заинтригува. Той внимателно слушаше всеки детайл без коментар, прекъсвайки ме само за да задава въпроси за формата на съществото, което бях видял, за неговото разположение и други подробности за него. Беше почти обед, когато дон Хуан даде да се разбере, че е чул достатъчно от моята история. Той стана и завърза брезентовата торба на гърдите ми. Каза ми да вървя зад него и че той ще бере връхчета Мескалото, а аз трябва да ги поемам в ръце и нежно да ги слагам в торбата.

Пихме малко вода и тръгнахме. Когато стигнахме до края на долината, той изглежда се поколеба за миг, преди да реши коя посока да поеме. След като направи избора си, тръгнахме по права линия.

Всеки път, когато стигахме до пейот, той клякаше пред него и много нежно отрязваше върха му със своя къс назъбен нож. Правеше рязка на нивото на земята и поръсваше „раната“, както я наричаше, с чист серен барут, който носеше в кожена кесия. Хващаше свежата пъпка с лявата си ръка и поръсваше барута с дясната. След това се изправяше и ми подаваше пъпката, която аз поемах с две ръце, както ми беше показал, и я слагах в торбата.

— Стой изправен и не позволявай торбата да докосне земята или храстите, или каквото и да е друго — повтори той няколко пъти, като че се страхуваше да не забравя.

Събрахме шейсет и пет пъпки. Когато торбата беше съвсем пълна, той я сложи на гърба ми и завърза нова на гърдите ми. За

времето, в което прекосихме платото, имахме две пълни торби, съдържащи сто и десет пейотени пъпки. Те бяха толкова тежки и обемисти, че едва смогвах да вървя.

Дон Хуан ми прошепна, че торбите са тежки, защото Мескалитото иска да се върне при земята. Каза, че тъгата от напускането на местоживеенето е това, което прави Мескалитото тежък; моята истинска работа е да не позволявам торбата да докосне земята, защото ако го направя, Мескалитото никога няма да ми позволи отново да го взема.

В един определен момент натискът на каишите върху раменете ми стана непоносим. Нещо упражняваше огромна сила, за да ме повали. Много се разтревожих. Забелязах, че съм започнал да вървя по-бързо, почти тичешком; едва ли не припках след дон Хуан.

Изведнъж тежестта на гърба и гърдите ми отслабна. Товарът стана някакси рехав и лек и не толкова твърд. Затичах свободно, за да настигна дон Хуан, който беше пред мен. Казах му, че повече не усещам тежестта. Той ми обясни, че вече сме напуснали обиталището на Мескалитото.

ВТОРНИК, 3 ЮЛИ 1962

— Мисля, че Мескалито почти те прие — каза дон Хуан.

— Защо казваш, че *почти* ме е приел, дон Хуан?

— Той не те уби, дори не ти навреди. Той здравата те изплаши, но не е за лошо. Ако изобщо не беше те приел, щеше да ти се яви като чудовищен и пълен с ярост. Някои хора са научили какво значи ужас, когато са го срещнали и не са били приети от него.

— Ако той е така ужасен, защо не ми го каза, преди да ме заведеш в полето?

— Ти нямаше куража да го търсиш съзнателно. Реших, че ще е по-добре, ако не знаеш.

— Но аз можех да умра, дон Хуан!

— Да, можеше. Но аз бях сигурен, че всичко ще мине добре за теб. Той веднъж игра с тебе. Не ти навреди. Помислих, че и този път ще те пожали.

Попитах го дали наистина мисли, че Мескалито ме е пожалил. Преживяването беше ужасяващо. Имах чувството, че едва не умирам от страх.

Той каза, че Мескалито преди всичко е бил добър с мене. Беше ми показал сцена, която е отговор на въпрос. Дон Хуан каза, че Мескалито ми е дал урок. Попитах какъв е бил урокът и какво означава. Каза, че е невъзможно да се отговори на този въпрос, защото съм бил твърде изплашен, за да знам точно какво съм попитал Мескалито.

Дон Хуан сондира паметта ми за това, което съм казал на Мескалито, преди той да ми покаже сцената на ръката си. Аз обаче не можех да си спомня. Всичко, което помнех, беше моето падане на колене и „признаване на греховете ми“.

Дон Хуан изглежда не проявяваше интерес и желание да говори повече за това.

— Можеш ли да ме научиш на думите на песните, които припяваше?

— Не, не мога. Тези думи са мои — думи, на които ме е научил самият закрилник. Песните са *мои* песни. Не мога да ти кажа какви са те.

— Защо не можеш да ми кажеш, дон Хуан?

— Защото тези песни са връзка между закрилника и мен. Сигурен съм, че някой ден той ще те научи на твои собствени песни. Дотогава чакай. И никога, абсолютно никога не повтаряй или не питай за песни, които принадлежат на други хора.

— Какво беше името, което ти извика? Можеш ли да ми кажеш това, дон Хуан?

— Не. Неговото име никога не бива да бъде произнасяно, освен за да бъде извикан.

— А ако аз сам искам да го извикам?

— Ако той те приеме някой ден, ще ти каже своето име. Това име ще бъде само за теб, за да го използваш, да го викаш силно или да си го казваш тихо. Може той да ти каже, че името му е Хосе. Кой знае?

— Защо не трябва да се използва името му, когато се говори за него?

— Ти видя очите му, нали? Със закрилника не можеш да си правиш шеги. Ето защо не мога да проумея факта, че той избра да си играе с теб.

— Как той може да бъде закрилник, след като наранява някои хора?

— Отговорът е много прост. Мескалито е закрилник, защото е достъпен за всеки, който го търси.

— Но не е ли вярно, че всичко на света е достъпно за всеки, който го търси?

— Не, това не е вярно. Съюзническите сили са достъпни само за брухо, но всеки може да опита Мескалито.

— Но защо тогава той наранява някои хора?

— Не всички харесват Мескалито, но въпреки това го търсят с мисълта да извлекат полза, без да свършат никаква работа. Естествено срещата с него е винаги ужасяваща за тях.

— Какво става, когато той напълно приеме един човек?

— Той му се явява като човек или като светлина. Когато човек си е завоювал този вид приемане, Мескалито е постоянен. След това той никога не се променя. Може би, когато отново го срещнеш, той ще

бъде светлина, а някой ден той може дори да те вземе в полет и да ти разкрие всичките си тайни.

— Какво трябва да правя, за да достигна този момент, дон Хуан?

— Трябва да бъдеш силен човек и твоят живот трябва да бъде истински.

— Какво е истински живот?

— Живот, живян обмислено, добър, силен живот.

5

Спорадично и инцидентно дон Хуан се осведомяваше за състоянието на моето растение *Datura*. През годината, която измина от времето, когато пресадох корена, растението беше израснало в голям храст. Беше дало семена, а те бяха узрели и изсъхнали. И дон Хуан отсъди, че ми е време да науча повече за дяволската трева.

НЕДЕЛЯ, 27 ЯНУАРИ 1963

Днес дон Хуан ми даде предварителна информация за „втората част“ от корена Datuga, второто стъпало в изучаването на традицията. Той каза, че втората част от корена е истинското начало на ученето. В сравнение с нея първата част е като детска игра. Втората част трябвало да бъде овладяна, да бъде погълната поне двайсет пъти, преди човек да може да продължи с третата стъпка.

Попитах:

— Какво прави втората част?

— Втората част на дяволската трева се използва за виждане. С нея човек може да се зарее из въздуха и да види какво става, на което си иска място.

— Може ли действително човек да лети във въздуха, дон Хуан?

— Защо не? Както вече ти казах, дяволската трева е за онези, които търсят сила. Човекът, който овладее втората част, може да използва дяволската трева да направи невъобразими неща, за да придобие повече сила.

— Какви неща, дон Хуан?

— Не мога да ти кажа това. При всеки човек е различно.

ПОНЕДЕЛНИК, 28 ЯНУАРИ 1963

Дон Хуан каза:

— Ако завършиш успешно втората стъпка, аз мога да ти покажа само още една стъпка. В процеса на обучение за дяволската трева аз разбрах, че тя не е за мен и по-нататък не следвах нейния път.

— Кое те накара да вземеш решение против нея, дон Хуан?

— Дяволската трева едва не ме убиваше всеки път, когато опитвах да я ползвам. Веднъж беше толкова лошо, щото помислих, че съм свършен. И все пак аз можех да избегна цялата тази болка.

— Как? Има ли специален начин да се избегне болката?

— Да, има начин.

— Това формула ли е, процедура ли или нещо друго?

— Това е начин да се нахвърляш върху нещата. Например, когато учех за дяволската трева, бях твърде нетърпелив. Нахвърлях се върху нещата, както децата се нахвърлят върху бонбони. Дяволската трева е само един от милиони други пътища. Всяко нещо е един от милионите пътища (*in camino entre cantidades de caminos*). Следователно ти трябва винаги да помниш, че пътят е само и единствено път. Ако чувстваш, че не трябва да го следваш, не оставай на него при никакви условия. За да имаш такава яснота, ти трябва да водиш дисциплиниран живот. Само тогава ще знаеш, че всеки път е само път и няма нищо обидно за човека или за другите от напускането му, ако това е, което сърцето ти подсказва да направиш. Но твоето решение, да следваш пътя или да го оставиш, трябва да бъде освободено от страх или амбиция. Предупреждавам те: вглеждай се във всеки път внимателно и хладнокръвно. Пробвай го, колкото пъти сметнеш за необходимо. Тогава задай на себе си и само на себе си един въпрос. Това е въпрос, който само един много стар човек задава. Моят благодетел ми го каза веднъж, когато бях млад, а кръвта ми беше твърде буйна, за да го разбере. Сега наистина го разбирам. Ще ти кажа какъв е той: „Има ли този път сърце?“ Всички пътища са еднакви: те не водят никъде. Те са пътища, минаващи през храста или отиващи в храста. Мога да кажа, че в живота си съм изминал дълги, дълги пътища, но не съм никъде.

Въпросът на моя благодетел има значение сега. Има ли този път сърце? Ако има, пътят е добър, ако не — той е безполезен. И двата пътя не водят никъде, но единият има сърце, а другият няма. Единият дава радостно пътешествие — докато го следваш, ти си едно с него. Другият ще те накара да проклинаш живота си. Единият те прави силен, другият те прави слаб.

НЕДЕЛЯ 21 АПРИЛ 1963

Във вторник следобед на 16 април дон Хуан и аз отидохме на хълмовете, където бяха неговите растения *Datura*. Там той ме помоли да го оставя сам и да го чакам в колата. Върна се почти три часа покъсно, носейки пакет, увит в червен плат. Когато поехме с колата обратно към къщата му, той посочи вързопа и каза, че това е последният му подарък за мен.

Попитах го дали иска да каже, че повече няма да ме учи. Обясни, че се позовава на факта, че имам напълно зряло растение и повече няма да се нуждая от неговите растения.

Късно следобед седнахме в стаята му. Той извади гладко изработени хаван и чукало. Хаванът беше около шест инча в диаметър. Той развърза голям пакет, пълен с малки вързопчета, отдели две от тях и ги постави на сламената рогозка до мене. След това добави още четири вързопа със същия размер от пакета, който беше донесъл вкъщи. Каза, че това са семена и че аз трябва да ги стрия на фин прах. Той отвори първия вързоп и изсипа малко от съдържанието му в хавана. Семената бяха изсушени, кръгли и карамелено жълти на цвят.

Започнах да работя с чукалото. След малко той ме поправи. Каза ми първо да блъскам чукалото към едната страна на хавана, а след това да го плъзгам през дъното и нагоре към другата страна. Попитах го какво ще прави с праха. Той не пожела да говори за това. Семената от първата партида бяха изключително твърди за стриване. Отне ми четири часа да довърша работата. Гърбът ме болеше поради позата, в която седях. Легнах и исках веднага да заспя на място, но дон Хуан отвори следващата торбичка и изсипа известно количество от съдържанието ѝ в хавана. Този път семената бяха малко по-тъмни от първите и слепени. Останалото в торбата беше вид прах, съставен от много малки кръгли тъмни гранули.

Исках да хапна нещо, но дон Хуан каза, че ако искам да уча, трябва да следвам правилото, а то е, че мога само да пия малко вода, докато уча тайните на втората част.

Третата торбичка съдържаше шепа свежи черни зърна от хоботник. И в последната торбичка имаше няколко свежи бели семена, меки на вид, но влакнести и трудни за стриване до фино тесто, както той искаше да направя. След като приключих стриването на съдържанието на четирите торбички, дон Хуан отмери две чаши зеленикава вода, наля я в глинено гърне и сложи гърнето на огъня. Когато водата кипна, той добави първата партида стрити семена. Разбърка ги с дълго заострено парче дърво или може би кост, което държеше в кожената си кесия. Когато водата отново кипна, той добави другите субстанции една по една, следвайки същата процедура. След това прибави още една чаша от същата вода и остави сместа да ври на тих огън.

Тогава той ми каза, че е време да смачкам корена. Внимателно извади дълго парче *Datura* от вързопа, който беше донесъл вкъщи. Коренът беше дълъг около шестнайсет инча. В диаметър беше може би инч и половина. Каза, че това е втората част и че отново той я е отмерил, защото все още това е *неговият* корен. Каза, че следващия път, когато опитам дяволската трева, ще трябва аз да отмеря своя корен.

Той бутна големия хаван към мен и аз продължих да стривам корена, точно по същия начин, по който той беше смачкал преди първата част. Той ме насочваше да спазвам същия ред и накрая пак оставихме смачкания корен накиснат във вода, изложен на нощния въздух. До това време врящата смес в глиненото гърне се беше сгъстила. Дон Хуан махна гърнето от огъня, постави го в мрежа и я закачи на една греда в средата на стаята.

Към 8 часа сутринта на 18 април дон Хуан и аз започнахме да изцеждаме екстракта на корена от водата. Беше ясен слънчев ден и дон Хуан разтълкува чудесното време като поличба, че дяволската трева ме харесва. Той каза, че сега покрай моя случай си спомня колко лоша е била тя с него.

Процедурата, която следвахме при изцеждането на кореновия екстракт, беше тази, която бях наблюдавал при първата част. Късно следобеда, след като бяхме излели водата от повърхността за осми път, имаше една лъжица жълтеникаво вещество в дъното на купата.

Върнахме се в стаята му, където имаше още две малки вързопчета, които той не бе докоснал. Той отвори едното, пъкна ръка

вътре и стисна с другата отворения край около китката си. Изглежда държеше нещо, съдейки по начина, по който се движеше ръката му в торбата. Изведнъж, с бързо движение той махна торбата от ръката си като ръкавица, обръщайки я наопаки и бутна ръката си към лицето ми. Държеше гущер. Главата му беше на няколко инча от очите ми. В устата на гущера имаше нещо особено. Загледах я за момент, после неволно се отдръпнах. Устата беше защита с груби бодове. Дон Хуан ми заповяда да хвана гущера с лявата си ръка. Сграбчих го. Той се гърчеше в дланта ми. Почувствах се отвлечен. Ръцете ми започнаха да се потят.

Той взе последната торба и повтаряйки същите движения, извади друг гущер. Отново го поднесе към лицето ми. Видях, че очите му бяха защити. Заповяда ми да взема този гущер в дясната си ръка.

Когато и двата гущера бяха в ръцете ми, вече бях почти болен. Имах непреодолимо желание да ги пусна и да се махна оттам.

— Не ги стискай! — каза той и гласът му ми донесе усещане за облекчение и насока.

Попита ме какво ми е. Опитваше се да бъде сериозен, но не можа да сдържи сериозния си вид и се засмя. Опитах се да разхлабя хватката си, но ръцете ми така обилно се потяха, че гущерите започнаха да се измъкват от тях. Малките им остри нокти драскаха ръцете ми, пораждайки невероятно чувство за погнуса и отвращение. Затворих очи и стиснах зъби. Единият гущер вече почти пълзеше по китката ми. Оставаше му само да издърпа главата си измежду пръстите ми, за да бъде на свобода. Имах особено усещане за физическа безнадеждност, за краен дискомфорт. Изръмжах през зъби на дон Хуан да вземе от мен проклетите неща. Главата ми неволно се разтрепери. Той ме погледна учудено. Ръмжах като мечка, клатейки тяло. Той пусна гущерите в техните торби и започна да се смее. И аз исках да се засмея, но стомахът ми беше разстроен. Легнах.

Обясних му, че това, което ме беше афектирало, е усещането от техните нокти по дланите ми. Той каза, че има много неща, които могат да подлудят човек, особено ако той няма решимостта и ясната цел, които се изискват за учене. Когато обаче човек има ясно и непреклонно намерение, чувствата по никакъв начин не са препятствие, тъй като той е в състояние да ги контролира.

Дон Хуан изчака малко, после, извършвайки същите движения, отново ми подаде гущерите. Каза ми да ги държа с главите нагоре и нежно да ги отъркам о слепоочията си, сякаш ги питам нещо, което искам да знам.

Отначало не разбрах какво иска да направя. Той отново ми каза да попитам гущерите за каквото и да било, което аз самият не мога да разбера. Даде ми цяла поредица примери: можех да разбера за хора, които не виждам често, или за загубени предмети, или за места, които не съм виждал. Тогава разбрах, че той говори за гадаене. Развълнувах се много. Сърцето ми се разтуптя. Почувствах, че дъхът ми секва.

Той ме предупреди този първи път да не питам по лични въпроси. Каза, че трябва да мисля по-скоро за нещо, с което нямам нищо общо. Трябваше да мисля бързо и ясно, защото нямаше да има начин да променя мислите си. Неистово се опитвах да мисля за нещо, което исках да знам. Дон Хуан властно настоя и аз бях удивен като осъзнах, че не мога да мисля за нищо, за което бих искал да попитам „гущерите“.

След дълго болезнено очакване си помислих нещо. Преди известно време от една читалня бяха откраднати голям брой книги. Това не беше личен въпрос, но все пак ме интересуваше. Нямах хипотеза за самоличността на човека или на хората, взели книгите. Потърках гущерите о слепоочията си, питайки ги кой е бил крадеца.

След малко дон Хуан прибра гущерите в техните торби и каза, че за корена и тестото няма дълбоки тайни. Тестото се прави, за да дава насока, коренът прави нещата ясни. Но истинската тайна са гущерите. Каза, че те са тайната на цялото магьосничество при втората част. Попитах дали те са специален вид гущери. Каза, че е така. Те трябва да бъдат от територията на растението на човека. Трябва да бъдат негови приятели. А за да имаш гущери за приятели, се изисква дълъг период на подготовка. Човек трябва да развие здраво приятелство с тях, като им дава храна и им казва мили думи.

Попитах защо тяхното приятелство е толкова важно. Той каза, че гущерите биха позволили да бъдат хванати само ако познават човека, и който е приел дяволската трева сериозно, трябва да се държи сериозно и с гущерите. Каза, че като правило гущерите трябва да бъдат хванати, след като коренът и тестото са приготвени. Те трябва да бъдат хванати късно следобед. Ако някой не е в близки отношения с гущерите, може

да загуби дни, без успех в улова им. А тестото трае само един ден. След това той ми даде дълга поредица инструкции относно процедурата, която трябва да се спазва, след като се хванат гущерите.

— След като си хванал гущерите, постави ги в отделни торби. След това вземи единия и му говори. Извини се за това, че го нараняваш, и се помоли да ти помогне. И с дървена игла заший устата му. Използвай нишки от агава и един от бодлите на чоя, за да направиш шева. Направи стегнат бод. След това кажи на другия гущер същите неща и заший клепачите му. Докато нощта започне да пада, ще бъдеш готов. Вземи гущера със защитата уста и му обясни за какво би искал да узнаеш. Помоли го да отиде и да види вместо тебе. Кажи му, че е трябвало да зашиеш устата му, за да бърза обратно при теб и да не говори с никой друг. След като си го потъркал о главата си, остави го да лази в тестото, след това го пусни на земята. Ако той тръгне в посоката на твоя късмет, магьосничеството ще е успешно и лесно. Ако той тръгне в обратна посока, то ще бъде неуспешно. Ако гущерът се придвижи към теб (юг), може да очакваш повече от обикновен късмет, но ако тръгне обратно на тебе (север), магьосничеството ще бъде ужасно трудно. Ти може дори да умреш! Тъй че, ако той се отдалечи от теб, това е подходящото време да спреш процедурата. Ако го сториш, ще загубиш способността да господстваш над гущерите, но това е по-добре, отколкото да загубиш живота си. От друга страна, ти може да решиш да продължиш магьосничеството, въпреки моето предупреждение. Ако е така, следващата стъпка е да вземеш другия гущер и да му кажеш да слуша разказа на своя брат, а след това да ти го предаде.

— Но как може гущер със защита уста да ми каже какво вижда? Нали устата му е затворена, за да му се попречи да говори?

— Устата му се зашива, за да му се пречи да разказва историята си на непознати. Хората казват, че гущерите са приказливи, те ще спрат навсякъде, за да говорят. Както и да е, следващата стъпка е да мазнеш малко тесто на тила му и да отъркаш главата му около твоето дясно слепоочие, като пазиш тестото далеч от центъра на челото си. В началото на твоето учене е добре да завържеш гущера през средата с връв за дясното си рамо. Тогава няма да го загубиш или нараниш. Но колкото повече напредваш и ставаш по-близък със силата на дяволската трева, гущерите се научават да се подчиняват на заповедите

ти и ще си стоят кротко на твоето рамо. След като си мазнал с гущера тесто на дясното си слепоочие, потопаи пръстите на двете си ръце в кашата. Първо я натрий на двете си слепоочия и след това я размажи навсякъде по двете страни на главата си. Тестото изсъхва много бързо и може да бъде слагано, колкото пъти е необходимо. Всеки път започвай първо като използваш главата на гущера, а след това пръстите си. Рано или късно гущерът, който е отишъл да види, се връща и разказва на брат си всичко за своето пътуване, а слепият гущер ти го описва така, сякаш си от неговата порода. Когато магията приключи, сложи гущера на земята и го остави да си иде, но не гледай къде отива. Изкопай дълбока дупка с голи ръце и зарови в нея всичко, което си използвал.

Около 6 часа следобед дон Хуан изгреба екстракта от корена върху шистена плоча. Имаше по-малко от лъжичка нещо като жълтеникаво нишесте. Той сложи половината в чаша и добави малко жълтеникава вода. Разклати чашата с ръка, за да се разтвори субстанцията, подаде ми я и каза да изпия сместа. Тя беше безвкусна, но остави лека горчивина в устата ми. Водата беше твърде гореща и това ме ядоса. Сърцето ми започна да бие бързо, но скоро отново бях спокоен.

Дон Хуан взе купата с тесто. То изглеждаше твърдо и имаше лъскава повърхност. Опитах да пробия коричката с пръст, но дон Хуан скочи към мен и отблъсна ръката ми от купата. Той много се ядоса. Каза, че било много безразсъдно от моя страна да правя това и че ако искам да науча, не бива да бъда небрежен.

— Това е сила — каза той, сочейки тестото, — и никой не би могъл да каже какъв вид сила е тя всъщност. Достатъчно лошо е това, че я бърникаме за свои собствени цели — нещо, което не можем да не правим, защото все пак сме хора, но ние трябва да се отнасяме към нея с необходимото уважение.

Сместа приличаше на овесена каша. Както изглеждаше, в нея имаше достатъчно нишесте, което да й придава такава консистенция. Той ми каза да взема торбите с гущерите. Взех гущера със защитата уста и внимателно ми го подаде. Накара ме да го поема с лявата ръка и да взема с пръст малко тесто, за да го мазна на главата на гущера, а след това да го сложа в гърнето и да го държа там, докато цялото му тяло се покрие с тесто.

После ми каза да извадя гуцера от гърнето. Той взе гърнето и ме поведе към скалисто място, недалеч от дома му. Посочи един голям камък и ми каза да седна пред него, сякаш е моето растение *Datura*, и, като държа гуцера пред лицето си, да му обясня отново какво искам да знам и да го помоля да отиде и да научи отговора.

Той ме посъветва да кажа на гуцера, че съжалявам, че се налага да му причиня неудобство и да му обещаая, че в замяна ще бъда добър към всички гуцери. А после ми каза да го държа между средния и безименния пръст на лявата см ръка, където той веднъж беше ми направил разрез, и да танцувам около камъка, правейки абсолютно същото, както когато засаждах корена от дяволската трева. Попита ме дали помня всичко, което бях правил тогава. Казах, че помня. Той подчерта, че всичко трябва да бъде точно същото и че ако не помня, трябва да изчакам, докато всичко в съзнанието ми се проясни. Той ме предупреди много настойчиво, че, ако действам твърде бързо и непредпазливо, може да се нараня. Последната му заръка беше да сложа гуцера със защитата уста на земята и да гледам къде отива, за да мога да определя изхода от случката. Каза да не откъсвам поглед от него дори за миг, защото обичаен трик на гуцерите е да отвлекат вниманието на човека и след това да изчезнат.

Още не беше съвсем тъмно. Дон Хуан погледна небето.

— Ще те оставя сам — каза той и си тръгна.

Изпълних точно всичките му указания и поставих гуцера на земята. Той остана неподвижно за малко, след това ме погледна, изтича към скалите на изток и се скри сред тях.

Седнах на земята пред камъка, сякаш гледах растението си. Завладя ме дълбока тъга. Питях се за гуцера с неговата защита уста. Помислих си за неговото странно пътешествие и за това как ме погледна, преди да избяга. Това беше особена мисъл, една неприятна проекция. По свой начин аз също бях гуцер, предприемащ друго странно пътешествие. Моята орис беше може би само да виждам. В този момент почувствах, че никога няма да мога да кажа какво съм видял. Вече съвсем се беше стъмнило. Едва можех да видя скалите пред себе си. Сетих се за думите на дон Хуан: „Здрачът е процепът между световите.“

След дълго колебание започнах да следвам определените стъпки. Тестото, макар да изглеждаше като овесена каша, на пипане не беше

като нея. Беше много гладко и студено. Имаше особен, остър мирис. Предизвикваше усещане за хлад върху кожата и изсъхваше бързо. Натрих слепоочията си единайсет пъти, без да забележа някакъв ефект. Опитвах се много внимателно да регистрирам всяка промяна във възприятието или настроението си, тъй като не знаех дори какво да очаквам. Всъщност не можех да схвана естеството на преживяването и продължих да търся следи.

Тестото беше изсъхнало и се беше олющило от слепоочията ми. Канех се да натрия още, когато осъзнах, че седя на петите си по японски маниер. Бях седнал с кръстосани крака и не си спомнях да съм сменял положението си. Трябваше ми малко време, за да осъзная напълно, че седя на пода в някаква обител с високи сводове. Помислих, че сводовете са тухлени, но след като ги разгледах, разбрах, че са каменни.

Тази промяна беше много тежка. Тя дойде така внезапно, че няхах готовност да я проумея. Моето възприятие на елементите на видението беше дифузно, като че сънувах. Все пак компонентите не се променяха. Те останаха устойчиви и аз можех да се спра край всеки един от тях и да го разгледам. Видението не беше нито така ясно, нито така реално, както това, предизвикано от пейота. То беше някакси мъгляво, но приятно — един резултат от действието на тестото.

Чудех се дали ще мога да стана, или не, и следващото нещо, което забелязах, беше, че съм се преместил. Бях на върха на стълбище, а Х., моя приятелка, стоеше в подножието му. Очите ѝ горяха трескаво. В тях имаше безумен блясък. Тя се смееше силно, напрегнато и представляваше ужасяваща гледка. Започна да се качва по стълбите. Искях да избягам или да се скрия, защото „веднъж тя се беше смахнала“. Това беше мисълта, която ми дойде. Скрих се зад една колона, а тя мина покрай мен, без да гледа, „Сега тя тръгва на дълго пътуване“ — беше друга мисъл, която се появи тогава, и накрая, последната мисъл, която помня, беше: „Тя се смее винаги, преди да грохне.“

Изведнъж сцената стана много ясна — тя вече не беше като сън. Беше като обикновена сцена, но аз сякаш я гледах през прозорец. Опитах се да докосна една колона, но единственото, което усетих, беше, че не мога да мръдна, макар да знаех, че мога да остана толкова

дълго, колкото искам, наблюдавайки сцената. Аз бях в нея и все пак не бях част от нея.

Усетих се като че ли притиснат от рационални мисли и аргументи. Доколкото можех да преценя, бях в обикновено състояние на трезво съзнание. Всеки елемент беше от сферата на моите нормални процеси. И все пак знаех, че това не е обикновено състояние. Сцената рязко се смени. Беше нощно време. Бях в коридора на сграда. Тъмнината в сградата ме накара да осъзная, че в по-раншната сцена слънчевата светлина беше красиво ярка. Но тя беше така нормална, че тогава не я забелязах. Вглеждайки се по-нататък в новото видение, видях млад мъж да излиза от стая, носейки голяма раница на раменете си. Не знаех кой е той, макар да го бях виждал веднъж или два пъти. Той мина покрай мен и слезе надолу по стълбите. Дотогава бях забравил своето притеснение, своите рационални дилеми. „Кой е този човек? — помислих аз. — Защо го видях?“

Сцената отново се смени и аз видях как младият човек обезобразява книги. Той слепваше някои страници, заличаваше бележки и т.н. След това видях да ги подрежда хубаво в дървена щайга. Имаше купчина щайги. Те не бяха в неговата стая, а в някакъв склад. В съзнанието ми се явиха и други образи, но те не бяха ясни. Сцената се замъгли. Имах усещането, че се въртя.

Дон Хуан ме разтърси за раменете и аз се събудих. Той ми помогна да стана и ние се върнахме в неговата къща. От момента, когато бях започнал да натривам тестото по слепоочията си, до този на събуждането, бяха изминали три часа и половина, но състоянието на видения трябва да беше продължило не повече от десет минути. Нямах никакви болезнени симптоми. Просто бях гладен и ми се спеше.

ЧЕТВЪРТЪК, 18 АПРИЛ 1963

Снощи дон Хуан ме помоли да опиша последното си преживяване, но твърде много ми се спеше, за да говоря за него. Не можех да се концентрирам. Днес, веднага след като се събудих, той отново ме попита.

— Кой ти каза, че това момиче Х. е било смахнато? — попита той, когато приключих разказа си.

— Никой. Това беше просто една от мислите, които имах.

— Мислиш ли, че това са били твои мисли?

Казах му, че смятам, че са били мои, макар че нямам основание да мисля, че Х. е болна. Това бяха странни мисли. Те сякаш изникваха в съзнанието ми отнякъде. Той ме погледна с любопитство. Попитах го дали не ми вярва. Той се засмя и каза, че ми е практика да бъда небрежен в действията си.

— Какво сгреших, дон Хуан?

— Трябваше да слушаш гущерите.

— Как трябваше да ги слушам?

— Малкият гущер на твоето рамо ти е разкривал всичко, което неговият брат е виждал. Той ти е говорел. Той ти е казал всичко, а ти не си обръщал внимание. Вместо това си сметнал, че думите на гущера са собствените ти мисли.

— Но това бяха моите собствени мисли, дон Хуан.

— Не са били. Такова е естеството на тази магия. Всъщност видението трябва по-скоро да бъде слушано, отколкото гледано. Същото се е случвало и на мене. Канех се да те предупредя. Но си спомних, че моят благодетел не ме предупреди.

— Твоето преживяване беше ли като моето, дон Хуан?

— Не. Моето беше адско пътуване. Едва не умрях.

— Защо беше адско?

— Може би защото дяволската трева не ме хареса или защото не ми беше ясно какво искам да попитам. Като тебе вчера. Трябва да си имал в ума си това момиче, когато си питал за книгите.

— Не мога да си спомня.

— Гущерите никога не грешат. Те приемат всяка мисъл като въпрос. Гущерът се е върнал и ти е разказал неща за Х., които никога никога не би могъл да разбере, защото дори ти не знаеш, какви са били мислите ти.

— А другото видение, което имах?

— Мислите ти трябва да са били устойчиви, когато си задавал този въпрос. А това е начинът, по който трябва да бъде провеждана тази магия, с яснота.

— Имаш предвид, че видението с момичето не трябва да се взима насериозно?

— Как може да бъде прието сериозно, след като не знаеш на какви въпроси са отговаряли малките гущери?

— Ще бъде ли по-ясно за гущера, ако човек му зададе само един въпрос?

— Да, би било по-ясно. Ако можеш да задържиш устойчиво една мисъл.

— Но какво би станало, дон Хуан, ако този единствен въпрос не е прост?

— Ако твоята мисъл е устойчива и не се пренася върху други неща, тя ще е ясна за малките гущери и тогава техният отговор пък ще е ясен за тебе.

— Може ли човек да зададе още въпроси на гущерите, когато преминава през видението?

— Не. Видението е, за да гледаш това, което гущерите ти казват. Ето защо ти казах, че това е по-скоро видение, което се чува, отколкото се вижда. Ето защо ти казах да не се занимаваш с лични неща. Обикновено, когато въпросът е за хора, твоят копнеж да ги докоснеш или да им говориш е твърде силен и тогава гущерът ще спре да говори, а магията ще се провали. Ще трябва да знаеш много повече от сега, преди да опиташ да видиш неща, които те засягат лично. Следващият път трябва да слушаш внимателно. Сигурен съм, че гущерите са ти казали много, много неща, но ти не си слушал.

ПЕТЪК, 19 АПРИЛ 1963

— Какви бяха всички тези неща, които стрих за тестото, дон Хуан?

— Семена от дяволска трева и хоботник, който трябва да живее извън семената. Мярката е по една шепа от всяко.

Той сви купообразно дясната си ръка, за да ми покаже колко. Попитах го какво би станало, ако един елемент се използва самостоятелно, без другите. Той каза, че такава процедура само ще опълчи дяволската трева срещу гущерите.

— Ти не трябва да настройваш враждебно гущерите — каза той, — защото в късния следобед на следващия ден трябва да се върнеш на мястото на своето растение. Говори на всички гущери и помоли тези два, които са ти помогнали в магията, отново да излязат. Търси навсякъде, докато съвсем се стъмни. Ако не можеш да ги намериш, трябва да опиташ още веднъж на другия ден. Ако си силен, ще намериш и двата и след това веднага трябва да ги изядеш. И завинаги ще бъдеш надарен със способността да виждаш незайното. Никога вече няма да има нужда да хващаш гущери, за да практикуваш тази магия. От този момент те ще живеят в теб.

— Какво трябва да направя, ако намеря само единия?

— Ако намериш само единия, трябва да го пуснеш в края на търсенето. Ако го намериш първия ден, не го задържай, надявайки се на следващия ден да хванеш другия. Това само ще разруши приятелството ти с тях.

— Какво ще стане, ако изобщо не ги намеря?

— Мисля, че за тебе това ще бъде най-доброто. Това означава, че трябва да хващаш два гущера всеки път, когато искаш помощта им, но то означава също, че си свободен.

— Какво искаш да кажеш с това свободен?

— Свободен от робството на дяволската трева. Ако гущерите живеят в тебе, дяволската трева никога няма да те пусне да си идеш.

— Това лошо ли е?

— Разбира се, че е лошо. Тя ще те изолира от всичко друго. Ще трябва да прекараш своя живот в коткане на съюзника си. Тя е владетел. Веднъж упражнила власт над тебе, само един е пътят за следване — нейния път.

— Какво би означавало, ако открия, че гущерите са мъртви?

— Ако откриеш, че единият или двата гущера са мъртви, известно време не трябва да опитваш да правиш тази магия. Отложи я за малко. Мисля, че това е всичко, което трябва да ти кажа. Това, което ти казах, е правило. Когато сам практикуваш тази магия, трябва, да следваш всички стъпки, които ти описах, докато седиш пред своето растение. И още нещо — не трябва да ядеш или пиеш, докато не приключиш с магията.

6

Следващата стъпка в учението на дон Хуан беше един нов аспект на овладяването на втората част от корена *Datura*. През времето, което измина между двете степени на учене, дон Хуан питаше единствено за развитието на моето растение.

ЧЕТВЪРТЪК, 27 ЮНИ 1963

— Добре е първо да изпиташ дяволската трева, преди напълно да поемеш по нейния път — каза дон Хуан.

— Как се изпитва тя, дон Хуан?

— Трябва да опиташ друга магия с гущерите. Имаш всичко необходимо, за да им зададеш още един въпрос, този път без моя помощ.

— Много ли е необходимо да направя тази магия, дон Хуан?

— Това е най-добрият начин да изпиташ чувствата на дяволската трева към тебе. Тя постоянно те изпитва, тъй че справедливо е ти също да я изпиташ и ако някъде по нейния път усетиш, че по някаква причина не бива да продължаваш, тогава просто трябва да спреш.

СЪБОТА, 29 ЮНИ 1963

Повдигнах въпроса за дяволската трева. Исках дон Хуан да ми каже повече за нея и все пак не исках да бъда ангажиран да участвам.

— Втората част се използва само за гадаене, така ли е, дон Хуан?
— попитах, за да подхвана разговор.

— Не само за гадаене. Човек учи магията с гущерите с помощта на втората част и в същото време той изпитва дяволската трева. Но всъщност втората част се използва за други цели. Магията с гущерите е само началото.

— Тогава за какво се използва тя, дон Хуан?

Той не отговори. Рязко смени темата и ме попита колко големи са растенията *Datura*, растящи около моето. Показах с ръце. Дон Хуан каза:

— Научих те как да различаваш мъжко от женско. Сега иди при твоите растения и ми донеси и двете. Иди първо при старото си растение и разгледай добре вадата, издълбана от дъжда. Досега водата трябва да е отнесла семената надалече. Виж браздите (*zanjitas*), получени при оттичането, и по тях определи посоката на течението. После намери растението, което е израснало най-далече от твоето растение. Всичката дяволска трева, която расте помежду им, е твоя. По-късно, когато даде семена, ти може да разшириш своята територия, следвайки пътя на вадата от всяко растение.

Той ми даде точни указания как да се сдобия със сечиво. След това ми каза, че отсичането на корена трябва да бъде извършено по следния начин. Първо, трябва да избира растението, което искам да отсека, и да разчистя почвата около мястото, където коренът се съединява със стъблото. Второ, трябва да повтора абсолютно същия танц, който бях изпълнил, когато засаждах корена. Трето, трябва да отсека стъблото, а корена да оставя в земята. Последната стъпка е да изкопая шестнайсет инча от корена.

Той ме предупреди да не говоря, нито пък да разкривам никакви чувства по време на това действие.

— Трябва да носиш две парчета плат — каза той. — Простри ги на земята и постави растенията в тях. После ги нарежи на части и ги нареди едно върху друго. Редът ще определиш сам, но трябва да го помниш, защото трябва винаги да го спазваш. Донеси ми растенията веднага, щом ги вземеш.

СЪБОТА, 6 ЮЛИ 1963

В понеделник, 1 юли, отрязах растенията *Datura*, които дон Хуан беше поискал. Изчаках, докато стана доста тъмно, за да изпълня танца около растенията, защото не исках някой да ме види. Бях твърде неспокоен. Сигурен бях, че някой ще види странните ми действия. Предварително бях избрал растенията, които реших, че са мъжко и женско. Трябваше да отрежа по шестнайсет инча от корена на всяко едно, а копаенето до тази дълбочина с дървена пръчка не беше лесна работа. Отне ми часове. Трябваше да довърша работата при пълна тъмнина и когато бях готов да ги отрежа, се наложи да използвам фенерче. Първоначалното ми безпокойство, че някой ще ме види, беше нищожно в сравнение със страха, че някой ще съзре светлината в храстите.

Отнесох растенията в къщата на дон Хуан във вторник, 2 юли. Той разтвори вързопите и прегледа растенията. Каза, че все пак трябва да ми даде семената от своите растения. Бутна хавана към мен. Взе един стъклен буркан и изпразни съдържанието му — изсушени слепени семена, в хавана.

Попитах го какви са те и той ми каза, че това са семена, проядени от житояди. Сред семената имаше доста буболечки — малки житояди, черни на цвят. Той каза, че това са специални буболечки и че трябва да ги извадим и да ги сложим в отделен буркан.

Подаде ми друг буркан, пълен до една трета със също такива житояди. Бурканът беше запушен с парче хартия, за да не избягат.

— Следващия път ще трябва да използваш буболечките от твоите собствени растения — каза дон Хуан. — Това, което трябва да направиш, е да отрежеш семенниците, които имат малки дупчици. Те са пълни с буболечки. Отвори семенника и остържи всичко в буркан. Събери шепа буболечки и ги сложи в друг съд. Отнасяй се с тях грубо, не бъди внимателен и деликатен. Отмери една шепа от слепените семена, които буболечките са прояли, и една шепа прах от самите тях, а останалото зарови на което и да е място в тази посока (тук той посочи на югозапад) от своето растение. След това събери хубави сухи

семена и ги прибири отделно. Можеш да събереш всички, които искаш. Винаги можеш да ги използваш. Добре е там да извадиш семенниците, така че да можеш да заровиш всичко наведнъж.

След това дон Хуан ми каза да стрия първо слепените семена, след това яйцата на житоядите и накрая хубавите сухи семена.

Когато всички бяха стрити до фин прах, дон Хуан взе парчетата от *Datura*, които бях отрязал и сложил на куп. Той отдели мъжкия корен и го зави внимателно в парче плат. Подаде ми другото и ми каза да нарежа всичко на малки парчета, да ги смачкам добре и след това да сложа всичко в гърне. Каза, че трябва да ги мачкам в същия ред, по който съм ги редил.

След като свърших, той ми каза да наляя пълна чаша кипяща вода в гърнето, да разбъркам всичко, а след това да добавя още две чаши. Подаде ми гладко оформена пръчка от кост. Разбърках с нея сместа и сложих гърнето на огъня. След това той каза, че трябва да приготвим корена, а за това се нуждаем от по-голям хаван, защото мъжкото растение изобщо не трябва да бъде рязано. Отидохме зад къщата. Той беше приготвил хавана и аз се захванах да мачкам корена по познатия начин. Оставихме корена да кисне във вода, изложен на нощния въздух, и влязохме в къщата.

Той ми каза да наглеждам сместа в гърнето. Трябваше да я оставя да ври, докато се сгъсти така, че да стане трудна за разбъркване. След това той легна на рогозката и заспа. Кашата беше вряла най-малко час, когато забелязах, че става все по-трудно и по-трудно да се разбърква. Прецених, че вече е готова и я отдръпнах от огъня. Оставих съда в мрежа под стряхата и си легнах.

Събудих се, когато дон Хуан стана. Слънцето светеше в ясното небе. Беше горещ, сух ден. Дон Хуан отново отбеляза, че е сигурен, че дяволската трева ме харесва.

Продължихме да обработваме корена и в края на деня имахме порядъчно количество жълтеникава субстанция на дъното на съда. Дон Хуан изля водата над утайката. Помислих, че това е края на процедурата, но той отново напълни съда с кипяща вода.

Той свали гърнето с кашата изпод стряхата. Сместа изглеждаше почти изсъхнала. Внесе гърнето в къщата, внимателно го постави на пода, седна и заговори:

— Моят благодетел ми е казал, че е допустимо сместа да се разбърка със свинска мас. Така и ще направим. Моят благодетел го разбърка с мас за мен, но както вече казах, никога не съм обичал особено растението и никога не направих истински опит да го обикна. Моят благодетел ми е казал, че за най-добри резултати — за тези, които наистина искат да подчинят силата — най-правилно е да се използва мас от глиган. Мазнината от корема е най-добра. Но ти сам трябва да избереш. Съдбата ще реши дали да приемеш дяволската трева за съюзник. В този случай бих те посъветвал, както моят благодетел ме посъветва, да уловиш глиган и да извлечеш мазнината от корема (*sebo de tripa*). Едно време, когато дяволската трева е било най-доброто, брухо са ходели на специални ловни походи, за да доставят мазнина от глигани. Те търсели най-големите и най-силните мъжкар. Имали специална магия за глигани. Те извличали от тях особена сила, толкова особена, че дори и в ония дни не било за вярване. Но тази сила вече я няма. Не зная нищо за нея. Може би самата трева ще те научи на всичко това.

Дон Хуан сложи шепа мас в съда с изсъхналата каша и изстърга маста, останала върху лявата му ръка, о ръба на гърнето. Каза ми да бъркам съдържанието, докато то стане гладко и напълно размесено.

Разбивах сместа почти три часа. Дон Хуан я разглеждаше от време навреме и преценяваше, че още не е готова. Накрая изглеждаше доволен. Въздухът, навлязъл при разбиването на тестото, му беше придал светлосив цвят и консистенция на желе. Той окачи съда под покрива. Каза, че го оставя там до следващия ден, защото приготвянето на втората част ще отнеме два дни. Предупреди ме да не ям нищо. Можех само да пия вода.

Следващия ден, четвъртък, 4 юли, дон Хуан ми нареди да прецеда сместа четири пъти. До последното изливане на водата беше станало почти тъмно. Седнахме на верандата. Той сложи двата съда пред себе си. Екстрактът от корена беше само една чаена лъжичка белезникава скорбяла. Той я сложи в чаша и добави вода. Разклати чашата с ръка, за да се разтвори субстанцията, и след това ми я подаде. Каза ми да изпия всичко. Изпих го бързо, след това сложих чашата на пода и тежко се отпуснах назад. Сърцето ми започна да блъска. Имах чувството, че не мога да дишам.

Дон Хуан ми нареди да сваля всичките си дрехи. Попитах го защо и той каза, че трябва да се натрия с тесто. Поколебах се. Не знаех дали да се съблека. Дон Хуан ме подкани да побързам. Каза, че няма време за мотаене. Свалих всичките си дрехи.

Той взе костената си пръчка и направи две хоризонтални линии по повърхността на тестото, разделяйки го по този начин на три равни части. След това направи вертикална линия, започвайки от средата на горната линия, перпендикулярна на двете, като раздели тестото на пет части. Посочи долната дясна зона и каза, че е за левия ми глезен. Зоната над нея беше за левия ми крак. Върхната и най-голяма част беше за гениталиите ми. Следващата отдолу, отляво, беше за десния ми крак, а зоната най-долу отляво — за десния ми глезен. Каза ми да сложа частта, предназначена за левия ми глезен, на ходилото на крака и да го натрия изцяло. След това ме упъти как да сложа тестото на вътрешната част на целия ляв крак, на гениталиите, надолу по вътрешността на десния ми крак и накрая върху ходилото му.

Последвах неговите указания. Тестото беше студено и имаше особено силен аромат. Когато свърших с мазането, се изправих. Миризмата на сместа нахлу в ноздрите ми. Тя ме задушаваше. Острият аромат наистина ме задавяше. Беше като някакъв вид газ. Опитах се да дишам през устата и да говоря на дон Хуан, но не можах.

Дон Хуан продължаваше да се вира в мен. Направих стъпка към него. Краката ми бяха като гума и дълги, извънредно дълги. Направих още една стъпка. Усетих коленните си стави еластични като прът за овчарски скок. Те трепереха, вибрираха и се свиваха еластично. Придвижих се напред. Движението на тялото ми беше бавно и несигурно. Повече приличаше на треперене — напред и нагоре. Погледнах надолу и видях дон Хуан да седи под мен, далеч под мен. Импулсът ме придвижи напред още една стъпка, която беше още по-еластична и дълга от предишната.

И тогава аз полетях. Спомням си, че веднъж се приземих, а след това се отблъснах с двата крака, отскочих назад и леко се понесох по гръб. Видях тъмното небе над мене и облаците, минаващи край мен. Изтласках тялото си така, че да мога да гледам надолу. Видях тъмните масиви на планините. Скоростта ми беше необикновена. Ръцете ми бяха неподвижни, прибрали пред гърдите. Главата ми беше ръководната част. Ако я задържах извита назад, правех вертикални

кръгове. Променях посоката, като обръщах глава настрани. Радвах се на такава свобода и подвижност, каквито никога преди не бях познал. Великолепната тишина ми донесе чувство за тъга, на копнеж може би. Сякаш бях намерил място, на което принадлежа — тъмнината на нощта. Опитах се да огледам наоколо, но всичко, което усещах, беше, че нощта е ведрa, но и владее толкова много сила.

Изведнъж разбрах, че е време да сляза; сякаш бях получил заповед, на която трябва да се подчиня. И започнах да се спускам като перо, със странични движения. От това движение се почувствах много зле. Беше бавно и на пристъпи, сякаш бях смъкван със скрипец. Повдигна ми се. Главата ми се пръскаше от най-мъчителна болка. Някаква тъмнина ме обгърна. Имах силното усещане, че съм провесен в нея.

Следващото нещо, което помня, е усещането, че се събуждам. Бях в леглото си в своята стая. Седнах. И образът на стаята ми се разсея. Станах. Бях гол. От движението при ставането отново ми се повдигна.

Разпознах някои от ориентирите. Бях на половин миля от къщата на дон Хуан, близо до мястото на неговите растения *Datura*. Изведнъж всичко дойде на мястото си и аз осъзнах, че трябва да измина целия обратен път до къщата му гол. Това, че бях без дрехи, беше огромно психологическо препятствие, но нищо не можех да направя, за да реша проблема. Помислих да си направя пола от клони, но мисълта ми се стори нелепа, а освен това скоро щеше да се развидели, тъй като утринният здрач вече се проясняваше. Забравих за неудобството и повдигането си и тръгнах към къщата. Бях обхванат от страха да не бъда разкрит. Оглеждах се за хора и кучета. Опитах се да тичам, но нараних краката си на малките остри камъчета. Вървах бавно. Вече беше много светло. Тогава видях някой да идва по пътя и бързо скочих зад храстите. Моето положение ми изглеждаше толкова нелепо. Само преди миг бях се наслаждавал на невероятното удоволствие от летенето. В следващата минута установих, че се крия, смутен от собствената си голота. Помислих си да изскоча отново на пътя и с всичка сила да изтичам покрай човека, който идва. Допусках, че той ще е напълно слисан и докато осъзнае, че съм гол, аз ще съм го оставил далеч след себе си. Помислих си всичко това, но не посмях да мръдна.

Човекът, който идваше по пътя, беше почти до мен и спря. Чух го да вика моето име. Беше дон Хуан и носеше дрехите ми. Като ги облякох, той ме погледна и се засмя. Смееше се така силно, че и аз събрах сили да се засмея.

Късно следобедна на същия ден — петък, 5 юли, дон Хуан ме помоли да разкажа подробностите от моето преживяване. Предадох целия епизод възможно най-точно.

— Втората част от дяволската трева се използва за летене — каза той, когато свърших. — Мехлемът само не е достатъчен. Моят благодетел казваше, че коренът е, който дава насока и мъдрост, и той е причината за летенето. Като научиш повече и го взимаш често, за да летиш, ще започнеш да виждаш всичко с голяма яснота. Можеш да се носиш из въздуха стотици мили, за да видиш какво става на което място пожелаеш, или да нанесеш фатален удар на враговете си надалече. Като станеш близък с дяволската трева, тя ще те научи как да правиш такива неща. Например тя вече те е научила как да сменяш посоката. По същия начин ще те научи на невъобразими неща.

— Какви например, дон Хуан?

— Това не мога да ти кажа. Всеки човек е различен. Моят благодетел никога не ми е казал какво е научил той. Казваше ми как да действам, но никога какво е видял. Това е нещо лично.

— Но аз ти казвам всичко, което виждам, дон Хуан.

— Сега го правиш. По-късно няма. Следващия път, когато вземеш дяволската трева, ще го направиш сам, край своите растения, защото там и ще се приземиш, край растенията си. Запомни това. Ето защо сега аз отидох да те търся при моите растения.

Той не каза нищо повече и аз заспах. Когато се събудих вечерта, почувствах се ободрен. По някаква причина излъчвах един вид физическо доволство. Бях щастлив, удовлетворен. Дон Хуан ме попита:

— Хареса ли ти нощта? Или тя беше страшна?

Казах му, че нощта беше наистина великолепа.

— А твоето главоболие? Беше ли много лошо? — попита той.

— Главоболието беше силно като всички останали усещания. Това беше най-лошата болка, която съм изпитвал някога — казах аз.

— Това ще те накара ли да се въздържаш от желанието отново да вкусиш силата на дяволската трева?

— Не знам. Сега не желая, но по-късно може би. Наистина не знам, дон Хуан.

Имаше един въпрос, който исках да му задам. Знаех, че том ще го избегне, затова чаках той да спомене предмета. Чаках цял ден. Накрая, преди да си тръгна тази вечер, го попитах:

— Аз наистина ли летях, дон Хуан?

— Нали ти ми каза така?

— Знам, дон Хуан, искам да кажа, моето тяло ли летя? Излетях ли като птица?

— Винаги ми задаваш въпроси, на които не мога да отговоря. Ти летя. Това е, за което се използва втората част от дяволската трева. Като вземеш още от нея, ти ще се научиш да летиш съвършено. Това не е проста работа. Човек лети с помощта на втората част от дяволската трева. Това е всичко, което мога да ти кажа. Това, което искаш да знаеш, няма значение. Птиците летят като птици и човекът, взел дяволска трева, лети така (*el enyerbado vuela así*).

— Така, като птиците? (*Así como los pajaros?*)

— Не, той лети като човек, който е взел тревата (*No, así como los enyerbados*).

— Тогава аз в действителност не съм летял, дон Хуан. Летял съм в своето въображение, само в съзнанието си. Къде беше моето тяло?

— В храстите — отговори той язвително, но незабавно избухна в смях. — Проблемът при теб е, че разбираш нещата само по един начин. Ти не смяташ, че човек лети, а пък един брухо може да измине хиляди мили за една секунда, за да види какво става. Той може да нанесе удар на своите врагове на далечни разстояния. Така че лети ли той, или не?

— Виж, дон Хуан, ти и аз сме различно ориентирани. Да си представим, заради самия спор, че един от моите състуденти е бил тук с мен, когато взех дяволската трева. Би ли могъл да ме види как летя?

— Ето те пак с твоите въпроси — какво би станало, ако... Безполезно е да се говори по този начин. Ако твоят приятел, или който и да е друг, вземе втората част от тревата, това, което ще може да прави, е да лети. Ако той просто те беше гледал, можеше да те види да летиш, можеше и да не те види. Това зависи от човека.

— Но това, което искам да кажа, дон Хуан, е, че ако ти и аз гледаме птица и видим, че лети, ние установяваме, че тя лети. Но ако

двама от моите приятели ме бяха видели да летя снощи, щяха ли да установят те, че летя?

— Е, може би щяха. Ти установяваш, че птиците летят, защото си ги виждал да летят. Летенето е нещо обичайно за птиците. Но ти няма да установиш други неща, които птиците правят, защото никога не си виждал птици да ги правят. Ако твоите приятели знаят за хора, които летят с дяволската трева, тогава щяха да установят.

— Да го кажем по друг начин, дон Хуан. Това, което исках да кажа, е, че ако бях се завързал за една скала с тежка верига, щях да летя по същия начин, защото тялото ми няма нищо общо с моето летене.

Дон Хуан ме погледна невярвайки:

— Ако се завържеш за скала — каза той, — страхувам се, че ще трябва да летиш, носейки скалата заедно с тежката верига.

Събирането на съставките и приготвянето им като смес за пушене заключава едногодишен цикъл. Първата година дон Хуан ме научи на процедурата. През декември 1962, втората година, когато цикълът беше подновен, дон Хуан само ме напътстваше — аз сам събрах съставките, приготвих ги и ги прибрах до следващата година.

През декември 1963 за трети път започна нов цикъл. След това дон Хуан ми показва как да комбинирам изсушените съставки, които бях събрал и приготвил предишната година. Той сложи сместа за пушене в малка кожена торбичка и ние отново се отправихме да събираме отделните компоненти за следващата година. През годината, която измина между двете събирания, дон Хуан рядко споменаваше „малкия дим“. Все пак винаги, когато отивах да го видя той ми даваше да поддържа неговата лула и процедурата на „сближаване“ с лулата се развиваше по начина, който той беше описал. Той слагаше лулата в ръцете ми много бавно. Изискваше абсолютно и внимателно концентриране върху това действие и ми даваше много подробни указания. Той казваше, че всяко неумело бърникане на лулата незабавно би довело до неговата смърт.

Веднага след като бяхме приключили третото събиране и подготвителния цикъл, дон Хуан започна да говори за дима като съюзник — за първи път след повече от година.

ПОНЕДЕЛНИК, 23 ДЕКЕМВРИ 1963

Връщяхме се с колата у тях след събиране на някои жълти цветя за сместа. Те бяха една от необходимите съставки. Отбелязах, че тази година не следваме същия ред при събирането на съставките, както миналата. Той каза, че димът не е капризен или дребнав като дяволската трева. За дима редът на събиране не е важен. Всичко, което се изисква, е човекът, който използва сместа, да е точен и прецизен.

Попитах дон Хуан какво ще правим със сместа, която той беше приготвил и ми беше дал да пазя. Той отговори, че тя е моя, и добави, че трябва да я използвам възможно най-скоро. Попитах колко от нея е необходимо всеки път. Малката торбичка, която ми беше дал, съдържаше приблизителни три пъти количеството, което побира малка кесия за тютюн. Той ми каза, че ще трябва да използвам цялото количество в моята торбичка за една година, а от колко се нуждая всеки път, когато пуша, е личен въпрос.

Исках да знам какво би станало, ако никога не свърша торбичката. Дон Хуан каза, че нищо няма да стане. Димът не изисква нищо. Той самият вече нямал нужда да пуши, но въпреки това правел смес всяка година. След това се поправи и каза, че *рядко* трябвало да пуши. Попитах го какво прави с неизползваната смес, но той не отговори. Каза само, че сместа вече не е добра, ако не се използва до една година.

По този въпрос навлязохме в дълъг спор. Не формулирах въпросите си точно и неговите отговори изглеждаха неясни. Исках да знам дали сместа би загубила своите халюциногенни свойства или сила след една година, правейки по този начин едногодишния цикъл необходим; но той подчерта, че сместа никога не губи своята сила. Той каза, че единственото нещо, което става, е, че човек вече няма нужда от нея, защото е направил нов запас. Той трябва да се отърве от останалата смес по специфичен начин, който дон Хуан не искаше да ми разкрие засега.

ВТОРНИК, 24 ДЕКЕМВРИ 1963

— Ти каза, дон Хуан, че не трябва да пушиш повече.

— Да. Тъй като димът е мой съюзник, аз вече нямам нужда да пуша. Аз мога да го повикам винаги и навсякъде.

— Искаш да кажеш, че той идва при теб, дори ако не пушиш?

— Искам да кажа, че аз свободно отивам при него.

— Ще мога ли и аз да правя това?

— Ако успееш да го направиш свой съюзник, ще можеш.

ВТОРНИК, 31 ДЕКЕМВРИ 1963

В четвъртък на 26 декември имах първото си преживяване със съюзника на дон Хуан — дима. Цял ден карах дон Хуан с колата наоколо, върших дребни неща за него. Върнахме се в къщата му късно следобед. Подхвърлих, че цял ден не сме яли нищо, но той остана напълно безразличен. Вместо това ми заговори, че за мен е наложително да стана близък с дима. Каза, че сам трябва да го изпитам, за да разбере колко важен е той като съюзник.

Без да ми даде възможност да кажа нещо, дон Хуан ми заяви, че веднага ще запали своята лула за мен. Опитах се да го разубедя, твърдейки, че не вярвам да съм готов. Казах му, че смятам, че не съм боравил достатъчно дълго с лулата. Но той каза, че не ми е останало много време да уча и че трябва да използвам лулата много скоро. Той извади лулата от торбичката и я погали. Аз седнах на пода до него и неистово се опитвах да се разболея и да припадна — да направя каквото и да е, за да отложам тази неизбежна стъпка.

Стаята беше почти тъмна. Дон Хуан беше запалил газената лампа и я беше оставил в ъгъла. Обикновено лампата поддържаше в стаята отпускащ полумрак с винаги успокояващата си жълтеникава светлина. Този път обаче светлината изглеждаше бледа и необичайно червена — беше обезкуражаваща. Той развърза малката си торбичка със сместа, без да маха от нея връвта, навървена около горния ѝ край. Приблужи лулата до себе си, сложи я в ризата си и изсипа малко смес в огнището ѝ. Накара ме да наблюдавам процедурата, като отбеляза, че ако се разсипе малко смес, тя ще падне вътре в ризата му.

Дон Хуан напълни лулата до три четвърти, след това завърза торбичката с една ръка, а с другата държеше лулата. Той вдигна една малка глинена чинийка, подаде ми я и ми каза да взема няколко малки въглени от огнището навън. Отидох зад къщата и загребах купчина въглени от кирпичената печка. Бързо се върнах в стаята му. Усещах дълбоко безпокойство. Беше като предчувствие.

Седнах до дон Хуан и му подадох чинийката. Той я погледна и спокойно каза, че въглените са твърде големи. Той искал по-малки,

които биха се побрали в огнището на лулата. Върнах се при печката и взех няколко. Той пое чинийката с новите въглени и я сложи пред себе си. Седеше с кръстосани крака, подвити под него. Хвърли ми един поглед с крайчеца на окото си и се наведе напред, докато брадата му едва не докосна въглените. Държеше лулата с лявата си ръка и с изключително пъргаво движение на дясната, вдигна един жив въглен и го сложи в огнището на лулата. След това седна с изправен гръб и държейки лулата с две ръце, я сложи в устата си и дръпна три пъти. Той протегна ръце към мен и ми каза с твърд шепот да взема лулата с две ръце и да пуша.

Мисълта да откажа лулата и да избягам завладя съзнанието ми за момент, но дон Хуан отново настоя — все още с шепот — да взема лулата и да пуша. Погледнах го. Очите му бяха приковани в мен, погледът му беше приветлив, загрижен. Беше ясно, че съм направил избора преди много време. Нямаше алтернатива, освен да правя това, което той казва.

Взех лупата и едва не я изпуснах. Беше гореща! Сложих я в устата си крайно внимателно, защото смятах, че горещината й ще бъде непоносима за устните ми. Но изобщо не усетих никаква горещина.

Дон Хуан ми каза да вдишвам. Пушекът навлезе в устата ми и сякаш се завъртя там. Беше тежък! Имах чувството, че устата ми е пълна с тесто. Хрумна ми това сравнение, макар че устата ми никога не е била пълна с тесто. Димът имаше вкус на ментол и вътрешността на устата ми изведнъж стана студена. Беше усещане за освежаване.

— Пак! Пак! — чух да шепне дон Хуан.

Усетих как димът прониква свободно в тялото ми, почти без мой контрол. Нямах нужда от повече увещания от страна на дон Хуан. Механично продължих да вдишвам.

Изведнъж дон Хуан се наведе към мен и взе лулата от ръцете ми. Той внимателно изгърси пепелта в чинийката с въглените, след това наплюнчи пръста си и го завъртя в огнището на лулата, за да изчисти стените му. Неколкократно духна през тръбицата. Видях го да прибира лулата в кальфа й. Неговите действия задържаха вниманието ми.

Когато приключи с чистенето и прибирането на лулата, той се втренчи в мен и аз за първи път осъзнах, че цялото ми тяло е вкочанено, ментолизирано. Лицето ми натежа и челюстите ме боляха. Не можех да държа устата си затворена, но нямаше изтичане на

слюнка. Устата ми изгаряше суха, но въпреки това не бях жаден. Започнах да усещам необикновена горещина по цялата си глава. Студена горещина! Дъхът ми сякаш прорязваше ноздрите и горната ми устна всеки път, когато издишах. Но той не изгаряше, а причиняваше болка като парче лед.

Дон Хуан седна до мен от дясната ми страна и без да мърда, задържа калъфката над пода, като че ли я удържаше със сила. Дланите ми натезаха. Ръцете ми увиснаха, смъквайки раменете ми. Носът ми течеше. Избърсах го с опакото на ръката и горната ми устна изчезна! Избърсах лицето си и останалата част изчезна! Аз се топях! Имах чувство, като че цялата ми плът се топи. Скочих на крака и се опитах да сграбча нещо — каквото и да било, с което да се подкрепя. Испитах ужас, както никога досега. Хванах се за един прът, който дон Хуан държеше забит в средата на пода в стаята си. Заставах там за момент, след това се обърнах да го погледна. Той още седеше неподвижен и държеше лулата си, втренчен в мен.

Дъхът ми беше болезнено горещ (или студен?). Той ме задавяше. Наведох глава напред, за да я подпра на пръта, но явно не го улучих и главата ми продължи да се движи надолу, отвъд точката, в която беше прътът. Спрях, когато бях почти на пода. Изтеглих се нагоре. Прътът беше тук, пред очите ми! Отново опитах да отпусна глава на него. Опитах да се контролирам и да бъда в съзнание, и задържах очите си отворени, докато се навеждах напред, за да докосна пръта с челото си. Той беше на няколко инча от очите ми, но когато сложих главата си на него, испитах най-налудничавото усещане, че минавам през него.

В отчаяно търсене на разумно обяснение заключих, че очите ми изопачават перспективата и че прътът трябва да е на десет фута, макар да го бях видял право пред очите си. Тогава измислих логичен, рационален начин да проверя разположението на пръта. Започнах да се движа странично около него, стъпка по стъпка. Аргументът ми беше, че обикаляйки пръта по този начин, не бих могъл да направя кръг, по-голям от пет фута в диаметър. Ако прътът наистина е на десет фута от мен или отвъд моя обсег, ще дойде момент, когато ще съм с гръб към него. Вярвах, че в този момент прътът ще изчезне, защото в действителност ще бъде зад мен.

Тогава продължих да заобикалям пръта, но той оставаше пред очите ми, докато вървах около него. В пристъп на фрустрация го

сграбчих с две ръце, но ръцете ми минаха през него. Аз сграбчвах въздуха. Внимателно изчислих разстоянието между пръта и мен. Прецених, че трябва да е три фута, т.е. моите очи го приемаха като три фута. За момент си поиграх с възприемането на перспективата, движейки главата си от една страна на друга, като фокусирах всяко око последователно върху пръта, а след това върху задния план. Според моя начин на преценка на перспективата прътът безспорно беше пред мен, навярно на три фута. Протягайки напред ръце, за да предпазя главата си, щурмувах с всички сили. Усещането беше същото — минах през пръта. Този път изминах цялото разстояние до пода. Отново се изправих. И заставането прав беше може би най-необичайното от всички действия, които извърших тази нощ. Аз се помислих изправен! За да стана, аз не използвах мускулите си и скелетната система по начина, по който бях свикнал да го правя, защото вече нямах контрол над тях. Разбрах го в мига, в който докоснах земята. Но любопитството ми относно пръта беше толкова силно, че се „помислих изправен“ чрез някакво рефлекторно действие. И преди напълно да осъзная, че не мога да мръдна, бях станал.

Извиках на дон Хуан за помощ. В един момент изкрещях неистово, колкото ми глас държи, но дон Хуан не се помръдна. Той продължаваше да ме гледа от страни, сякаш не искаше да обърне главата си, за да застане напълно с лице към мен. Направих стъпка към него, но вместо да се придвижва напред, се олюлях назад и паднах на стената. Знаех, че съм се блъснал в нея с гърба си, но не усетих твърдостта ѝ. Бях напълно провиснал в мека, еластична субстанция — това беше стената. Ръцете ми бяха протегнати настрани и тялото ми сякаш бавно потъваше в нея. Можех да гледам само напред към стаята. Дон Хуан още ме гледаше, но не се помръдна да ми помогне. Направих върхово усилие да оттласна тялото си от стената, но то само потъваше по-дълбоко и по-дълбоко. В неописуем ужас усетих, че еластичната стена се затваря върху лицето ми. Опитах се да затворя очи, но те бяха като заковани.

Не помня какво още се случи. Изведнъж дон Хуан беше пред мен, на близко разстояние. Бяхме в другата стая. Видях неговата маса и кирпичената печка с горящия огън и разпознах с крайчеца на околото си оградата около къщата. Можех да видя всичко много ясно. Дон Хуан беше донесъл газения фенер и го беше закачил за гредата в средата на

стоята. Опитах се да погледна в другата посока, но очите ми бяха фиксирани да виждат само право напред. Не можех да разгранича или да усетя никоя част от тялото си. Дишането ми беше неуловимо. Мислите ми обаче бяха извънредно бистри. Ясно осъзнавах какво става около мен. Дон Хуан тръгна към мен и в този момент яснотата в съзнанието ми изчезна. Сякаш нещо в мен спря. Нямаше повече мисли. Видях дон Хуан да идва. Мразех го. Исках да го разкъсам на парчета. Навярно тогава щях да го убия, но не можех да мръдна. Първоначално смътно усетих налягане в главата си, но то също изчезна. Беше останало само едно нещо — непреодолим гняв към дон Хуан. Виждах го само на няколко инча от мен. Исках да го издера. Усетих, че стена. Нещо в мен започна да се свива. Чух, че дон Хуан ми говори. Гласът му беше тих и успокояващ и, стори ми се, безкрайно приятен. Той се приближи още и започна да нарежда испанска приспивна песен:

„Света Ана, защо бебето плаче? За ябълката, която е загубило. Ще ви дам една. Давам две. Една за момичето и една за теб.“ (*Senora Santa Ana, porque llora el ni'no? Por una manzana que se le ha perdido. Jo ke dare una. Je le dare dos. Una para el nino y otra para vos.*). Пропи ме топлина. Беше топлина на сърцето и чувствата. Думите на дон Хуан бяха далечно ехо. Те възвърнаха забравени спомени от детството.

Яростта, която бях изпитал преди, изчезна. Негодуванието се смени с копнеж — една радостна привързаност към дон Хуан. Той каза, че трябва да се мъча да не заспя, че вече нямам тяло и съм свободен да се превърна в каквото поиска. Той отстъпи. Очите ми бяха на нормално ниво, сякаш стоях пред него. Той протегна двете си ръце към мен и ми каза да вляза в него.

Аз ли се придвижих напред или той дойде по-близо до мен, но ръцете му бяха почти на лицето ми — на очите ми, макар че не ги усещах.

— Влез в гърдите ми — чух го да казва.

Усетих, че го поглъщам. Беше същото усещане като за еластичността на стената.

След това можех да чувам единствено неговия глас, който ми нареждаше да гледам и добре да виждам. Вече не можех да го различа. Както изглежда, очите ми бяха отворени, тъй като виждах проблясъци от светлина върху червено поле, сякаш гледах „светлина“ през затворени клепащи. След това мислите ми отново бяха включени. Те се

върнаха като бърза вълна от образи — лица, сцени. Сцени без никаква връзка изникваха и изчезваха. Беше като бърз сън, в който образите се застъпват и променят. После мислите започнаха да намаляват като брой и интензивност и скоро отново си отидоха. Имаше само съзнание за привързаност, за това, че съм щастлив. Не можех да различа никакви форми или светлина. Изведнъж бях изтеглен нагоре. Отчетливо усетих, че съм повдигнат. И бях свободен, движещ се с огромна лекота и скорост във вода или въздух. Плувах като змиорка. Извивах се и се усуквах, реех се нагоре и надолу, както си поискам. Усетих студен вятър да духа край мен. Започнах да летя като перо напред и назад, и надолу, все надолу.

СЪБОТА, 28 ДЕКЕМВРИ 1963

Събудих се вчера късно следобед. Дон Хуан ми каза, че съм спал спокойно почти два дни. Имах ужасно главоболие. Пийнах малко вода и ми се повдигна. Чувствах се изморен, извънредно изморен и след ядене отново заспах.

Днес отново се почувствах напълно отпочинал. Дон Хуан и аз разговаряхме за моето преживяване с малкия дим. Мислейки, че иска да му разкажа цялата история така, както винаги го правех, аз започнах да описвам своите впечатления, но той ме спря и каза, че не е необходимо. Каза ми, че аз действително не съм правил нищо и съм заспал веднага, така че няма за какво да се говори.

— А начинът, по който се чувствах? Нима той изобщо не е важен? — настоях аз.

— Не, не и с дима. По-късно, когато се научиш как да пътуваш, ще говорим; когато се научиш как да влизаш в нещата.

— Наистина ли човек „влиза“ в нещата?

— Не помниш ли? Ти влезе в и мина през стената.

— Аз мисля, че всъщност излязох *извън* ума си.

— Не, не си.

— Ти по същия начин като мен ли се държа, когато пуши за първи път, дон Хуан?

— Не, не беше същият. Ние имаме различни характери.

— Как се държа ти?

Дон Хуан не отговори. Перифразирах въпроса си и отново го зададох. Но той каза, че не помни своите преживявания и че моят въпрос е като да питам един рибар как се е чувствал първия път, когато е ловил риба. Каза, че димът е уникален като съюзник, а аз му припомних, че и за Мескалито беше казал, че е уникален. Той заяви, че всеки от тях е уникален, но се различават по качествата си.

— Мескалито е закрилник, защото ти говори и може да направлява действията ти — каза той. — Мескалито те учи на правилен начин на живот. И ти можеш да го видиш, защото той е извън тебе. Димът, от своя страна, е съюзник. Той те трансформира и ти дава

сила, без някога да показва присъствието си. Ти не можеш да му говориш. Но знаеш, че съществува, защото той отнема тялото ти и те прави лек като въздух. Въпреки това ти никога не го виждаш. Той обаче е тук и ти дава сила да постигнеш невъобразими неща, например като това, когато ставаш безтелесен.

— Аз наистина почувствах, че се освободих от тялото си, дон Хуан?

— Така беше.

— Искаш да кажеш, че аз наистина не съм имал тяло?

— Какво мислиш ти самият?

— Е, не знам. Мога да кажа само как се чувствах.

— Всичко това, което си чувствал, е тук — в действителността.

— Но ти как ме виждаше, дон Хуан? Как ти изглеждах?

— Няма никакво значение как те виждах. То е, както когато сграбчи пръта. Ти усети, че не е там, а го заобиколи, за да се увериш, че е там. Но когато се хвърли към него, отново усети, че не е там.

— Но ти ме виждаше както съм сега, нали?

— Не! Ти не беше, както си сега!

— Добре! Приемам това. Но аз имах свое тяло, нали, макар че не можех да го усетя?

— Не! По дяволите! Ти нямаше тялото, което имаш днес.

— Тогава какво стана с тялото ми?

— Мислех, че си разбрал. Малкият дим взе твоето тяло.

— Но къде отидох аз?

— Как, по дяволите, мислиш, че мога да знам това?

Беше безполезно да упорствам в опита си да намеря „рационално“ обяснение. Казах му, че не искам да споря или да задавам глупави въпроси, но ако приема идеята, че е възможно да загубя тялото си, ще загубя цялата си рационалност.

Той каза, че както обикновено преувеличавам и че нито съм загубил, нито ще загубя нещо, заради малкия дим.

ВТОРНИК, 28 ЯНУАРИ 1964

Попитах дон Хуан какво мисли за идеята димът да бъде даден на някой, който желае преживяването. Той възмутено отговори, че да се даде димът на някой, би било все едно да го убиеш, тъй като няма да има кой да го насочва. Помолих дон Хуан да обясни какво има предвид. Той каза, че съм *тук* жив, разговарящ с него, защото той ме е върнал обратно. Той е възвърнал моето тяло. Без него никога нямало да се събудя.

— Как възвърна моето тяло, дон Хуан?

— По-късно ще научиш това, но ще трябва да се научиш да го правиш сам. Това е причината да искам да научиш колкото можеш повече, докато все още съм тук. Ти загуби ценно време в задаването на глупави въпроси за незначителни неща. Но може би не ти е съдено да научиш всичко за малкия дим.

— Добре, какво да направя тогава?

— Остави дима да те учи толкова, колкото можеш да научиш.

— И димът ли учи?

— Разбира се, че учи.

— Той като Мескалитото ли учи?

— Не, той не е учител като Мескалитото. Той не показва същите неща.

— Но на какво учи димът тогава?

— Той ти показва как да боравиш с неговата сила и как да научиш, че трябва да я взимаш колкото пъти можеш.

— Твоят съюзник е много страшен, дон Хуан. Той не приличаше на нищо, което съм преживял досега. Помислих, че съм загубил ума си.

По никаква причина това беше най-горчивата представа, която ми дойде в ума. Разглеждах цялата случка от специфичната позиция на човек, имал други халюциногенни преживявания, от които може да извлече сравнение, и единственото, което ми идеше наум отново и отново, беше, че с дима човек губи ума си.

Дон Хуан отхвърли сравнението ми и каза, че това, което съм усетил, е било невъобразима сила. А за да борави с тази сила, човек трябва да живее силен живот. Идеята за силен живот не само спада към подготвителния период, но също така остава в нагласата на човека след преживяването. Той каза, че димът е толкова силен, че човек трябва да излиза насреща му само със сила, иначе животът му ще бъде, разбит на парчета.

Попитах го дали димът има еднакво въздействие върху всички. Той каза, че димът извършва трансформация, но не при всеки.

— Тогава каква е специалната причина димът да извърши трансформация в мен? — попитах.

— Това, мисля аз, е много глупав въпрос. Ти покорно следваше всяка задължителна стъпка. Не е мистериозно, че димът те трансформира.

Помолих го отново да ми разкаже за моя вид. Исках да знам как съм изглеждал, тъй като представата за пребиваване извън тялото, която той насади в съзнанието ми, беше разбираемо непоносима.

Той каза, че в интерес на истината се е страхувал да ме гледа. Той се чувствал така, както трябва да се е чувствал неговият благодетел, когато е видял дон Хуан да пуши за първи път.

— Защо се страхуваше? Бях ли много страшен?

— Никога досега не бях виждал някой да пуши.

— Не си ли виждал твоя благодетел да пуши?

— Не.

— Никога не си виждал себе си?

— Как бих могъл?

— Би могъл да пушиш пред огледало.

Том не отговори, а се втренчи в мен и поклати глава. Отново го попитах дали е възможно да се гледа в огледало. Той каза, че е възможно, макар че би било лошо, защото човек сигурно ще умре от страх, ако не от нещо друго. Казах:

— Тогава човек сигурно изглежда страшен.

— Цял живот съм се чудил за същото — каза той. — Въпреки това, не съм питал, нито гледал в огледалото. Дори не съм помислял за това.

— Как мога тогава да разбера?

— Ще трябва да чакаш, тъй както аз, докато дадеш дима на някой друг, ако разбира се някога го овладееш. Тогава ще видиш как изглежда човек. Това е правилото.

— Какво би станало, ако пуша пред камера и се снимам?

— Не знам. Може димът да се обърне срещу теб. Но ти, предполагам, го намиращ толкова безвреден, че смяташ, че можеш да си играеш с него.

Казах му, че нямам предвид да играя, но че той ми е казвал по-рано, че димът не изисква стъпки и съм помислил, че няма да има вреда да искам да знам как изглежда човек. Той ме поправи, като рече, че е искал да каже, че не е необходимо да се следва специфичен ред, както е с дяволската трева. Той каза, че всичко, което е необходимо при дима, е правилна нагласа. От тази гледна точка човек трябва да бъде точен в следването на правилото. Той ми даде пример, като обясни, че няма значение коя съставка на сместа е набрана първо, стига количеството да е точно.

Попитах дали ще има нещо лошо в това да разкажа на други за моето преживяване. Той отговори, че единствените тайни, които никога не трябва да бъдат разкривани, са как се прави сместа, как да се движиш и как да се върнеш. Останалите неща не са важни.

8

Моята последна среща с Мескалито беше цикъл от четири сеанса, които се проведоха в рамките на четири последователни дни. Дон Хуан нарече този дълъг сеанс *mitote*. Това беше пейотена церемония за *peyoteros* и чираци. Имаше двама по-стари мъже, около годините на дон Хуан, единият от които беше водачът, и петима по-млади, в това число и аз.

Церемонията се проведе в щата Чиуауа, Мексико, близо до границата с Тексас. Тя се състоеше в пеене и поглъщане на пейот през нощта.

През деня обслужващи жени, които стояха извън границите на мястото на церемонията, снабдяваха всеки мъж с вода и всеки ден се консумираше символично само ритуална храна.

СЪБОТА, 12 СЕПТЕМВРИ 1964

През първата нощ от церемонията, 3 септември, четвъртък, взех осем пейотени пъпки. Те нямаха ефект върху мен или ако имаха, той беше много слаб. През по-голямата част от нощта държах очите си затворени. По този начин се чувствах много по-добре. Не заспах, нито пък бях изморен. В самия край на сеанса пеенето стана необикновено. За много кратък миг се почувствах извисен и ми се искаше да заплача, но със завършека на песента това чувство изчезна.

Всички станаме и излязохме навън. Жените ни дадоха вода. Някои от мъжете направиха гаргара, другите пиха. Мъжете изобщо не говореха, но жените бърбеха и се кикотиха през целия ден. Ритуалната храна беше сервирана по пладне. Беше варено зърно.

По залез в петък, 4 септември, започна вторият сеанс. Водачът изпя своята пейотена песен и отново започна цикълът на песни и приемане на пейотени пъпки. Той завърши сутринта, като всеки изпя своята собствена песен в унисон с другите.

Когато излязох, не видях толкова много жени както предишния ден. Някой ми даде вода, но обкръжението вече не ме занимаваше. Бях приел отново осем пъпки, но ефектът беше различен.

Трябва да беше към края на сеанса, когато пеенето значително се засили с едновременното запяване на всички. Долових, че някой извън къщата иска да влезе. Не знаех дали пеенето се извършва, за да „му“ се попречи да се втурне вътре, или за да го примами да влезе вътре.

Бях единственият, който нямаше песен. Те всички като че ли ме гледаха въпросително, особено младите мъже. Смутих се и затворих очи.

Тогава разбрах, че много по-добре мога да възприема какво става, ако държа очите си затворени. Тази мисъл задържа цялото ми внимание. Затворих очи и видях мъжете пред мен. Отворих ги, а образът беше непроменен. За мен обстановката беше абсолютно същата, независимо дали очите ми са отворени или затворени.

Изведнъж всичко изчезна, или се разпадна, и на негово място изплува подобната на човек фигура на Мескалито, която бях видял

преди две години. Той седеше на известно разстояние с профил към мен. Загледах го втренчено, но той не ме погледна, нито веднъж не се обърна.

Сметнах, че правя нещо нередно, нещо, което го отблъсква. Станах и тръгнах към него, за да го попитам какво е то. Но самият акт на движението разсея образа. Той започна да избледнява, а фигурите на мъжете, с които бях, се насложиха върху него. Отново чух силното неистово пеене.

Отидох в близките храсти и повървах известно време. Всичко изпъкваше много ясно. Забелязах, че виждам в тъмното, но този път това ми направи съвсем слабо впечатление. Важният въпрос беше защо Мескалито ме отбягва.

Върнах се при групата и, тъкмо да влиза в къщата, чух силен тътен и усетих трус. Земята се залюля. Беше същият звук, който бях чул в долината с пейот преди две години. Изтичах отново към храстите. Бях сигурен, че Мескалитото е там и ще го намеря. Но той не беше там. Чаках до сутринта и се присъединих към другите малко преди края на сеанса.

Обичайната процедура беше повторена на третия ден. Не бях изморен, но следобеда спях. Вечерта в събота, 5 септември, старецът изпя своята пейотена песен, за да поднови цикъла. През този сеанс аз съдвках само една пъпка и не слушах нито една от песните, нито пък обръщах внимание на това, което става. От самото начало цялото ми същество беше уникално концентрирано върху една точка. Знаех, че липсва нещо ужасно важно за моето добро състояние.

Докато мъжете пееха, аз помолих Мескалитото на висок глас да ме научи на песен. Молбата ми се смеси със силното пеене на мъжете. Незабавно чух в ушите си песен. Обърнах се с гръб към групата и заслушах. Слушах думите и мелодията отново и отново, и ги повтарях, докато научих цялата песен. Беше дълга песен на испански. След това няколко пъти я изпах на групата. И скоро след това в ушите ми дойде нова песен. До сутринта бях изпял двете песни безброй пъти. Почувствах се обновен, укрепнал.

Но след като ни дадоха вода, дон Хуан ми подаде една торба и всички отидохме на хълмовете. Беше дълго, изморително ходене по едно ниско плато. Там видях няколко растения пейот. По някаква причина не исках да ги гледам. След като прекосихме платото, групата

се раздели. Дон Хуан и аз тръгнахме обратно, събирайки пейотени пъпки, точно както първия път, когато му помагах.

Върнахме се късно следобед в неделя, 6 септември. Вечерта водачът отново откри цикъла. Никой не каза дума, но аз отлично знаех, че това е последното събиране. Този път старецът изпя нова песен. Кесия със свежи пейотени пъпки минаваше от човек на човек. Това беше първият път, когато вкусвах свежа пъпка. Тя беше мека, но трудно се дъвчеше. Наподобяваше жилав зелен плод и беше постипчива и по-горчива от сушените пъпки. Лично аз намерих свежия пейот безкрайно ободряващ.

Сдъвках четиринасет пъпки. Преброих ги внимателно. Не довърших последната, защото чух познатия тътен, който отбелязваше присъствието на Мескалито.

Всички пееха неистово и аз разбрах, че дон Хуан и всички останали действително са чули шума. Отхвърлих мисълта, че реакцията им е отговор на знак, даден от някой от тях, само за да ме заблудят.

В този момент усетих като че ли една огромна вълна от мъдрост ме поглъща. Предположението, което ме беше спохождало три години, сега се превърна в сигурност. Отнело ми беше три години да разбера, или по-скоро да открия, че каквото и да се съдържа в кактусите *Lophophora williamsii*, няма нищо общо с мен. То съществуваше само там навън, на свобода. Сега узнах това.

Пях пламенно, докато вече не можех да произнасям думите. Имах чувството, че сякаш моите песни са вътре в тялото ми, разтърсващи ме неконтролируемо. Трябваше да изляза и да намеря Мескалито, иначе щях да се пръсна. Тръгнах към полето с пейот. Продължих да пея песните си. Знаех, че те са лични мои — едно неоспоримо доказателство за моята целенасоченост. Усещах всяка една от стъпките си. Те отекваха по земята. Тяхното ехо пораждаше неописуема еуфория, че съм човек.

Всяко растение пейот на полето блестеше с румена искряща светлина. Едно растение имаше много ярка светлина. Седнах пред него и му изпах песните си. Както пеех, Мескалито излезе от растението — същата подобна на човек фигура, която бях видял преди. С голяма дързост за човек с моя темперамент, аз му пях. Изведнъж чух звук на

флейти или на вятър — една позната музикална вибрация. Той като че каза, както преди две години: „Какво искаш?“

Заговорих много високо. Казах, че знам, че в живота и постъпките ми има нещо грешно, но не мога да открия какво е то. Помолих го да ми каже какво не е наред с мен, а също да ми каже и името си, за да мога да го викам, когато имам нужда от него. Той ме погледна, издължи устата си като тромпет, докато стигна до ухото ми, и ми каза своето име.

Изведнъж видях собствения си баща да стои в средата на пейотеното поле, но полето беше изчезнало и на сцената беше старият ми дом, домът на моето детство. Баща ми и аз бяхме застанали до едно смокиново дърво. Прегърнах баща си и бързо започнах да му казвам неща, които никога преди не съм могъл да кажа. Всяка една от мислите ми беше стегната и по същество. Сякаш наистина нямахме време и аз трябваше да кажа всичко наведнъж. Казах потресаващи неща за моите чувства към него, неща, които никога не бих могъл да произнеса при обичайни обстоятелства.

Баща ми не говореше. Той просто слушаше, а след това беше отдръпнат или сякаш всмукан назад. Отново бях сам. Разплаках се с разкаяние и тъга.

Вървах през полето с пейот, викайки името, което ме бе научил Мескалито. Нещо изплува от една странна, сякаш звездна светлина върху едно пейотено растение. Беше дълъг блестящ обект — нещо като стълб светлина, но с височината на човек. За момент той озари цялото поле със силна жълтеникава или кехлибарена светлина. След това тя запали цялото небе отгоре, рисувайки изумителна, великолепна гледка. Помислих, че ще ослепея, ако продължа да гледам. Бързо закрих очи с ръцете си.

Имах ясното съзнание, че Мескалито ми каза да изям още една пъпка пейот. Помислих си: „Не мога да направя това, защото нямам нож, с който да я отрежа.“ По същия странен начин той ми каза: „Изяж една от земята.“

Легнах по корем и сдъвках върха на едно растение. То ме възпламени. Изпълни всяко кътче на тялото ми с топлина и усещане за проникновеност. Всичко оживя и доби сложни и изящни детайли, но и естественост. Аз бях навсякъде. Можех да виждам горе, долу и наоколо, в едно и също време.

Това особено състояние продължи достатъчно дълго, за да го осъзная. След това се смени с тягостен ужас, който не ме връхлетя внезапно, но все пак бързо. Отначало моят удивителен свят на тишина беше разтърсен от остри шумове, но аз не се разтревожих. След това звуците станаха по-силни и непрекъснати, като че ли ме бомбардираха отвсякъде. И постепенно загубих усещането за плаване в един свят неутрален, безпристрастен и красив. Шумовете станаха сякаш гигантски стъпки. Нещо огромно дишаше и се движеше около мен. Реших, че ме преследва.

Изтичах и се скрих зад един камък и оттам се опитах да определя какво ме следва. В един момент изпълзах от скривалището и моят незнаен преследвач връхлетя върху мен. Беше като морски водорасли. То се просна върху мен. Помислих, че тежестта му ще ме смачка, но се озовах вътре в тръба или кухня. Ясно видях, че водораслите не бяха покрили цялата водна повърхност около мен. Беше останало късче свободна площ под камъка. Започнах да пълзя под него. Видях, че от водораслите капят огромни капки течност. Аз „узнах“, че те отделят разтваряща киселина, за да ме разложат. Една капка падна на ръката ми. Опитах да изтрия киселината с малко пръст, към която добавих слюнка, като продължавах да копая. В един момент бях почти пареообразен. Бях изтласкан към някаква светлина. Помислих, че водораслите са ме разложили. Смътно долових светлина, която стана по-ярка. Тя си пробиваше път изпод земята, докато накрая изригна в нещо, в което познах слънцето, излизащо иззад планините.

Бавно започнах да възстановявам нормалните си сетивни процеси. Легнах по корем, с брада върху сгънатата си ръка. Пейотеното поле пред мен отново започна да се възпламенява и преди да мога да отместя очи, дългата светлина отново изплува. Тя закръжи над мен. Седнах. Светлината докосна цялото ми тяло със спокойна сила и след това изчезна от погледа ми.

Тичах по целия път до мястото, където бяха другите мъже. Всички се върнахме в града. Дон Хуан и аз останахме още един ден у дон Роберто, водачът на церемонията. През цялото време там спях. Когато се канехме да си тръгваме, младите мъже, участвали в сеансите с пейот, дойдоха при мен. Те ме прегърнаха един по един и се засмяха плахо. Всеки един се представи. Часове говорих с тях за всичко, освен за събиранията с пейот.

Дон Хуан каза, че е време да си тръгваме. Младите мъже отново ме прегърнаха.

— Ела пак — каза един от тях.

— Ние вече те чакаме — добави друг. Потеглих бавно, опитвайки се да видя по-старите мъже, но никой от тях не беше там.

ЧЕТВЪРТЪК, 10 СЕПТЕМВРИ 1964

Винаги, когато разказвах на дон Хуан едно преживяване, нещо ме караше да го възстановявам стъпка по стъпка, доколкото съм в състояние. Изглежда това бе единственият начин да си спомня всичко.

Днес му разказах подробностите от последната ми среща с Мескалито. Той изслуша разказа ми внимателно до момента, в който Мескалито ми каза името си. Тук дон Хуан ме прекъсна.

— Сега ти си самостоятелен — каза той. — Закрилникът те прие. Отсега нататък аз много малко ще ти бъда в помощ. Не е необходимо да ми казваш нищо повече за връзката си с него. Сега знаеш неговото име. И нито името, нито отношенията ви трябва някога да бъдат споменавани пред живо същество.

Настоях, че искам да му разкажа всички подробности от преживяването, защото не го разбирах. Казах му, че се нуждая от помощта му, за да изтълкувам това, което съм видял. Той каза, че мога да го сторя сам, че за мен е по-добре да започна да мисля самостоятелно. Възразих, че ме интересува да чуя неговото мнение, защото ще ми отнеме твърде много време да стигна до свое, а и не знам как да постъпвам. Казах:

— Да вземем например песните. Какво означават те?

— Само ти можеш да решиш това — каза той. — Как мога аз да знам какво означават? Единствен закрилникът може да ти каже това, както и само той може да те научи на своите песни. Ако аз трябва да ти кажа какво означават, то би било все едно да научиш песните на някой друг.

— Какво искаш да кажеш с това, дон Хуан?

— Ти можеш да различиш фалшивите, слушайки хора да пеят песните на закрилника. Само песните с душа са негови и са научени от него. Останалите са подобия на песните на други хора. Понякога хората са така измамни. Те пеят нечии песни, без дори да знаят какво казват песните.

Казах, че с въпроса си съм искал да попитам с каква цел се използват, песните. Той отговори, че песните, които съм научил, са за

повикване на закрилника и че трябва винаги да ги използвам, заедно с името му, за да го извикам. Дон Хуан каза, че по-късно може би Мескалото ще ме научи на други песни за други цели.

Попитах го тогава дали смята, че закрилникът напълно ме е приел. Той се засмя, като че ли въпросът ми е глупав. Каза ми, че закрилникът ме е приел и се е уверил, че аз знам, че той ме е приел, показвайки ми се като светлина два пъти. Дон Хуан изглежда беше много впечатлен от факта, че съм видял светлината два пъти. Той подчерта този аспект на срещата ми с Мескалото.

Казах му, че не мога да разбера как е възможно да бъдеш приет от закрилника и в същото време, да бъдеш изплашен до смърт от него.

Той дълго не отговори. Изглеждаше озадачен. Накрая каза:

— Толкова е ясно. Това, което той е искал, е толкова ясно, че не проумявам как не разбираш.

— Все още всичко ми е непонятно, дон Хуан.

— Наистина е нужно време, за да видиш и разбереш какво има предвид Мескалото. Ти трябва да мислиш за неговите уроци, докато те ти станат ясни.

ПЕТЪК, 11 СЕПТЕМВРИ 1964

Отново настоях дон Хуан да разтълкува моите визуални преживявания. Той шикалкави известно време. След това заговори така, сякаш водехме разговор за Мескалито.

— Виждаш ли колко е глупаво да питаш дали е като човек, с когото можеш да говориш? — каза дон Хуан. — Той не е като нещо, което някога си виждал. Той е като човек, но в същото време не е като човек. Трудно е да се обясни това на хора, които нищо не знаят за него, а искат изведнъж да научат всичко. И после, неговите уроци са така тайнствени, както и той самият. Никой, доколкото знам, не може да предскаже неговите действия. Ти му задаваш въпрос и той ти показва пътя, но не ти казва за това по начина, по който ти и аз си говорим. Сега разбираш ли какво прави той?

— Не мисля, че ми е трудно да го разбера. Това, което не мога да проумея, е какво иска да каже.

— Ти го попита какво не е наред при тебе и той ти даде пълната картина. Не може да има грешка! Не можеш да твърдиш, че не си разбрал. Това не е бил разговор и въпреки това е бил. След това си му задал друг въпрос и той ти е отговорил по абсолютно същия начин. Колкото до това, което е искал да каже, не съм сигурен, че го разбирам, защото ти намери за добре да не ми кажеш какъв е бил въпросът ти.

Повторих много внимателно въпросите, които си спомнях, че съм задал. Подредих ги в реда, в който ги бях произнесъл: „Върша ли вярното нещо? На верния път ли съм? Какво трябва да направя с живота си?“

Дон Хуан каза, че въпросите, които съм задал, са само думи. По-добре е въпросите да не се произнасят, а да се задават отвътре. Той каза, че закрилникът е искал да ми даде урок. И за да докаже, че иска да ми даде урок, а не да ме прогони, като ме плаши, той ми се е показал като светлина два пъти.

Казах, че не разбирам защо Мескалито ме тероризира, ако ме е приел. Припомних на дон Хуан, че според неговите твърдения, да бъдеш приет от Мескалито означава, че неговата форма е постоянна и

не се обръща от блаженство в кошмар. Дон Хуан се засмя отново и каза, че ако помисля за въпроса, който е бил в сърцето ми, когато съм говорил с Мескалито, тогава аз сам бих разбрал урока.

Да мисля за въпроса, който е бил в „сърцето“ ми, беше трудна задача. Казах на дон Хуан, че в ума ми имаше много неща. Когато попитах дали съм на верния път, имах предвид: „Дали съм с по един крак във всеки от двата свята? Кой свят е верният? Каква посока да поеме животът ми?“

Дон Хуан изслуша обясненията ми и заключи, че нямам ясен възглед за света и закрилникът ми е дал прелестно ясен урок.

Той каза:

— Ти смяташ, че за теб има два свята — два пътя. Но има само един. Закрилникът ти показва това с невероятна яснота. Единственият свят, достъпен за тебе, е светът на хората и ти не можеш да избереш да напуснеш този свят. Ти си човек! Закрилникът ти показва светът на щастието, където няма разлика между нещата, защото там няма кой да пита за разликата. Но това не е светът на хората. Закрилникът те извади от него, като те разтърси, и ти показва как човек мисли и се бори. Това е светът на хората. И да бъдеш човек, означава да принадлежиш на този свят. Твоята суета те кара да вярваш, че живееш в два свята, но това е само твоята суета. За нас има един-единствен свят. Ние сме хора и трябва да следваме света на хората със задоволство. Мисля, че това е бил урокът.

9

Изглежда Дон Хуан искаше да работя с дяволската трева колкото може повече. Тази позиция беше в противоречие със заявеното от него нехаресване на силата. Той се поясни, като каза, че е близо времето, когато трябва отново да пуша, и че дотогава трябва да съм опознал по-добре силата на дяволската трева.

Той неколkokратно намекна, че трябва поне да изпитам дяволската трева с още една магия с гущерите. Идеята ме занимаваше известно време. Настойчивостта на дон Хуан нарасна драматично и аз се почувствах задължен да обърна внимание на искането му. И един ден реших да гадая за някои изгубени предмети.

ПОНЕДЕЛНИК, 28 ДЕКЕМВРИ 1964

В събота, 19 декември, отрязах корена *Datura*. Изчаках, докато стане доста тъмно, за да изпълня своя танц около растението. През нощта приготвих своя екстракт от корена и в неделя към 6 часа сутринта отидох при моята *Datura*. Седнах пред растението. Бях си записал внимателно уроците на дон Хуан за процедурата. Отново прочетох бележките си и разбрах, че не трябва да стривам корена тук. Моята близост до растението някак ми даде един вид рядка емоционална стабилност, яснота на мисълта и сила да се концентрирам върху действията си, каквато обикновено ми липсваше.

Следвах педантично всички указания, пресмятайки времето си така, че тестото и коренът бяха готови до късния следобед. Около 5 часа вече се опитах да хвана двойка гущери. Час и половина опитах всеки начин, който ми дойде на ум, но всеки мой опит се проваляше. Седях пред растението *Datura*, опитвайки се да измисля подходящ начин за постигане на целта си, когато изведнъж си спомних, че дон Хуан беше казал, че на гущерите трябва да се говори. Отначало се почувствах смешен, говорейки на гущерите. Беше като смущение от говорене пред аудитория. Чувството скоро изчезна и аз продължих да говоря. Беше почти тъмно. Повдигнах един камък. Под него имаше един гущер. Изглеждаше скован. Вдигнах го. А след това видях, че има още един вкочанен гущер под един друг камък. Те дори не шавнаха.

Зашиването на устата и на очите беше най-трудната работа. Отбелязах, че дон Хуан беше ми внушил разбирането за неотменимост на действията. Неговото становище беше, че когато човек започне едно действие, не бива да спира. Ако обаче сега бих пожелал да спра, нищо не би ми попречило. Но може би не исках да спра.

Пуснах единия гущер и той тръгна в североизточна посока — поличба за хубаво, но тежко преживяване. Завързах другия гущер за рамото си и намазах слепоочията си според указанията. Гущерът беше вкочанен. За момент помислих, че е умрял, а дон Хуан никога не беше ми казал какво да правя, ако това стане. Но гущерът беше само скован.

Изпих дозата и изчаках малко. Не усетих нищо необичайно. Започнах да натривам тесто върху слепоочията си. Мазнах двайсет и пет пъти. След това твърде механично, сякаш бях разсеян, неколкократно го размазах по цялото си чело. Осъзнах грешката си и бързо изтрих тестото. Челото ми беше потно. Пламнах. Обзе ме силно безпокойство, тъй като дон Хуан ме беше предупредил изрично да не натривам тесто на челото си. Страхът се смени с чувство на абсолютна самота, чувство, че съм обречен. Бях там сам. Ако ми се случеше нещо лошо, нямаше кой да ми помогне. Исках да избягам. Имах едно тревожно усещане за нерешителност, за това, че не зная какво да правя. Поток от мисли нахлу в съзнанието ми, профучавайки с невероятна скорост. Забелязах, че бяха твърде странни мисли, тоест бяха странни в смисъл, че изглежда идваха по различен начин от обикновените мисли. Познавам начина, по който мисля. Мислите ми имат определен ред и всяко отклонение е забележимо.

Една от несвойствените мисли беше за твърдение, направено от писател. Смътно си спомням, че тя беше повече като глас или нещо, казано някъде в обкръжението ми. Стана толкова бързо, че ме стресна. Спрях се, за да я обмисля, но тя премина в обикновена мисъл. Бях сигурен, че съм прочел твърдението, но не можех да се сетя за името на автора. Изведнъж си спомних, че това е Алфред Крьобер. След това друга чужда мисъл изникна и „каза“, че не Крьобер, а Георг Симел е написал твърдението. Настоях, че е Крьобер, и следващото нещо, което осъзнах, беше, че съм погълнат от спор със себе си. И бях забравил за чувството си, че съм обречен.

Клепачите ми тежаха, сякаш бях взел таблетки за сън. Макар никога да не съм взимал такива, това беше представата, която ми дойде наум. Заспивах. Исках да отида до колата си и да пропълзя в нея, но не можех да мръдна.

След това твърде внезапно се събудих или по-скоро почувствах, че съм се събудил. Първата ми мисъл беше кое време е. Огледах се наоколо. Не бях пред растението *Datura*. Равнодушно приех факта, че предприемам друго прекрасно преживяване. Беше дванайсет и трийсет и пет по един часовник над главата ми. Знаех, че е следобед.

Видях млад мъж, носещ куп книжа. Почти го докосвах. Видях пулсиращите вени на врата му и чух бързото туптене на сърцето му. Бях погълнат от това, което виждах, и дотук няха ясна представа за

качеството на мислите си. Тогава чух в ушите си „глас“, описващ сцената, и осъзнах, че „гласът“ беше чуждата мисъл в съзнанието ми.

Бях така погълнат да слушам, че сцената вече не представляваше за мен интерес във визуално отношение. Чух гласа в дясното си ухо, над рамото ми. Той действително създаваше сцената, описвайки я. Но той се подчиняваше на волята ми, защото можех да го спра по всяко време и, без да бързам, да прегледам детайлите, за които той е говорил. Аз „чух-видях“ пълната последователност на действията на младия мъж. Гласът продължи да ги обяснява с най-малки подробности, но някак действията не бяха важни. Необикновеното следствие беше „малкият глас“. Три пъти по време на преживяването опитах да се завъртя, за да видя кой говори. Опитах да обърна главата си изцяло надясно или просто неочаквано да я завъртя, за да видя дали има някой. Но всеки път, когато го правех, зрението ми се замъгляваше. Помислих: „Причината да не мога да се завъртя е, защото сцената не е в сферата на обикновената реалност.“ И тази мисъл беше лично моя.

Оттук нататък съсредоточих вниманието си само върху гласа. Той сякаш идваше от рамото ми. Беше идеално ясен, макар че беше някакси „малък“. Той не беше обаче детски глас или фалцет, а миниатюрен мъжки глас. Не беше и моят глас. Приех, че чувам английски. Винаги, когато се опитвах нарочно да впримча гласа, той заглъхваше напълно или ставаше неясен и сцената избледняваше. Помислих за сравнение. Гласът беше като представата, създадена от пращинки в миглите или кръвоносните съдове в роговицата на окото — едно винтообразно очертание, което може да бъде видно, ако човек не го гледа директно. Но в момента, в който той опита да го погледне, то излиза от погледа с движението на очната ябълка.

Изцяло изгубих интерес към действието. Докато слушах, гласът стана по-заплетен. Това, което мислех, че е глас, повече приличаше на нещо, шепнещо в ухото ми. Но това не беше точно. Нещо мислеше вместо мен. Мислите бяха извън мен. Знаех, че е така, защото можех да поддържам собствените си мисли и мислите на „другия“.

В един момент гласът сътвори сцени с действащо лице младият човек, които нямаха нищо общо с моя първоначален въпрос за загубените вещи. Младият човек извършваше много сложни действия. Действието отново доби значение и аз вече не обръщах внимание на гласа. Започнах да губя търпение. Исках да спра. „Как мога да

приключача това?“ — помислих. Гласът в ухото ми каза, че трябва да се върна в каньона. Попитах как и гласът отговори, че трябва да мисля за растението си.

Помислих за растението си. Обикновено седях пред него. Бях го правил толкова много пъти, че беше твърде лесно да си го представя ясно. Реших, че това, че го виждам, а в момента това беше така, е друга халюцинация, но гласът каза, че съм се „върнал“! Наострих уши. Имаше само тишина. Растението *Datura* пред мен изглеждаше толкова реално, колкото всичко друго, което бях видял, но можех да го докосна, можех да се движа.

Станах на крака и тръгнах към колата. Усилието ме изчерпа. Седнах и затворих очи. Виеше ми се свят и исках да повърна. Ушите ми бучаха.

Нещо се плъзна на гърдите ми. Беше гуцерьт. Спомних си предупреждението на дон Хуан да го освободя. Върнах се при растението и развързах гуцера. Не исках да видя дали е жив или мъртъв. Счупих глиненото гърне с тестото и сригах малко пръст върху него. Влязох в колата и заспах.

ЧЕТВЪРТЪК, 24 ДЕКЕМВРИ 1964

Днес разказах на дон Хуан цялото преживяване. Както обикновено, той ме изслуша без да ме прекъсва. Накрая проведохме следния диалог:

— Ти си направил нещо много лошо.

— Знам. Беше много глупава грешка, случайност.

— Няма случайности, когато имаш работа с дяволската трева. Казах ти, че тя всячески ще те изпита. Доколкото разбирам, или ти си много силен, или тревата наистина те харесва. Центърът на челото е само за големи брухо, които знаят как да боравят с нейната сила.

— Какво става обикновено, когато човек натрие челото си с тесто, дон Хуан?

— Ако човекът не е голям брухо, той никога няма да се върне от пътуването.

— Ти някога натривал ли си челото си с тесто, дон Хуан?

— Никога! Моят благодетел ми е казал, че много малко хора се връщат от такова пътуване. Човекът може да изключи за месеци и ще трябва да бъде обслужван от другите. Моят благодетел ми е казал, че гущерите могат да заведат човек накрая на света и да му покажат най-изумителни неща по негова молба.

— Познаваш ли някой, който някога е правил такова пътуване?

— Да, моят благодетел. Но той никога не ме е учил как да се връщам.

— Толкова ли е трудно връщането, дон Хуан?

— Да. Ето защо твоето действие наистина ме удивлява. Ти не знаеш стъпките, които трябва да следваш, а ние трябва да следваме определени стъпки, защото в тях човек намира сила. Без тях сме нищо.

Часове наред останахме безмълвни. Той изглеждаше потънал в дълбок размисъл.

СЪБОТА, 26 ДЕКЕМВРИ 1964

Дон Хуан ме попита дали съм потърсил гущерите. Казах му, че съм ги потърсил, но не съм могъл да ги намеря. Попитах го какво щеше да стане, ако единият гущер беше умрял, докато го носех. Той каза, че смъртта на един гущер може да бъде нещастно събитие; че ако гущерът със защитата уста беше умрял когато и да е, нямаше да има смисъл да следвам магьосничеството. Това също би означавало, че гущерите са оттеглили приятелството си и че аз ще трябва да се откажа за дълго време от ученето за дяволската трева.

— Колко дълго, дон Хуан? — попитах.

— Две години или повече.

— Какво щеше да стане, ако беше умрял другият гущер?

— Ако беше умрял вторият гущер, ти щеше да бъдеш в истинска опасност. Щеше да бъдеш сам, без водач. Ако той беше умрял преди да започнеш магията, ти щеше да можеш да спреш. Но ако беше спрял, щеше да се наложи да се откажеш от дяволската трева завинаги. Ако гущерът беше умрял, докато е на рамото ти, след като си започнал магията, ти би трябвало да продължиш с нея, а това наистина би било лудост.

— Защо би било лудост?

— Защото при такива обстоятелства нищо няма смисъл. Ти си сам, без водач, виждаш ужасяващи, безсмислени неща.

— Какво имаш предвид под „безсмислени неща“?

— Неща, които виждаме сами. Неща, които виждаме, когато нямаме насока. Това значи, че дяволската трева се опитва да се отърве от тебе, като накрая те отстрани.

— Познаваш ли някой, който някога е преживял това?

— Да. Аз. Без мъдростта на гущерите аз полудях.

— Какво видя, дон Хуан?

— Куп глупости. Какво друго бих могъл да видя без насока?

ПОНЕДЕЛНИК, 28 ДЕКЕМВРИ 1964

— Дон Хуан, ти ми каза, че дяволската трева изпитва хората. Какво имаше предвид?

— Дяволската трева е като жена и като жена тя ласкае мъжете. Тя им залага капани на всяка крачка. Тя постъпи така с тебе, когато те накара да натриеш тесто на челото си. Тя отново ще опита и ти сигурно ще се хванеш на въдицата. Предупреждавам те за това. Не я приемай със страст. Дяволската трева е само един път към тайните на човека на знанието. Има и други пътища. Но нейният капан е да те накара да вярваш, че единственият път е нейния. Казвам ти, че е безполезно да прахосваш живота си по един път, особено ако този път няма сърце.

— Но как разбираш кога един път няма сърце, дон Хуан?

— Преди да поемеш по него, задай един въпрос: „Има ли този път сърце?“ Ако отговорът е не, ще го узнаеш и трябва да си избереш друг път.

— Но как да разбере със сигурност дали пътят има сърце или не?

— Всеки би разбрал това. Лошото е, че никой не задава въпроса. И когато накрая човек разбере, че е следвал път, който няма сърце, пътят е готов да го убие. В този момент много малко хора могат да спрат, за да помислят и да оставят пътя.

— Как да постъпвам, за да задам въпроса както трябва, дон Хуан?

— Просто го задай.

— Искам да кажа, има ли точен метод, така че да не лъжа себе си и да мисля, че отговорът е да, когато всъщност е не?

— Защо ще се лъжеш?

— Може би защото в този момент пътят е приятен и доставя удоволствие.

— Това е нелепост. Един път без сърце никога не доставя удоволствие. Ти трябва упорито да работиш, дори само за да го поемеш. От друга страна, един път със сърце е лек. Той не те кара да работиш, за да го харесаш.

Дон Хуан изведнъж смени посоката на разговора и безцеремонно ме конфронтира с идеята, че аз харесвам дяволската трева. Трябваше да призная, че най-малкото имам предпочитания към нея. Той ме попита какво мисля за неговия съюзник, дима, и аз трябваше да му кажа, че само мисълта за него ме подлудява от страх.

— Казах, че за да избереш един път, трябва да бъдеш свободен от страх и амбиция. Но димът те заслепява със страх, а дяволската трева те заслепява с амбиция.

Възразих, че дори за да поеме по един път, човек се нуждае от амбиция и че неговото твърдение, че човек трябва да бъде освободен от амбиция, е неразбираемо. Човек трябва да има амбиция, за да научи.

— Да желаш да учиш не е амбиция — каза той. — Нашата участ като хора е да искаме да знаем, но да търсиш дяволската трева, значи да предлагаш цена за сила, а това е амбиция, защото ти не предлагаш цена, за да знаеш. Не се оставяй дяволската трева да те заслепи. Тя вече те хвана на въдицата. Тя примамва хората и им дава усещане за сила. Кара ги да чувстват, че могат да направят неща, които никой обикновен човек не може. Но това е нейният капан. И още нещо, пътят без сърце ще се обърне срещу хората и ще ги унищожи. Не е нужно много, за да се умре, а да търсиш смъртта, е все едно да търсиш нищото.

10

През месец декември 1964 година дон Хуан и аз отидохме да съберем различни растения, необходими за приготвянето на сместа за пушене. Това беше четвъртият цикъл. Дон Хуан само наглеждаше моите действия. Той ме караше да не бързам, да гледам и обмислям, преди да откъсна което и да е растение. След като съставките бяха събрани и складирани, той ме придума отново да се срещна с неговия съюзник.

ЧЕТВЪРТЪК, 31 ДЕКЕМВРИ 1964

— Сега, след като знаеш малко повече за дяволската трева и за дима, можеш по-ясно да прецениш кой от двамата харесваш повече — каза дон Хуан.

— Димът наистина ме ужасява, дон Хуан. Не знам точно защо, но нямам добро чувство към него.

— Ти обичаш ласкателството, а дяволската трева те ласкае. Като жена тя те кара да се чувстваш добре. Димът, от друга страна, е най-благородната сила. Той има най-чистото сърце. Той не примахва хората, нито ги прави затворници, нито пък обича или мрази. Всичко, което изисква, е сила. Дяволската трева също изисква сила, но от различен вид. Тя е по-близка до проявата на мъжественост с жените. А силата, която димът изисква, е сила на сърцето. Ти я нямаш! Но много малко хора я имат. Ето защо аз ти препоръчвам да научиш повече за дима. Той подсилва сърцето. Той не е като дяволската трева — пълна със страсти, ревности и невъздържаност. Димът е постоянен. Не трябва да се безпокоиш, че ще забравиш нещо по пътя.

СРЯДА, 27 ЯНУАРИ 1965

Във вторник, 19 януари, аз отново пуших халюциногенната смес. Бях казал на дон Хуан, че се чувствам много неспокоен относно дима; че той ме плаши. Той каза, че трябва да опитам отново, за да го оценя справедливо.

Отидохме в неговата стая. Беше почти 2 часа следобед. Той извади лулата. Аз донесох въглените, след това седнахме един срещу друг. Той каза, че ще затопли лулата и ще я събуди, и че ако наблюдавам внимателно, ще видя как тя свети. Той сложи лулата в устата си и три или четири пъти всмука през нея. Изтри я внимателно. Изведнъж кимна, почти незабележимо, за да ми даде знак да гледам събуждането на лулата. Гледах, но не можах да го видя.

Той ми подаде лулата. Напълних я със своята смес и след това вдигнах един жив въглен с пинсета, за каквато бях приспособил дървена щипка за пране и я пазех за този случай. Дон Хуан погледна пинсетата ми и започна да се смее. Поколебах се за момент и въгленът се залепи за нея. Страхувах се да я чукна о огнището на лулата и трябваше да плюя върху въглена, за да го махна.

Дон Хуан обърна глава и покри лицето си с ръце. Тялото му се тресеше. За момент помислих, че плаче. Действието беше прекъснато за дълго време. След това той сам взе пъргаво един въглен, сложи го в огнището и ми нареди да пуша. Изискваше се доста голямо усилие да всмуквам сместа, изглежда беше много натъпкана. След първия опит усетих, че съм всмукал финия прах в устата си. Той вкочани устата ми мигновено. Видях огънчето в огнището на лулата, но изобщо не усетих дима, както се усеща димът на цигара. Все пак имах чувството, че всмуквам нещо — нещо, което изпълва първо дробовете ми, а след това се изтласква надолу, за да изпълни цялото ми тяло.

Преброих двайсет всмуквания, а след това броят вече нямаше значение. Започнах да се потя. Дон Хуан ме погледна втренчено и ми каза да не се страхувам и да правя точно, каквото той казва. Опитах да кажа „добре“, но вместо това възпроизведох особен виещ звук. Той продължи да резонира, след като бях затворил устата си. Звукът слиса

дон Хуан, който получи нов пристъп на смях. Искях да кажа „да“ с глава, но не можех да мръдна.

Дон Хуан внимателно отвори ръцете ми и взе лулата. Заповяда ми да легна на пода, но да не заспивам. Питях се дали той ще ми помогне да легна, но не го направи. Той просто се взираше в мен без прекъсване. Изведнъж видях как стаята се катурва и вече гледах дон Хуан отстрани. От този момент нататък образите станаха странно замъглени, като в сън. Смътно мога да си спомня, че чувах дон Хуан да ми говори много през времето, когато бях неподвижен.

Не изпитвах страх или неприязън. По време на самото състояние, нито пък бях болен при събуждането си на следващия ден. Единственото необичайно нещо беше, че известно време след събуждането си не можех да мисля ясно. След това постепенно, за около четири или пет часа, отново дойдох на себе си.

СРЯДА, 20 ЯНУАРИ 1965

Дон Хуан не говори за моето преживяване, нито поиска да му го разкажа. Единственият му коментар беше, че съм заспал твърде скоро.

— Единственият начин да останеш буден е да станеш птица или щурец, или нещо подобно — каза той.

— Как правиш това, дон Хуан?

— Това е, на което те уча. Помниш ли какво ти казвах вчера, докато беше без тялото си?

— Не мога да си спомня ясно.

— Аз съм врана. Уча те как да ставаш врана. Когато научиш това, ще стоиш буден и ще се движиш свободно. Иначе винаги ще бъдеш залепен за земята — там, където паднеш.

НЕДЕЛЯ, 7 ФЕВРУАРИ 1965

Следващият ми опит с дима стана в неделя около пладне на 31 януари. На другия ден се събудих рано вечерта. Имах усещането, че притежавам необикновена сила да си припомня, каквото ми беше казал дон Хуан по време на преживяването. Неговите думи бяха се запечатали в съзнанието ми. Чувах ги с необикновена яснота и без прекъсване. По време на този опит за мен стана очевиден друг факт: цялото ми тяло се вцепени скоро след като започнах да гълтам финия прах, който влизаше в устата ми всеки път, когато всмуквах от лулата. Така аз не само вдишвах дима, но и поглъщах сместа. Опитах се да разкажа на дон Хуан своето преживяване. Той каза, че не съм направил нищо важно.

Отбелязах, че бих могъл да си спомня всичко, което беше станало, но той не искаше да слуша за това. Всеки спомен беше точен и не будеше съмнение. Процедурата на пушене беше същата, както при предишния опит. Сякаш двете преживявания са идеално поставени едно до друго и аз можех да започна своето припомняне от момента, когато завърши предното преживяване. Ясно си спомнях, че от момента, в който паднах странично, бях напълно лишен от чувство и мисъл. Яснотата ми обаче никак не беше нарушена. Припомних си, че последната ми мисъл по времето, когато стаята стана вертикална плоскост, бе: „Трябва да съм дръннал главата си в пода, но не усещам никаква болка.“

От този момент нататък можех само да виждам и чувам. Можех да повторя всяка дума, която дон Хуан казва. Следвах всички негови указания. Те изглеждаха ясни, логични и лесни. Той каза, че тялото ми изчезва и че ще остане само главата ми, а в такова състояние единственият начин да остана буден и да се движа, е да стана врана. Той ми нареди да направя усилие да мигам и добави, че когато съм в състояние да мигам, ще бъда готов да действам. След това ми каза, че моето тяло е изчезнало напълно и че всичко, което имам, е главата ми. Каза, че главата никога не изчезва, защото тя е това, което се превръща във врана.

Заповяда ми да мигам. Трябва да беше повторил тази и всички други заповеди безброй пъти, защото си ги спомням всичките с изключителна яснота. Сигурно съм мигал, защото той каза, че съм готов, и ми нареди да си изправя главата и да подпра брадата си. Каза, че в брадата са краката на враната. Заповяда ми да усетя краката и да наблюдавам как те излизат бавно. След това каза, че още не съм цял, че трябва да ми порастне опашка и че тя ще излезе от врата ми. Заповяда ми да разперя опашката си като ветрило и да усетя как тя помита пода.

След това той говори за крилата на враната и каза, че те ще излязат от моите скули. Каза, че е тежко и болезнено. Заповяда ми да ги разперя. Каза, че трябва да бъдат извънредно дълги, толкова дълги, колкото мога да го опъна, иначе няма да мога да летя. Каза ми, че крилата се появяват, че са дълги и красиви и че трябва да пляскам с тях, докато станат истински крила.

След това той заговори за върха на главата ми и каза, че той ще е много голям и тежък и че обемът му ще пречи на моето летене. Каза ми, че начинът да намаля неговия размер е да мигам. С всяко мигане главата ми ще става все по-малка. Нареди ми да мигам, докато тежестта изчезне и мога свободно да скачам. После ми каза, че съм намалил главата си до размера на врана и че трябва да вървя насамнатам и да подскачам, докато се освободя от своята вдървеност.

Каза, че остава едно последно нещо, което трябва да променя, преди да мога да полетя. Това била най-трудната промяна и, за да я осъществя, трябва да бъда послушен и да правя точно, каквото той ми казва. Трябвало да се науча да виждам като врана. Каза, че устата и носът ми ще пораснат между очите ми, докато се превърнат в силна човка. Каза, че враните виждат встрани и ми заповяда да обърна глава и да го погледна с едно око. Каза, че ако искам да направя смяна и да погледна с другото око, ще трябва да тръсна човката си, и че това движение ще ме накара да видя през другото око. Нареди ми да редувам едното око с другото. След това каза, че вече съм готов да летя и че единственият начин да полетя, е той да ме подхвърли във въздуха.

Не ми беше никак трудно при всяка негова заповед да изпитвам съответното усещане. Имах усещане за растеж на птичи крака, които в началото бяха слаби и се клатеха. Усетих как опашка излиза от тила ми и крила от моите скули. Крилата бяха сгънати надълбоко. Усетих ги как излизат постепенно. Процесът беше тежък, но не болезнен. След

това с мигане смалих главата си до размера на врана. Но най-удивителния ефект беше постигнат с очите ми. Моят птичи поглед!

Когато дон Хуан ме насочваше в растежа на човка, имах неприятното усещане за недостиг на въздух. След това нещо се изду и се изпречи като грамада пред мен. Но докато дон Хуан не ме насочи да виждам странично, моите очи не бяха в състояние да имат пълен поглед встрани. След известно време вече можех да мигам с едното око и да прехвърлям фокусирането от едното око на другото. Но видът на стаята и на всички неща в нея не беше както обикновено. Не ми беше възможно обаче да кажа по какъв начин той беше различен. Може би беше наклонена настрани или може би нещата не бяха на фокус. Дон Хуан стана много голям и блестящ. В него имаше нещо успокояващо и сигурно. След това образите се замъглиха. Те загубиха очертанията си и се превърнаха в абстрактни мотиви, които мъждукаха известно време.

НЕДЕЛЯ, 28 МАРТ 1965

В четвъртък, 18 март, аз отново пуших халюциногенната смес. Встъпителната процедура беше различна в малки детайли. Трябваше да напълня лулата още веднъж. След като бях свършил първата доза, дон Хуан ми нареди да изчистя огнището, но той сам сложи сместа в него, защото аз нямах двигателна координация. Струваше ми огромно усилие да движа ръцете си. В торбичката ми имаше достатъчно смес за още едно напълване. Дон Хуан погледна в торбичката и каза, че това е последният ми опит с дима до следващата година, защото бях използвал целия си запас.

Той обърна торбичката наопаки и изтърси праха в чинията с въглените. Прахът започна да гори с оранжев блясък, сякаш дон Хуан беше сложил лист прозрачен материал върху въглените. „Листът“ пламна, а след това се „разпука“ и сякаш се разцъфна в заплетен мотив от линии. Нещо пробяга с голяма скорост на зиг-заг по линиите. Дон Хуан ми каза да гледам движението по линиите. Видях нещо, което изглеждаше като малко топче за игра, търкалящо се напред-назад по възпламенената зона. Той се наведе, бръкна с ръка в жаравата, извади топчето и го постави в огнището на лулата. Нареди ми да си дръпна. Имах ясното впечатление, че той беше сложил малкото топче в лулата, така че да го вдишам. След миг стаята загуби своето хоризонтално положение. Почувствах силна вцепененост, усещане за тежест.

Когато се събудих, лежах по гръб на дъното на плитък напоителен канал, потопен до брадата си. Някой държеше главата ми повдигната. Беше дон Хуан. Първата ми мисъл беше, че водата в канала има необикновено качество — беше студена, но и тежка. Тя плискаше към мене и мислите ми се проясняваха с всяко нейно движение. Отначало водата имаше светлозелен ореол, който скоро се разпръсна, и тя се превърна в обикновен поток.

Попитах дон Хуан кое време на деня е. Той каза, че е рано сутринта. След малко бях напълно буден и излязох от водата.

— Трябва да ми кажеш всичко, което видя — каза дон Хуан, когато стигнахме в къщата му. Каза също, че се опитвал да ме „върне

обратно“ три дни и много се затруднил да го направи. Направих многократни опити да опиша това, което бях видял; но не можех да се концентрирам. По-късно, привечер, почувствах, че съм готов да разговарям с дон Хуан, и започнах да му разказвам това, което си спомнях от момента, когато бях паднал настрани, но той не искаше да слуша за това. Каза, че единственото интересно нещо е това, което съм видял и направил, след като той ме е „подхвърлил във въздуха и аз съм полетял“.

Всичко, което можех да си спомня, беше поредица от фантастични образи и сцени. Те нямаха последователен ред. Имах чувството, че всеки един от тях беше като отделен мехур, който плава към мен, докато го фокусирам, а след това се отдалечава. Това обаче не бяха просто сцени за гледане. Аз бях в тях, участвах в тях. Отначало, когато опитах да си ги припомня, имах усещането, че са неясни, разпръснати проблясъци, но като помислих за тях, разбрах, че всеки един беше извънредно ясен, макар и да нямаше нищо общо с обикновеното виждане — оттук и усещането за неяснота. Образите бяха малко и прости.

Веднага щом като дон Хуан спомена, че ме е „хвърлил във въздуха“, ми дойде слаб спомен за една абсолютно ясна сцена, в която гледах право в него от известно разстояние. Гледах само лицето му. То беше огромно по размери. Беше плоско и излъчваше силен блясък. Косата му беше жълтеникава и се движеше. Всяка част от лицето му се движеше, хвърляйки някаква кехлибарена светлина.

Следващата картина беше как дон Хуан наистина ме подхвърля нагоре или ме мята в посока право напред. Спомних си, „че разперих крила и полетях“. Почувствах се сам, прорязващ въздуха, болезнено движещ се напред. Беше повече като ходене, отколкото като летене. То изморяваше тялото ми. Нямаше го чувството за свободно падане, нямаше я приповдигнатостта.

След това си спомних един момент, когато бях неподвижен и гледах камара остри тъмни зъбери, разположени в зона, която имаше неприятно матово озарение. По-нататък видях поле с безкрайно разнообразие от светлини. Светлините се движеха и блещукаха, променяйки своята сияйност. Бяха почти като цветове. Тяхната интензивност ме заслепяваше.

В друг момент един обект се оказа почти срещу окото ми. Беше дебел и заострен, имаше определено розовеещ блясък. Усетих внезапен трус някъде в тялото си и видях множество подобни форми в розово, идващи към мен. Те всички настъпваха към мен и аз отскочих назад.

Последната сцена, която помня, бяха три сребристи птици. Те излъчваха блестяща металическа светлина, почти като от неръждаема стомана, но силна, движеща се и жива. Харесах ги. Полетяхме заедно.

Дон Хуан не направи никакъв коментар върху моя разказ.

ВТОРНИК, 23 МАРТ 1965

В деня след този, в който разказах преживяването си, проведохме следния разговор. Дон Хуан каза:

— Не трябва много, за да станеш врана. Ти го направи и сега винаги ще бъдеш врана.

— Какво се случи, след като станах врана, дон Хуан? Летях ли три дни?

— Не, ти се върна привечер, както ти бях казал да сториш.

— Но как се върнах?

— Ти беше много изморен и легна да спиш. Това е всичко.

— Искам да кажа, долетях ли обратно?

— Вече ти казах. Ти ми се подчини и се върна в къщата. Но не се занимавай с този въпрос. Това не е важно.

— Кое е важно тогава?

— В твоето пътуване имаше само едно много ценно нещо — сребристите птици!

— Кое беше толкова особено в тях? Те бяха просто птици.

— Не просто птици — те бяха врани.

— Бели врани ли бяха те, дон Хуан?

— Черните петна на враната са в действителност сребристи. Враните блестят така силно, че другите птици не ги безпокоят.

— Защо перата им изглеждаха сребристи?

— Защото ти си виждал така, както вижда една врана. Птица, която на нас ни изглежда тъмна, на враната изглежда бяла. Белите гълъби например за враната са розови или синкави, морските чайки са жълти. Сега опитай да си спомниш как се присъедини към тях.

Помислих върху това, но птиците бяха слаб, мъгляв образ, който нямаше продължителност. Казах му, че мога да си спомня само, че усетих как летя с тях. Той ме попита дали съм се присъединил към тях във въздуха или на земята, но ми беше невъзможно да отговоря, поради което той почти ми се разсърди. Настоя да помисля за това. Каза:

— Всичко това нищо няма да значи, ще бъде само един безумен сън, ако не си спомниш точно.

Напрегнах се да си припомня, но не можах.

СЪБОТА, 3 АПРИЛ 1965

Днес се сетих за друг образ в моя „сън“ за сребристите птици. Спомних си, че видях тъмна грамада с безброй дупчици. Всъщност грамадата беше един тъмен грозд от малки дупки. Не знам защо си помислих, че е мека. Както я гледах, три птици долетяха право при мен. Едната вдигна шум. След това и трите се оказаха до мен на земята.

Описах на дон Хуан картината. Той ме попита от коя страна бяха дошли птиците. Казах, че не ми е възможно да определя това. Той стана твърде нетърпелив и ме обвини, че съм неподвижен в мисленето си. Каза, че бих могъл много добре да си спомня, ако опитам, и че ме е страх да си позволя да стана по-малко скован. Каза, че съм мислил от гледна точка на хората и враните, но че не съм бил нито човек, нито врана по времето, което исках да си припомня.

Помоли ме да си спомня какво ми е казала враната. Опитах да помисля върху това, но умът ми скачаше върху множество други неща, вместо това. Не можех да се концентрирам.

НЕДЕЛЯ, 4 АПРИЛ 1963

Днес предприех дълго пътешествие. Беше станало доста тъмно, когато стигнах до къщата на дон Хуан. Мислех за враните, когато една много странна „мисъл“ прекоси съзнанието ми. Беше повече като впечатление или чувство, отколкото мисъл. Птицата, която беше вдигнала шум, каза, че идват от север и отиват на юг, и когато отново се срещнем, те ще дойдат по същия начин.

Казах на дон Хуан какво бях измислил или може би си спомнил. Той каза:

— Не мисли за това дали си си спомнил или си го съчинил. Такива мисли прилягат само на хората. Те не прилягат на враните, особено на тези, които си видял, защото те са пратеници на твоята съдба. Ти вече си врана. Никога няма да промениш това. Оттук нататък с полета си враните ще ти казват за всеки обрат в съдбата ти. В коя посока ти летя с тях?

— Не бих могъл да зная това, дон Хуан.

— Ако помислиш както трябва, ще си спомниш. Седни на пода и ми покажи позата, в която беше, когато птиците долетяха при тебе. Затвори очи и направи линия на пода.

Последвах неговия съвет и определих точката.

— Още не отваряй очи! — продължи той. — В коя посока летяхте заедно по отношение на тази точка?

Направих друг знак на земята.

Вземайки тези точки за ориентация като отпратка, дон Хуан разясни различните видове полет, които враните биха съблюдавали, за да предскажат моето лично бъдеще или съдба.

Той постави четирите посоки на света като ос на полета на враната.

Попитах го дали враните винаги следват основните посоки, за да показват съдбата на човека. Той каза, че ориентацията е само моя. Това, което враните са направили при първата ни среща, е от решаващо значение. Той настоя да си припомня всяка подробност, тъй като

посланието и вида на „пратениците“ са нещо индивидуално, нещо персонифицирано.

Имаше още нещо, което той настоя да си спомня — по кое време на деня са ме напуснали пратениците. Помоли ме да мисля за разликата в светлината около мен от момента, когато „започнах да летя“, до момента, когато сребристите птици „полетяха с мен“. Когато за първи път имах усещането за болезнен полет, беше тъмно. Но когато видях птиците, всичко беше червеникаво — светлочервено или може би оранжево.

Той каза:

— Това означава, че е било късно през деня. Слънцето още не е било залязло. Когато е напълно тъмно, враната е сляпа в белотата, а не в тъмнината, както ние нощем. Това указание за времето поставя твоите пратеници в края на деня. Те ще те повикат и, както летят над главата ти, ще станат сребристо бели. Ще ги видиш да блестят на небето и това ще значи, че времето ти е свършило. Това ще значи, че ще умреш и сам ще станеш врана.

— А ако ги видя сутрин?

— Няма да ги видиш сутрин!

— Но враните летят цял ден.

— Не и твоите пратеници, глупако!

— А твоите пратеници, дон Жуан?

— Моите ще дойдат сутрин. Също ще бъдат три. Моят благодетел ми каза, че човек може да им вика, докато почернеят, ако не иска да умре. Но сега аз знам, че това не може да бъде направено. Моят благодетел беше склонен към викането и към целия брътвеж и невъздържаност на дяволската трева. Знам, че димът е различен, защото той няма страст. Той е безпристрастен. Когато твоите сребристи пратеници дойдат за тебе, няма нужда да им викаш. Просто, полети с тях, както вече направи. След като те вземат, те ще обърнат посоките и отлитащите птици ще станат четири.

СЪБОТА, 10 АПРИЛ 1965

Изживях кратки мигове ма откъсване, или повърхностни състояния на необикновена реалност.

Един елемент от халюциногенното преживяване с гъбите продължи да изниква в съзнанието ми: меката, тъмна грамада от много малки дупчици. Продължих да я виждам като мазнина или като маслен мехур, който започна силно да ме дърпа навътре. Сякаш щеше да се отвори и да ме погълне. За много кратко време изпитах нещо, което наподобяваше състояние на необикновена реалност. В резултат изтърпях моменти на дълбока тревога, безпокойство и дискомфорт и аз волево правех усилия да приключвам с тези преживявания, веднага след началото им.

Днес обсъждах това положение с дон Хуан. Помолих го за съвет. Той изглеждаше незаинтересован и ми каза да не обръщам внимание на преживяванията, защото те нямат значение или по-скоро — стойност. Каза, че единствените преживявания, които си струват моето усилие и загриженост, би трябвало да са тези, в които виждам врана. Всяко друго „видение“ би било просто продукт на моите страхове. Той отново ми напомни, че за да се ползвам от дима, трябва да водя силен, скромнен живот. Лично аз изглежда бях достигнал опасен праг. Казах му, че имам чувството, че не мога да продължа. В гъбите имаше нещо истински плашещо.

Разглеждайки образите, които си припомнях от моето халюциногенно преживяване, дойдох до неизбежното заключение, че бях видял света по начин, структурно различен от обикновения ми поглед. В другите състояния на необикновена реалност, на които се бях подлагал, формите и моделите, които бях виждал, бяха винаги в пределите на моята зрителна представа за света. Но усещането за виждане под въздействието на халюциногенната смес за пушене не беше същото. Всичко, което виждах, беше пред мен в права зрителна линия. Нямах нищо над или под тази зрителна линия.

Всеки образ беше досадно сплескан, но пък имаше смущаващо голяма дълбочина. Може би ще е по-правилно да кажа, че образите

бяха конгломерат от невероятно ясни детайли, разположени в полета с различна светлина. Светлините на полетата се движеха, създавайки ефект за въртене.

След продължително напъване да си спомня, аз бях принуден да направя поредица аналогии и сравнения, за да „разбера“ какво бях „видял“. Лицето на дон Хуан например изглеждаше така, като че ли беше потопено във вода. Тя сякаш се движеше, като че ли тече над лицето и косата му. Те изглеждаха така увеличени, че виждах всяка пора на кожата му или всеки косъм на косата му всеки път, когато фокусирах погледа си. От друга страна, видях грамади от предмети, които бяха плоски и пълни с ръбове, но не се движеха, защото нямаше колебание в светлината, която излизаше от тях.

Попитах дон Хуан какви са нещата, които бях видял. Той каза, че тъй като това е бил първият път, когато виждам като врана, образите не са били ясни или важни и че по-късно с практиката ще мога да разпознавам всичко.

Повдигнах въпроса за разликата, която бях открил в движението на светлината.

— Нещата, които са живи — каза той, — се движат вътрешно и една врана може лесно да види кога нещо е мъртво или ще умре, защото движението е спряло или се забавя и клони към спиране. Една врана може да каже не само кога нещо се движи твърде бързо, но и кога то се движи както трябва.

— Какво означава, когато нещо се движи твърде бързо, или както трябва?

— Означава, че враната може в действителност да каже какво да се избегне и какво да се търси. Когато нещо се движи вътрешно твърде бързо, това означава, че то е на път силно да избухне или да отскочи напред и враната ще го избягва. Когато то се движи вътрешно както трябва, това е привлекателен знак и враната ще го търси.

— Камъните движат ли се вътрешно?

— Не, нито камъните, нито мъртвите животни, нито мъртвите дървета. Но те са красиви за гледане. Ето защо враните окачат тук-там мъртви тела. Те обичат да ги гледат. В тях не се движи никаква светлина.

— Но когато плътта гние, тя не се ли променя и движи?

— Да, но това е различно движение. Това, което враната вижда, са милиони неща, движещи се вътре в плътта със своя собствена светлина, и това е, което враната обича да вижда. Това е наистина незабравима гледка.

— Ти самият виждал ли си я, дон Хуан?

— Всеки, който се научи да става врана, може да я види. Ти самият ще я видиш.

В този момент зададох на дон Хуан неизбежния въпрос:

— Аз наистина ли станах врана? Искам да кажа, дали ако някой ме беше видял, щеше да мисли, че съм обикновена врана.

— Не. Не можеш да мислиш по този начин, когато имаш работа със съюзниците. Такива въпроси са безсмислени и все пак да станеш врана е най-простото от всички неща. Това е шега работа и от него няма голяма полза. Както вече ти казах, димът не е за тези, които търсят сила. Той е само за тези, които копнеят да виждат. Аз се научих да ставам врана, защото тези птици са най-подходящи. Никога не ги безпокоят други птици, освен може би по-големи, гладни орли, но враните летят на групи и могат да се защитават. Хората също не безпокоят враните, а това е важен момент. Всеки човек може да отличи един голям орел, особено един необикновен орел или всяка друга голяма необикновена птица, но кой го е грижа за една врана? Враната е в безопасност. Тя е идеална по размер и нрав. Тя може безопасно да ходи на всяко място, без да привлича внимание. От друга страна, възможно е да станеш лъв или мечка, но това е твърде опасно. Такова създание е твърде голямо. Отнема твърде много енергия да станеш такъв. Човек може да стане и щурец или гуцер, или дори мравка, но това е даже по-опасно, защото по-големите животни ловят малките създания.

Възразих, че това, което казва, означава, че човек наистина се превръща във врана или щурец, или каквото и да било. Но той настоя, че не разбирам.

— Нужно е много време да се научиш да бъдеш истинска врана — каза той. — А ти не се промени, нито престана да бъдеш човек. Има нещо друго.

— Можеш ли да ми кажеш какво е това друго нещо, дон Хуан?

— Може би сам ще го узнаеш. Може би ако не се страхуваше толкова от полудяване или от загуба на тялото си, ти би разбрал тази

изумителна тайна. Но може би трябва да чакаш, докато се освободиш от своя страх, за да разбереш какво имам предвид.

11

Последното събитие, което съм отбелязал в записките си, стана през септември 1965. Това беше последният от уроците на дон Хуан. Нарекох го „особено състояние на обикновена реалност“, защото не беше продукт на нито едно от растенията, които бях използвал преди. Може би го предизвика дон Хуан чрез използване на някои свои артистични качества. Държеше се пред мен така умело, че събуди яркото, силно и трайно впечатление, че в действителност това не е той самият, а някой друг, който го превъплъщава. В резултат аз изпитах дълбоко чувство на противоречие: исках да вярвам, че това е дон Хуан, и все пак не можех да бъда сигурен в това. Противоречието се съпътстваше от осъзнат ужас, толкова силен, че разстрои здравето ми за няколко седмици. В следствие помислих, че ще е по-разумно в този момент да приключа своето чиракуване. От този момент никога не съм участвал, но дон Хуан не престана да ме мисли за чирак. Той смяташе моето оттегляне само като необходим период за рекапитулация, друга стъпка на ученето, която може да продължи неопределено време. След този момент обаче той повече никога не ми излагаше своето знание.

Написах подробно описание на моето последно преживяване почти месец след него, макар че вече бях написал изобилни бележки върху неговите забележителни моменти на следващия ден, в часовете на голяма емоционална възбуда, която предхождаше най-високата точка на моя ужас.

ПЕТЪК, 29 ОКТОМВРИ 1965

В четвъртък, 30 септември 1965, отидох да видя дон Хуан. Кратките и повърхностни състояния на необикновена реалност се задържаха, въпреки моите съзнателни опити, да ги преустановя или да се откажа от тях, както беше предложил дон Хуан. Почувствах, че състоянието ми се влошава, тъй като продължителността на тези състояния нарастваше. Станах остро чувствителен към шума на самолетите. Боботенето на техните мотори грабваше вниманието ми и го фиксираше до такава степен, че имах усещането като че ли следвам самолета, че съм в него или че летя край него. Това усещане беше много неприятно. Неспособността ми да се отърва от него предизвика у мен дълбока тревога.

Дон Хуан, след като внимателно изслуша всички подробности, заключи, че страдам от загуба на душата. Казах му, че имам тези халюцинации, откакто бях пушил гъбите, но той настоя, че те са нов стадий. Каза, че по-рано съм се страхувал и просто съм „сънувал безсмислени неща“, но сега съм наистина омагьосан. Доказателството било, че шумът от летящите самолети може да ме отнесе.

— Обикновено — каза той — шумът на поток или река може да улови в капан омагьосания човек, който е загубил душата си, и да го отнесе към смъртта му.

След това ме помоли да опиша всичките си действия през времето, предшестващо изживяването на халюцинациите. Изброих всички свои действия, които можах да си спомня. От моя отчет той направи заключението за мястото, където бях загубил душата си.

Дон Хуан изглеждаше крайно загрижен — състояние, твърде необичайно за него. Това, естествено, увеличи моите страхове. Той каза, че няма определена представа за това, кой е впримчил душата ми, но който и да е той без съмнение има намерение да ме убие или силно да ме разболее. След това той ми даде точни инструкции за една „бойна форма“ — една специфична поза на тялото, която трябваше да поддържам, докато стоя на своето благоприятно място. Аз трябваше да поддържам тази поза, която той нарече форма (*una forma para pelear*).

Попитах го защо е всичко това и с кого ще се боря. Том отговори, че отива да види кой е взел душата ми и да разбере дали е възможно да я върне обратно. Междувременно аз трябваше да стоя на своето място до неговото завръщане. Той каза, че бойната форма е предпазна мярка в случай, че нещо стане в негово отсъствие и че трябва да се използва, ако бъда нападнат. Тя се състоеше в пляскането на прасеца и бедрото на десния ми крак и потропване с левия, в нещо като танц, който трябваше да изпълнявам, докато съм с лице към нападателя си.

Той ме предупреди, че формата трябва да бъде заемана само в крайно кризисни моменти, но докато не се вижда никаква опасност аз трябва да седя просто с кръстосани крака на своето място. Все пак, в случай на извънредна опасност, аз бих могъл да прибегна до едно последно средство за защита — да запратая предмет по врага. Каза ми, че обикновено човек праща предмет на силата, но тъй като аз не притежавам такъв, съм принуден да използвам всеки малък камък, който би се побрал в дланта на дясната ми ръка, който бих могъл да държа, притискайки го към дланта с палеца си. Каза, че тази техника трябва да бъде приложена, само ако човек е безспорно в опасност да загуби живота си. Запращането на предмета трябва да бъде съпроводено с боен вик — един рев, който има свойството да насочва предмета към неговата мишена. Той категорично заръча да бъда внимателен и предпазлив с вика и да не го използвам напосоки, а само при „безмилостни условия на сериозност“.

Попитах какво има предвид под „безмилостни условия на сериозност“. Той каза, че ревят, или бойният вик, е нещо, което остава с човека в продължение на целия му живот — затова от самото начало той трябва да бъде хубав. А единственият начин той да се започне правилно, е човек да обуздава естествения страх и прибързаност, докато изцяло се изпълни със сила. Тогава ревят ще се изтръгне мощен и ще бъде насочен. Той каза, че това са „условията на сериозност“, необходими, за да се „изстреля“ ревят.

Помолих го да обясни за силата, която трябва да изпълни човека преди вика. Той каза, че това е нещо, което пронизва тялото, идвайки от земята, върху която човек е стъпил. Това е вид сила, която произлиза от благоприятното място, по-точно казано. Това е сила, която изтласква рева. Ако тази сила се направлява правилно, бойният вик ще бъде съвършен.

Отново го попитах дали мисли, че нещо ще ми се случи. Той каза, че не знае нищо за това и драматично ме заубеждава да стоя залепен на своето място толкова дълго, колкото е необходимо, защото то било единствената защита, която имам срещу всичко, което би могло да се случи.

Започнах да усещам страх. Умолявах го да бъде по-конкретен. Той каза, че всичко, което знае, е, че не трябва да се мества в никакъв случай. Не трябва да влизам нито в къщата, нито в храсталака. Преди всичко, каза той, не трябва да произнасям нито една дума, дори на него. Каза, че мога да пея своите песни на Мескалито, ако се изплаша твърде много, а след това добави, че вече знам твърде много за тези неща, за да бъда предупреждаван като дете, колко е важно да правя всичко правилно.

Неговите предупреждения ме доведоха до състояние на дълбоко терзание. Бях сигурен, че очаква нещо да се случи. Попитах го защо ме посъветва да пея песните на Мескалито и какво предполага той, че би могло да ме изплаши. Той се засмя и каза, че може да ме хване страх от това, че съм сам. Влезе в къщата и затвори вратата след себе си. Погледнах часовника си. Беше 7 часа вечерта. Седях дълго време безмълвно. От стаята на дон Хуан не идваха никакви звуци. Всичко беше спокойно. Навън беше ветровито. Помислих да изтичам до колата, за да си взема винтягата, но не посмях да престъпя съвета на дон Хуан. Не ми се спеше, но бях изморен. Студеният вятър не ми позволяваше да си почина.

Четири часа по-късно чух дон Хуан да ходи около къщата. Помислих, че е излязъл отзад, за да уринира в храстите. След това той извика високо.

— Хей, момче! Хей, момче! Трябваш ми тук! — каза той.

Едва не станах да отида при него. Беше неговият глас, но не и неговата интонация или обичайните му думи. Том никога не ми беше викал „Хей, момче!“. Останах, където бях. По гърба ми мина студена тръпка. Той отново започна да вика, използвайки същата или подобна фраза.

Чух го как обикаля зад къщата си. Препъна се в купчина дърва, сякаш не знаеше, че тя е там. След това дойде на верандата и седна до вратата, с гръб към стената. Изглеждаше по-тежък от обикновено. Движенията му не бяха бавни или тромави, просто по-тежки. Той се

тръсна на пода вместо да се плъзне чевръсто, както обикновено правеше. Пък и това не беше неговото място, а дон Хуан в никакъв случай не би седнал другаде.

След това той отново ме заговори. Попита защо съм отказал да отида, когато е имал нужда от мен. Говореше високо. Не исках да го гледам, но въпреки това имах натраплив импулс да го наблюдавам. Той започна леко да се люлее насам-натам. Аз смених позата си, заемайки бойната форма, на която ме беше научил, и се обърнах с лице към него. Мускулите ми бяха сковани и особено напрегнати. Не знам какво ме подтикна да заема бойната форма, но може би това беше, защото смятах, че дон Хуан преднамерено се опитва да ме изплаши, създавайки впечатлението, че човекът, когото виждам, в действителност не е самият той. Усетих, че е много внимателен, вършейки необичайното, за да прокара съмнение в съзнанието ми. Страхувах се, но все пак чувствах, че съм над всичко това, защото действително преценявах и анализирах цялата сцена.

В този момент дон Хуан стана. Неговите движения ми бяха напълно непознати. Той протегна ръце пред тялото си и започна да се изправя, повдигайки първо задните си части, след това се хвана за вратата и чак тогава изправи горната част на тялото си. Бях поразен от това колко дълбоко, познавам неговите движения и от ужасяващото чувство, което беше предизвикал, като ме накара да видя един дон Хуан, който не се движи като дон Хуан.

Той направи две крачки към мен. Придържаше кръста си с две ръце, като че ли се опитваше да го изправи, или пък го болеше. Той стенеше и пъшкеше. Носът му сякаш беше запушен. Каза, че ще ме вземе със себе си и ми заповяда да стана и да го последвам. Тръгна към западната страна на къщата. Аз промених позата си, за да бъда с лице към него. Той се обърна към мен. Не помръднах от мястото си, бях залепен за него.

Той изрева:

— Хей момче! Казах ти да дойдеш с мене. Ако не дойдеш, ще те влача!

Той тръгна към мен. Започнах да удрям прасеца и бедрото си и да танцувам бързо. Той стигна до края на верандата пред мен и едва не ме докосна. Като обезумял подготвих тялото си за заемане на позиция за мятане, но той смени посоката и се отдалечи от мене към храстите

от лявата ми страна. В един момент, както се отдалечаваше, той внезапно се обърна, но аз го гледах.

Изгуби се от погледа ми. Аз задържах бойната поза още малко, но като не го виждах вече, отново седнах с кръстосани крака, с гръб към камъка. До този момент вече бях наистина уплашен. Искях да избягам, но тази мисъл дори повече ме ужаси. Усетих, че щях да бъда изцяло във властта му, ако ме беше хванал по пътя към колата ми. Започнах да пея песните на пейота, които знаех. Но някак усещах, че тук те бяха безсилни. Те служеха само като утешител, но все пак ме облекчаваха. Пеех ги отново и отново.

Около два и четиридесет и пет след полунощ чух шум в къщата. Незабавно смених позата си. Вратата рязко се отвори и дон Хуан залитна навън. Той се задъхваше и държеше гърлото си. Коленичи пред мен и застана. Помоли ме с висок хленчещ глас да отида да му помогна. След това отново изрева и ми заповяда да отида. Издаваше гъргорещи звуци.

Умоляваше ме да отида да му помогна, защото нещо го задавяло. Пълзеше на ръце и колене, докато се доближи на четири фута може би. Протегна ръце към мен. Каза:

— Ела тук!

След това стана. Ръцете му бяха протегнати към мен. Изглеждаше готов да ме сграбчи. Започнах да потрепвам с крак по земята и да пляскам прасеца и бедрото си. Бях извън себе си от страх.

Той спря и тръгна встрани от къщата, към храстите. Смених позата си, за да бъда с лице към него. След това отново седнах. Не исках повече да пея. Енергията ми явно се изчерпваше. Цялото тяло ме болеше. Всичките ми мускули бяха схванати и болезнено свити. Не знаех какво да мисля. Не можех да реша дали да се сърдя на дон Хуан или не. Помислих си да го подгоня, но някак знаех, че той ще ме съсече като буболечка. Наистина ми се плачеше. Изпитвах дълбоко отчаяние. От мисълта, че дон Хуан полага всички тези усилия, за да ме изплаши, ми се доплака. Не можех да намеря смисъл в неговия страховит спектакъл. Неговите движения бяха така изкусни, че се обърках.

Можеше да се допусне, че той се опитва да се движи като жена. Но не беше така; като че ли жена се опитваше да се движи като дон Хуан. Имах впечатлението, че тя наистина се опитва да върви и да се

движи с отмереността на дон Хуан, но беше твърде тежка и нямаше неговата пъргавина. Който и да беше пред мен, той създаваше впечатлението, че е по-млада, тежка жена, опитваща се да имитира бавните движения на подвижен стар човек.

Тези мисли ме хвърлиха в паника. Един щурец започна „да вика“ силно, много близо до мен. Направи ми впечатление богатството на неговия тембър. Хрумна ми, че има баритонов глас. Викът започна да затихва. Изведнъж цялото ми тяло се разтърси. Отново заех бойната поза, с лице към посоката, от която бе дошъл викът на щуреца. Звукът ме „отнасяше“. Той беше започнал да ме впримчва, преди да разбере, че само наподобява щурец. Звукът отново се приближи. Стана ужасно силен. Започнах да пея своите пейотени песни все по-силно и по-силно. Изведнъж щурецът спря. Аз незабавно седнах, но продължих да пея. Миг по-късно видях силуета на мъж, тичащ към мен от посока, обратна на тази, от която идваше викът на щуреца. Заплясках с ръце бедрото и прасеца си и затропах енергично, безумно. Силуетът отмина много бързо, почти докосвайки ме. Приличаше на куче. Изпитах такъв ужасен страх, че се вцепених. Не мога да си спомня нищо друго, което съм усетил или мислил.

Ведрината на утрото беше освежаваща. Почувствах се по-добре. Какъвто и да беше феноменът, изглежда беше се оттеглил, беше пет и четиридесет и осем сутринта, когато дон Хуан тихо отвори вратата и излезе. Той протегна ръце, прозявайки се, и ме погледна. Направи две крачки към мен, продължавайки да се прозява. Видях очите му, гледащи през полузатворените клепачи. Скочих. В този момент знаех, че който или каквото и да беше пред мен, не беше дон Хуан.

Взех малък заострен камък от земята. Той беше до дясната ми ръка. Не го погледнах, просто го хванах, притискайки го с палец към разгърнатите си пръсти. Заех формата, на която ме беше научил дон Хуан. Усетих за секунди да ме изпълва особена мощ. След това извиках и запратих камъка по него. Помислих си, че викът е великолепен. В този момент ми беше все едно дали ще живея или ще умра. Почувствах, че викът е грандиозен в своето могъщество. Той беше пронизителен и дълъг и действително насочваше към целта ми. Фигурата пред мен се разклати, изпищя и залитна към страничната част на къщата, а след това към храстите.

Трябвах ми часове, за да се успокоя. Вече не можех да седя — продължавах да се друсам на същото място. Трябваше да дишам през устата, за да поема достатъчно въздух.

В 11 часа сутринта дон Хуан отново излезе. Щях да скоча, но движенията бяха неговите. Той отиде направо на мястото си и седна по неговия обичаен познат начин. Погледна ме и се усмихна. Той беше дон Хуан! Отидох при него и вместо да му се сърдя, целунах ръката му. Тогава аз наистина вярвах, че не той беше действал, за да създаде театрален ефект, а че някой друг е играл неговата роля, за да ми навреди или за да ме убие.

Разговорът започна с предположения за самоличността на жената, която, както се твърдеше, беше взела душата ми. След това дон Хуан ме помоли да му разкажа всеки детайл от моето преживяване.

Разказах цялата последователност от събития по много подробен начин. Той се смееше през цялото време, сякаш беше шега. Когато свърших, той каза:

— Ти се справи чудесно. Спечели битката за своята душа. Но тази работа е по-сериозна, отколкото мислех. Твоят живот снощи не струваше пукнат грош. Късмет е, че научи нещо напоследък. Ако нямаше малко тренинг, досега щеше да си мъртъв, защото когото и да си видял снощи, той е възнамерявал да те довърши.

— Как е възможно, дон Хуан, тя да добива твоята форма?

— Много просто. Тя е *диаблера* и има добър помощник от другата страна. Но тя не е била твърде добра в приемането на моя образ и ти схвана нейния трик.

— Един помощник от другата страна като един съюзник ли е?

— Не, един помощник е подкрепата на един диابلеро. Помощникът е дух, който живее от другата страна на света и помага на диابلеро да причинява болест или страдание. Той му помага да убива.

— Може ли един диابلеро да има и съюзник, дон Хуан?

— Има диابلеро, които имат съюзници, но преди един диابلеро да опитоми съюзник, той обикновено има помощник, който го подкрепя в неговите задачи.

— А жената, която прие твоята форма, дон Хуан? Дали тя има само помощник, а не съюзник?

— Не знам дали има съюзник или не. Някои хора не обичат силата на съюзника и предпочитат помощник. Да опитомиш съюзник е

трудна работа. По-лесно е да се сдобиеш с помощник от другата страна.

— Мислиш ли, че аз бих могъл да се сдобия с помощник?

— За да узнаеш това, ти трябва да научиш още много. Ние отново сме в началото, почти като в първия ден, когато ти дойде и ме помоли да ти разкажа за Мескалото, а аз не можех, защото ти не би разбрал. Тази друга страна е светът на дяблеро. Мисля, че ще бъде най-добре да ти разкажа за моите собствени чувства по същия начин, както моят благодетел ми разказа за своите. Той беше дяблеро и воин. Неговият живот клонеше към силата и невъздържаността на света. Но аз не съм нито едното, нито другото. Такава е моята природа. Ти видя моя свят от началото. Колкото до това да ти показвам света на моя благодетел, аз мога само да ти покажа вратата, а ти сам ще трябва да вземеш решение. Ти ще трябва да учиш за този свят единствено със собствени усилия. Сега трябва да призная, че направих грешка. Сега разбирам, че е много по-добре да се започне по начина, по който започнах аз. След това е по-лесно да се разбере колко проста и все пак колко дълбока е разликата. Дяблеро си е дяблеро, воинът си е воин. Или човек може да бъде и двете. Има достатъчно хора, които са и двете. Но само човек, който извървява пътищата на живота, е всичко. Днес аз не съм нито воин, нито дяблеро. За мен има само пътуване по пътища, които имат сърце. По всеки път, който има сърце. По него аз пътувам и единственото предизвикателство, което си струва, е да измина неговата пълна дължина. Там аз пътувам и гледам, гледам, останал без дъх.

Той замълча. Лицето му разкриваше едно особено настроение, той изглеждаше необичайно сериозен. Не знаех какво да попитам или да кажа. Той продължи:

— Специфичното нещо, което трябва да се научи, е как да се добереш до процепа между световите и как да влезеш в другия свят. Има процеп между двата свята, светът на дяблеро и светът на живите хора. Има място, където двата свята се застъпват. Процепът е там. Той се отваря и затваря като врата от вятъра. За да се добере дотам, човек трябва да тренира волята си. Бих казал, че той трябва да развива едно непоколебимо желание за това, трябва да се посвети всеотдайно. Но той трябва да направи това без помощта на никаква сила или човек. Човекът сам трябва да обмисли и да желае, докато дойде моментът, в

който неговото тяло е готово да предприеме пътуването. Този момент бива оповестен чрез продължително треперене на крайниците и силно повръщане. Човекът обикновено не може да спи или да яде и започва да линее. Когато конвулсиите не спират, човекът е готов да тръгне и процепът между световите се появява пред очите му като монументална врата — процеп, който се движи нагоре-надолу. Когато процепът се отвори, човек трябва да се промъкне през него. Трудно е да се вижда от другата страна на границата. Ветровито е като пясъчна буря. Вятърът се върти наоколо. Тогава човекът трябва да върви в която и да е посока. Това ще бъде кратко или дълго пътуване, в зависимост от силата на неговата воля. Човекът със силна воля пътува кратко. Нерешителният, слабият човек пътува дълго и несигурно. След това пътуване човек стига до нещо като плато. Възможно е ясно да се отличат някои от очертанията му. Това е равнина над земята. Възможно е да се разпознае по вятъра, който тук става дори още по-силен, плющящ, бучащ наоколо. На върха на това плато е входът към другия свят. А там има ципа, която разделя двата свята. Мъртвите минават през нея безшумно, но ние трябва да я разкъсаме с вик. Вятърът набира сила, същият непокорен вятър, който духа на платото. Когато вятърът е набрал достатъчно сила, човекът трябва да извика и вятърът ще го преведе. И тук неговата воля трябва да бъде несломима, тъй че да може да се пребори с вятъра. Всичко, от което се нуждае, е лек тласък. Той няма нужда да бъде издухан до краищата на другия свят. Оказал се веднъж от другата страна, човекът трябва да броди. Късмет ще е за него да намери помощник наблизо — не твърде далеч от входа. Човекът трябва да го помоли за помощ. Със свои думи той трябва да помоли помощника да го учи и да го направи дяблеро. Когато помощникът се съгласи, той *убива* човека на място и, докато е мъртъв, го учи. Когато сам направиш пътуването, в зависимост от твоя късмет, можеш да намериш велик дяблеро в помощника, който ще те *убие и учи*. По-често обаче човек попада на по-нисши брухо, които могат да го научат на много малко. Но нито ти, нито те имат силата да откажат. Най-добрият случай е да се намери мъж помощник, за да не стане човек плячка на дяблера, която ще го накара да страда по невероятен начин. Жените винаги са такива. Но това зависи само от късмета, освен ако благодетелят на човека сам е голям дяблеро, в който случай той ще има много помощници в другия свят и може да насочи човека

да срещне определен помощник. Моят благодетел беше такъв човек. Той ме насочи да срещна неговия духовен помощник. След завръщането си ти няма да бъдеш същия човек. Ти ще си обвързан често да се връщаш и да виждаш своя помощник. И си обвързан да бродиш все по-далеч и по-надалеч от входа, докато накрая един ден няма да успееш да се върнеш. Понякога един дяблеро може да хване една душа, да я преведе през входа и да я остави в ръцете на своя помощник, докато той ограби цялата воля на човека. В други случаи, като твоя например, душата принадлежи на човек със силна воля и дяблерото може да я пази в своята кесия, защото е твърде трудно да се носи иначе. В такива случаи, като твоя, борбата може да реши проблема — борба, в която дяблерото или печели всичко, или губи всичко. Този път тя загуби сражението и трябваше да освободи душата ти. Ако беше спечелила, тя щеше да я отведе при своя помощник завинаги.

— Но как победих аз?

— Ти не помръдна от мястото си. Ако беше помръднал дори инч, щеше да бъдеш унищожен. Тя избра момент, когато ме няма, като най-добро време за удар и го направи добре. Не успя, защото не включи в сметката твоята натура, която е силна, а също, защото ти не помръдна от мястото, на което си непобедим.

— Как щеше да ме убие тя, ако бях помръднал?

— Щеше да те удари като гръм. Но преди всичко тя щеше да задържи душата ти и ти щеше да залинееш.

— Какво ще стане сега, дон Хуан?

— Нищо. Ти завоюва обратно душата си. Това беше хубава битка. Ти научи много неща тази нощ.

След това започнахме да търсим камъка, който бях запратил. Той каза, че ако успеем да го открием, ще можем да бъдем абсолютно сигурни, че въпросът е приключен. Търсихме го почти три часа. Имах чувството, че ще го разпозная. Но не можах.

Привечер същия ден дон Хуан ме заведе на хълмовете край къщата му. Там той ми даде дълги и подробни указания върху специфични бойни похвати. По време на повторение на определени указани стъпки, в един момент се оказах сам. Бях изкачил с тичане един склон и се задъхвах. Потях се обилно и все пак ми беше студено. Няколко пъти повиках дон Хуан, но той не отговори и аз започнах да

изпитвам особен страх. Чух шумолене в шубрака, като че ли някой идваше към мене. Заслушах се внимателно, но шумът спря. После отново се появи, по-силен и по-близък. В този момент ми дойде наум, че събитията от предшестващата нощ се повтарят. За някакви секунди страхът ми нарасна извън всякакви граници. Шумоленето в шубрака стана по-близко и моята сила изчезна. Исках да крещя или да плача, да избягам или да припадна. Коленете ми се подгънаха, паднах на земята, виейки. Не можех дори да затворя очите си. След това си спомням само, че дон Хуан запали огън и разтри свитите мускули на ръцете и краката ми.

Няколко часа бях в състояние на дълбоко изтощение. След това дон Хуан обясни моята неадекватна реакция като обичайно явление. Казах, че не мога да проумея логично какво беше предизвикало моята паника, а той отговори, че това не е бил страхът от смъртта, а по-скоро страхът от загуба на душата, страх, обичаен за хората, които нямат непреклонно намерение.

Това преживяване беше последният от уроците на дон Хуан. От този момент насам аз се въздържам да търся неговите уроци. И макар че дон Хуан не е променил своето благотелско отношение към мен, аз наистина вярвам, че съм отстъпил пред първия враг на човека на знанието.

Источник: <http://izvorite.com>

Издание:

Издательство „Петрум Ко“ ООД, 1992 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.